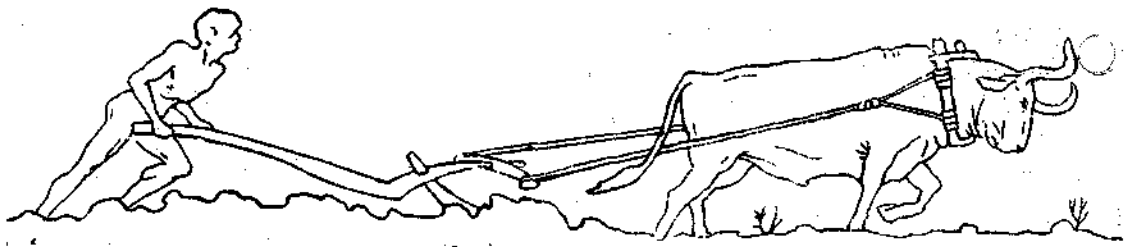

209-10

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΒΤΟΣ Θ' 15-20
ΙΟΥΝΙΟΥ 1909

Ο ΧΟΥΧΟΥΛΟ-ΓΙΩΡΓΑΣ

— Τραγούδι του τραπεζίου —

Γοργώς *pp*

Τοιο - πά - - - νης - κο - κοι -

μή - - - θη - κε - αι

ντούε - - - ντου - - - ρούι - - - νάι - -

ff

νά | Μώ ρε-τρεις-χεό-νους -

στό - ρα - - βδί - του - | γκοορ - - - δέ - σι -

γκορ - δε - μι - σι | [γκρέ-ου μο - ρέ - γκρέ-ου]

[ζώγγ - νάι - - - νά -

ζώγγ - νάι - - - νά

Τσιοπάνης ποκοιμήθηκε
— αι, νιορνιουρούι¹ Νανά!² —
— τρεις χρόνους στο ραβδί του,
— γκορδέσι³ γκορδεμίσι⁴ —
— γκρέου⁵, μωρέ, γκρέου —
— ζώγγ⁶ Νανά, ζώγγ Νανά! —
Μάρθε καιρός και ζύπνησε
τά ρίδια του γυρέβει.⁷
Δέν κόβουνται βελάσματα
δέ γκορδόνουνται τροκάνια.
Πιάνει τή στράτα τὸ στρατι
στρατι τὸ μονοπάτι.
Γερώ-λνκαν ἀπάντησε
σιέκετε τὸν ρωϊάει
— Λόκο μὴν εἶδες πρόβατα;
— λόκο μὴν εἶδες ρίδια;
— Τὰ γλέπεις κείν τὰ δυὸ βουνα
τῶνα κοντὰ μὲ τάλλο;
πῶχουν ἀντάρα⁸ στήν κορφή
καὶ κατσαγιά⁹ στή ρίζα;
Κεὶ βόσκουν κἀτι πρόβατα
κλαρίζουντ⁹ κἀτι ρίδια.
Πῆγα νὰ πάρω νὰ ἀρνί
νὰ τριπερὸ ψιμάρι¹⁰,
μὲ σμιστή ἢ σκόλα ἢ κολοβή
κὶ ὁ σκόλος ὁ κοιταίφτης¹¹,
καὶ μούβγαλαν τὰ νύχια μου
τὰ νυχοπόδαρ¹² μου.
Κ' ἐκεὶ π' ἐκολλοβάραγα
χορτάρι δέ

¹ Κακομοίρα, ἀραχνη, δύστυχη. ² μάνα, μητέρα.
³ λ. ἀλβ.—πέθανα. ⁴ λ. ἀλβ.—δέν πέθανα. Καὶ αἱ δύο ὁμοί: πέθανα καὶ δέν πέθανα. ⁵ λ. ἀλβ.—σήκω. ⁶ λ. ἀλβ.—πουλί, ἦτοι: σήκω!.. ἔγινα πουλί. ⁷ ὀνομάζουν τὸ σκότος, μαυρίλα, καὶ τὴν βοήν προσηνομένης καταγιδος. ⁸ ὀμίχλη. ⁹ τρώγουν κλάδους δένδρων, κλαδιῶν. ¹⁰ ὄφιμο ἀρνί. Λέγονται τὰ ἀρνιά ποὺ γεννιῶνται τὸν μῆνα Μάρτιον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τοῦ Νοεμβρίου. ¹¹ εἶχε κομμένο τὸ ἓνα αὐτῆ. ¹² μέσσαν καταγῆς.

Ο λαός δια κάθε του τραγουδι κάτι λέγει.
Διά τὸ τραγουδί:

Πουλάρια μ' ἀηδονάρια μου
γουργά μου χιλιδόνια,
ἐφτοῦ ψηλά πού πέτεστε
καὶ χαμπιλὰ τηράτε...

ἔχει τὴν ἱστορία του. Διά τὸ τραγουδί:

Κλαίνε τὰ δόλια τὰ βουνά
παρηγοριά δὲν ἔχουν.
Δὲν κλαίνε γιὰ τὸν ψηλο τους
δὲν κλαίνε γιὰ τὰ χιόνια...

ἔχει τὸ νόημά του. Καὶ δια τὸ τραγουδί:

Τσοπάνης ποκομήθηκε
τρεις χρόνους στὸ ραβδί του.

ἔχει τὸ παραμῦθι του. Καὶ εἶνε τὸ παραμῦθι
τοῦ Χουχουλό-γιοργα πολὺ ἀνατριχιαστικό.

***

Ὁ ποιητής του, ἐφρανόσθη τὸ περίεργο αὐτὸ
νυχτοπούλι, μὲ τὸ θλιβερό του λάλημα, τὴν
ἀνθρώπινη φωνή του, καὶ τὴν παραπονεμένη
του ζωή, νὰ ἦταν μιὰ φορὰ ἄνθρωπος.

Καὶ δια τὴν **ξεκουρνιάζην** μόνον κάθε μεσο-
νύχτι, ὅταν ὁ πιστικός **σκαρῖζην**¹ στὰ βουνὰ τὰ
πρόβατά του, καὶ νὰ σφυρίζη, νὰ κρᾶζη καὶ αὐτό,
ἀπαράλλακτα σὺν ὁ πιστικός, πᾶσι νὰ πῆ πῶς
ἦταν μιὰ φορὰ ἄνθρωπος, καὶ εἶχε πρόβατα ἢ
γίδια, καὶ ποιὸς ξέρει πῶς, ἔγινε πετούμενο!...
— Ἄλλοιως δὲ γένεται! Γιὰ νὰ σκούζη² ἔτσι
κάτι τέτοιο θάταν!... Κάποια βαριά κατάρα,
ἢ κακὴ **σουβή**³, τὸν κατάντησε νυχτοπούλι!...

Μὲ αὐτὲς τὲς σκέψεις καὶ ἐξηγήσεις ὁ ποιητής,
ἔγραψε μὲ τὴ φαντασία του, τὸ παραμῦθι καὶ
τὸ τραγουδί τοῦ πετούμενου αὐτοῦ.

Καὶ γιὰτὶ δὲ φτάνουν ἢ λίγες ἀφράδες τοῦ
τραγουδιοῦ νὰ σᾶς πῆ ὅλο τὸ βίο, τὰ βᾶσανα
καὶ τὰ παθήματα τοῦ Χουχουλό-γιοργα, ἅμα
ἀποτραγουδήσῃ τὸ τραγουδί, μὲ κάποια σοβα-
ρότητα, σὰ νὰ θέλῃ νὰ πιστέψετε τὰ λεγόμενά
του, ἀρχίζει καὶ σᾶς διηγῆται τό: πῶς καὶ πῶς...

***

Δημοσιεύουμε τὸ παραμῦθι τοῦ Χουχουλό-
γιοργα, ὅπως μᾶς τὸ διηγῆθη στὸ Βαλτέτσι, μὲ
τὴ ζωντανή του γλώσσα, ὁ πολυξέρος καὶ ἀκου-
στός τραγουδηστής Γιάννος Πραχαλιᾶς...

— Πού λές, εὐτοῦνο τὸ πουλί, ἦταν τσοπά-
νης νὰ βολά, καὶ τὸν λέγαν Γιῶργο. Νιὰ νύχτα
τὸ λοιπὸν, πούβροσκε τὰ γίδια του στὸ λόγγο,
ἐγλάρισε⁴ ἀπάνου στὸ ραβδί του, καὶ παρακά-
λεσε τὸ Θεό, στὰ ψέματα μαθές⁵, νὰ πλάγιαζε,
πῶς ἦταν, τρία χρόνια. Ὁ Θεὸς τὸν ἀκουσε καὶ
τάκαμε τῆς στιγμῆς. Γιατὶ ξέρεις; ἐτότενες οἱ
ἄνθρωποι ἦτανε ἀνθῶοι, κιό, τι γυρέβαινε ἀπὸ τὸ
Θεὸ τὸ βερίσκανε. Ἄς λέμε τὸ λοιπὸν. Ὁ Γιῶργος

¹ Βγαίνω τὰ πρόβατα πρὸς βοσκὴν. ² φωνά-
ζει. ³ συμβάν. ⁴ ἤρχισε νὰ νυστάζει, νὰ κοινοῦλα.
⁵ δηλαδὴ.

ἐκαταλάμασε⁶. Ἔπεσε σὺν ψόφιος. Τὰ γίδια
τοῦ βόσκοντας, βόσκοντας, ἐπήρανε τὰ βουνὰ
καὶ γοργέψαν. Δὲν κόταε⁷ νὰ τὰγκιάζη⁸ ζουδι, γιὰτὶ
τὰ φύλαγαν δυὸ σκυλιὰ πὸν κατέβαζαν⁹ τὸν κα-
βέλλαρη. Κανιὰ βολά, πού λές, ἀπάνου στὰ τρία
χρόνια, ἐξύπνησε. Τηράει γιὰ τὰ γίδια... ναί...
τίποτα! Ἄφουγκάζεται¹⁰ νὰκούση τροκάνια, βελά-
σματα, τίποτα. Τὸν ἔφαγαν τὰ φεΐδια!... Ἄχ!
ὁ ἔρημος, λέει μέσα του, κακόπαθα!... Παίρνει
τὰ βουνὰ ψάχνοντας καὶ ρωτῶντας. Γύριζε,
γύριζε μέρα νύχτα, ρώταε... τίποτα, πουνθενά
γίδια!... Κανιὰ βολά ἀπαντάει νὰ γεροντόλυκα,
πού λέει καὶ τὸ τραγουδί, καὶ τὸν ἐρώτηζε. Ἐτό-
τες ξέρεις ἔκρεναν καὶ τὰ ζωντανά¹¹. Ἦταν ἀλ-
λοιώτικος¹² ὁ κόσμος. Τὰ λιθάρια ἦτανε καρβέ-
λια. Ὁ Θεὸς ἦτανε χαμπιλὰ, ὡς νὰ λιθοπέτι¹³, καὶ
μίλαγε μὲ τοὺς ἀνθρώπους... Τὸ λοιπὸν πού
λέγαμε, ἐρώτηζε τὸ λύκο μὴν εἶδε πουνθενά τὰ
γίδια του. Ἐκεῖνος τοῦπε:

— Τὰ γλέπεις κεῖν τὰ δυὸ βουνά;...

Τρέχει ὁ Γιῶργος καὶ γλέπει τὰ γίδια του
σένα διάσελο¹⁴. Τὰ κρᾶζει, τοὺς σιουράει. Τὸν
σφιζονται τὰ δυὸ σκυλιὰ του καὶ ἀπολαῶνται¹⁵
σὺν σαίιτες ἀπάνου του νὰ τὸν φᾶνε. Τὰ κρᾶζει,
τοὺς ρίχνει ψωμί, τίποτα, ἀπάνου του!... Λα-
κάει¹⁶ πού λές καὶ ἀνεβαίνει σέναν ἔλατο. Ἐκεῖνα
μὲ τὰ δόντια τοὺς τὸν κόβουν. Πηδάει σᾶλλονε,
κὲκείνον, σᾶλλονε, κὲκείνον. Δὲν τὸν γνωρίζανε
γλέπεις, γιὰτὶ ἦταν γεννημένος ἀπὸ τὴν πολλη-
καιριά καὶ τὲς σκασιλες ἀλλοιωτικός.

Ἀπὸ τὴ λύπη του κεντοῦνος, παρακάλεσε τὸ
Θεὸ πάλε, καὶ τὸν ἔκαμε πουλί...

***

Τὰ λόγια καὶ τὸν ἦχὸ τοῦ τραγουδιοῦ, ἀκουσα
στὴν Πρέβεζα ἀπὸ τὸ Χειμαριώτη Β. Κοιτύλα.
Τραγουδιέται καὶ στὸ Μορηά, ἀλλὰ μᾶλλονώτικο
ἦχό. Πολὺ ἀργὸ καὶ λυπητερό, ὅπως τὰ τσο-
πάνικα τραγουδία πού τραγουδοῦν οἱ πιστικοὶ
στὰ βουνὰ μὲ τὴ φλογέρα. ἔχει καὶ ὡς γύρισμα,
ὄχι τό: ντουρτουρού Νανά, ἀλλὰ τό: ἄχ! μαν-
νούλα μ' ὄχ!

Ὅταν κάθονται σταυροπόδι γύρω σὲ τρα-
πέζι, **τάβλα**, καὶ χαίρουνται, τότε τὸ λέγουν τρα-
γουδί τοῦ **τραπεζιοῦ**, τῆς **τάβλας** ἢ **καθιστό**,
καὶ ὅταν βαδίζουν, ἀπὸ ἓνα μέρος σὲ ἄλλο, τὸ
λέγουν τραγουδί τοῦ **δρόμου**.

ΘΕΟΔ. Δ. ΚΑΗΡΟΝΟΜΟΣ
(ΒΑΛΤΕΤΣΙΩΤΗΣ)

¹ Ἀπεκομήθη. ² τολμοῦσε. ³ ἐγκάει, θίξει. ⁴ ὁ
ποιητής θέλει νὰ πῆ οὐ τὰ σκυλιὰ ἐκεῖνα ἦσαν τόσο
σκληρὰ καὶ γενναῖα ὥστε καὶ ἰππεῖα ἠδύναντο νὰ κατα-
ρίψωσιν ἐκ τοῦ ἵππου του. ⁵ ἀκροῦται. ⁶ τὰ ζῶα. ⁷ δια-
φορετικός. ⁸ λέγεται ἢ ἀπόστασις πού θὰ σημειωθῇ
ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου θὰ ριφθῇ, ἕως τὸ μέρος ὅπου θὰ
πέσῃ μικρὸς λίθος διὰ τῆς χειρὸς ριπτόμενος. ⁹ τὸ
στενὸν πέρασμα ὅπου σχηματίζον δυὸ κορφαὶ ὄρους.
¹⁰ τρέχουν ὀρμητικῶς. ¹¹ τρέπεται εἰς φηγήν.

ΑΠΟ ΤΑ "ΧΩΡΙΑΝΑ",

Στὸν Παῦλο Νιρβάνα

ΑΠΡΙΛΙΑΤΙΚΟ ΒΡΑΔΥ

Ἀπόψε λές καὶ ἐγιομόωσαν τὴν κάθε βρούση μάγια
καὶ ἤπιαν οἱ ράθυμοι βοσκοὶ καὶ ἀγάλλιασαν τὰ πλάγια
χορὸς στὸ κάθε ἀνάραχο, ἀχὸς στὸ κάθε ρέμα
χιλίες μορφιές ὑφαίνονται μὲ μεταξένιο γνέμα
πάνω στοὺς λόγγους τοὺς γλαροὺς καὶ στῶν γκρεμῶν τ' ἀπόσκια
Ὡς καὶ τὰ κυπροκούδουνα καὶ οἱ γιανῶνδες καὶ οἱ γρούλλοι
ἐμέθυσαν ἀπ' τὴ χαρὰ τ' ἀποψινού τ' Ἀπρίλη
καὶ ἐσώπασαν τὸ κλάμα των, τὸ πικρολαλημά των
νὰ τραγουδήσουν οἱ καλοὶ τίς νιές στὸ περασμά των
ἀπ' τὰ ψηλά τὰ διάσελα στάνάργια μονοπάτια
μὲ τὸ γοργὸ περπάτημα τὰ χαμηλά τὰ μάτια.

ΤΟ ΡΗΜΑΔΙ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ

Ἔομο βιολί π' ἀράχνιασες
στὸν τοῖχο κρεμασμένο
καὶ ἡ χόρδες σου ἔχουν σπάση,

Κι' ἀγάπες ἐκρυφόδενες
ἐθέριενες καῦμοὺς
στ' ἀπάρθενο χωριό.

Γι' ἀναθυμῆσου ἓναν καιρὸ
παλὴν καὶ ὄνειρεμένο
μπροστὰ στὸ χοροστάσι.

Τώρα στὸ σπίτι τὸ θαμπὸ
Ποὺ στοίχειωσεν ἡ θλίψη
μ' ἀναθυμῆς παληές

Λεβέντες ἀναπτέρωνες
σ' ἀνάερους χοροὺς
μὲ τὸ γλυκὸ σκοπὸ

Σένα μονάχα ἡ Ζωή
ἔχ' ἀπ' τὸ Χάρο κούψη
ν' ἀναθυμῆς χαρές.

Χ Α Ρ Ι

Γιὰ μὴ στῆς λίμνης τριγυρνᾶς
τὸ γαλαξένιο δίσκο
γιὰτὶ ζηλεύω τὰ νερά
πού σου φιλοῦν τὸν ἴσκιο.

Γιὰ μὲς τὸ λόγγο σὺν περνᾶς
τ' ἀχείλι σου μὴν κραίνει,
ζηλεύω τὴ ριζοσπηλιά
πού τὸν ἀχὸ σου παίρνει.

Γιὰ σπᾶς' ἐτοῦτο τὸ γυαλί,
ὅπου σὲ καθρεφτίζει
δὲ θέλω μὴτ' ὁ ἴσκιος σου
σιμὰ νὰ σ' ἀντικρούη!

Η ΚΑΜΠΑΝΑ

Καμπάνα πού χορτάριασες μές στ' άψηλό πουρνάρι
καί στό θαμπό τόν κόρφο του φαντάζεις σαν κλωνάρι,
τάχα χεράκια ανθρώπινα νά φκιάνουνε τ' άχόσου
όντας τό θάνατο μηνῆς στό πρόσχαρο χωριό σου;
"Η τάχα σέ κρυφόδεσαν μ' ανθρώπους και με χῶμα
και στή θλιμμένη σου φωνή πηδάει κι' ή πέτρα άκόμα;
"Ακου! τ' αλέτρι άνατρομάει στοῦ ζευγουλᾶ τὰ χέρια
κλάμα στις πέτρες γίνονται τᾶσπρα τὰ βρυσονέρια,
άνάερα στέκουν τὰ τσαπιά, τ' άδράχια λαγγεμένα
τ' άγριαμπελάνθια δλότρεμα στα φράχτια άναγυρμένα
νείρονται πῶς γεννήθηκαν νυφούλες νά πλουμίσουν
και τό Θεό παρακαλοῦν νά μή νεκροστολίσουν!

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΓΡΑΝΙΤΣΑΣ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ *

— Διάλεξις γενομένη εν τη Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή —

ΟΙ ΦΟΡΟΙ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Πάντες οί φόροι εις τὰς μουσουλμανικάς χώ-
ρας, λέγει ο Χάμιερ (Γ. VI, σ. 271-2), διαι-
ροῦνται εις δύο κατηγορίας: α) τούς νομίμους
φόρους (ρουσοῦμι - σεργιέ), οἵτινες καθορίζονται
ὑπό τοῦ Κορανίου και τῶν θεμελιωδῶν νόμων
τοῦ Ισλαμισμού· β) τούς αυθαίρετους φόρους
(τεκαλίφι - οὐρφονγέ), οἵτινες θεσπίζονται μόνον
διὰ κοινῶν νόμων (Κανόν) και οἵτινες διὰ τόν
λόγον τούτον ὀνομάζονται και φόροι τοῦ Διβα-
νίου· τέλος τούς φόρους τούς μή καθοριζομένους
ὑπό τοῦ Κορανίου ἢ ὑπό τῶν Κανόν, τούς
γνωστούς ὑπό τήν άραβικήν ὀνομασίαν *Άβανί*
(παρείσπραξις), ἧτις λέξις διεσώθη τηροῦσα τήν
σημασίαν της και εις τήν Ἑσπερίαν (avanies).

Αἱ *άβανίαι* αὐται ἦσαν οἱ μόνον αυθαίρετοι
νόμοι, με τήν σημασίαν τήν ὁποίαν δίδομεν εις
τήν λέξιν ἡμεῖς οἱ μή μουσουλμᾶνοι. Οἱ φόροι
τεκαλίφι-οὐρφονγέ δέν ἦσαν αυθαίρετοι εἰμή
καθ' ὅσον ἠδύναντο ἐλευθέρως νά θεσπίζωνται,
νά μεταρρυθμίζωνται ἢ νά καταργῶνται ὑπό τοῦ

Σουλτάνου και διότι πράγματι διέφερον κατά
τά πασσαλίαια.

Οἱ νόμιμοι φόροι φέρουν τήν σφραγίδα τῆς
πρωτογενοῦς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐθεσπίσθησαν. Πη-
γάζοντες ἐκ μονομεροῦς οἰκονομικῆς ἀντιλήψεως,
δεχόμενοι τήν εις εἶδος εἰσπραξίν (ὅπερ εἶναι
ἐνδείξις σπάνεως τοῦ μετρητοῦ νομίσματος), περι-
λαμβάνουν ἀπλῶς τόν κτηματικόν φόρον και
τόν κεφαλικόν φόρον, εις τούς ὁποίους μετ' οὐ
πολύ προσετέθησαν τελωνιακοὶ δασμοί, ἐλαφρό-
τατοι και ὑπολογιζόμενοι ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν
ἐμπορευμάτων. Οἱ τοιοῦτοι φόροι ἦσαν πράγ-
ματι οἱ κατάλληλοι διὰ λαόν νέον, κατακτητικόν
και μή ἔχοντα κλίσην πρὸς τήν βιομηχανίαν και
τό ἐμπόριον, ὡς οἱ Ἄραβες τοῦ Ζ' αἰῶνος. —
* Ἄς τούς ἐξετάσωμεν ἐγγύτερον.

Ο ΚΤΗΜΑΤΙΚΟΣ ΦΟΡΟΣ

Ὁ κτηματικὸς φόρος ἀνταπεκρίνεται εις τήν
εις τρεῖς κλάσεις διαίρεσιν τῶν ἀκινήτων ἰδιο-
κτησιῶν, τήν θεσπιζομένην ὑπό τοῦ ἱεροῦ νό-
μου. Ἡ πρώτη κλάσις περιελάμβανε τὰς ὑπο-
κειμένας εις τήν δεκάτην ἰδιοκτησίας, ἦσαν δέ

αὐται τὰ *μούλκια*, κτήματα ἀνήγοντα εις τήν
ἀποκλειστικὴν ἰδιοκτησίαν μουσουλμάνων, τὰ
ὁποῖα δέν ὑπεβάλλοντο παρά μόνον εις τόν φό-
ρον τῆς δεκάτης.

Εἰς τήν δευτέραν κλάσιν ὑπήγοντο αἱ γαῖαι,
τῶν ὁποίων ἡ κατοχή και ὄχι πλέον ἡ ἰδιοκτη-
σία εἶχε ἀφεθῆ εις μὴ μουσουλμάνους. Αἱ γαῖαι
αὐται ὑπεβάλλοντο εις φόρον, ὅστις ἦτο ἐνίοτε
σταθερὸς (*χαράτζι-βαζιφέ*), ἀλλὰ συνηθέστερον
ἀνάλογος πρὸς τὸ προϊὸν (*χαράτζι-μουκασσεμέ*).
Ἡ δευτέρα αὕτη δεκάτη διέφερε τῆς πρώτης,
καθ' ὅτι ἦτο ἀνωτέρα τὸ ποσοστὸν αὐτῆς ἐπι-
κίλλε μεταξὺ τῶν 20 και τῶν 50, και οὐχὶ πλέον
μεταξὺ τῶν 10 και τῶν 20. Ἀρχικῶς ὁ προο-
ρισμὸς της ἦτο ἐπίσης διάφορος· τὸ ἔξ αὐτῆς
ἔσοδον διετίθετο διὰ τὰ δημόσια ἔξοδα, ἐνῶ
ἡ ἄλλη ἦτο προωρισμένη δι' ἀγαθοεργούς σκο-
πούς, ἔξ οὗ και ἡ ὀνομασία της ὡς *ελεητικῆς*
δεκάτης (*dime aumonière*).

Ἡ τρίτη κλάσις περιελάμβανε τὰ κτήματα
τοῦ Στέμματος. Τὰ κτήματα ταῦτα εἶχον κατά
τὸ πλεῖστον μετατραπῆ εις στρατιωτικὰ τιμάρια.
Ἡ πρὸς στρατεύσιν ὑποχρέωσις ἀπῆλλασσε τούς
τιμαριούχους ἀπὸ τήν πληρωμὴν τοῦ φόρου,
ἀλλ' οἱ πραγματικοὶ κάτοχοι, δηλαδὴ οἱ χριστιαν-
νοί, οἱ ἄλλοτε ἰδιοκτῆται, οὐδόλως ὠφελοῦντο ἐκ
τῆς ἀτελείας ταύτης. Ἄντι νά πληρῶνουν τήν
δεκάτην εις τὸ κράτος, τήν ἐπλήρωνον εις τόν
σπαχῆν· και δέν εἶχον τίποτε κερδίσει ἐκ τῆς ἄλ-
λαγῆς· διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι δύσκολον εἶναι νά
φαντασθῆ τις ὁμότερον εἰσπράκτορα, οἱ σπα-
χῆδες εἶχον ἰδιοποιηθῆ τὸ δικαίωμα νά εἰσπράτ-
τουν μετὰ τῆς δεκάτης και σειρᾶν ὄλων αυθαι-
ρέτων φόρων. Ὁ μακαρίτης Σωτηρόπουλος, ὅστις
πολλάκις ἐχηρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομι-
κῶν, εις τήν μελέτην του περὶ *Ἐγγείων Φορο-
λογίας*, τήν δημοσιευθεῖσαν κατά τὸ 1861, παρέ-
χει ἐν σημειώσει πληροφορίας τινὰς περὶ τῶν
προσθετῶν τούτων φόρων. Ἦσαν οὗτοι ἡ σα-
λαριά, εἰσπραττόμενος εις εἶδος· τόσα δι' ἑκα-
στον ἀροτριῶν κτήνος, και ἡ *σπέντζα*, κεφαλικὸς
φόρος ἡμίσεος γροσίον ἐτησίως. Οἱ ἔφηβοι ἐπλή-
ρωνον 10 μόνον παράδες, ὁ δὲ τρόπος καθ' ὃν
προσδιωρίζετο ἡ ἡλικία ἐν περιπτώσει ἀμφισβη-
τήσεως, ἦτο ἀρκετὰ περίεργος. Ἐμετροῦσαν, λέγει
ὁ Σωτηρόπουλος, τὸ πάχος τοῦ λαμποῦ με ἐν
κομπολόγι διπλωμένον εις δύο· ἔβαζαν ἔπειτα
τὸ παιδί νά κρατήσῃ με τὰ δόντια του τήν μίαν
ἄκρην, και, ἂν ἡ κεφαλή του ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὸ
κομπολόγι ἀνοιγμένον, εἰσπραττέτο ὁ φόρος. Ὁ
τρόπος οὗτος ἐπιμήσεως τῆς ἡλικίας, ὁ παρά-
λογος ἐκ πρώτης ὄψεως, φαίνεται ὅτι εἶχε δάσει
εὐχάριστα ἀποτελέσματα, διότι ὁ Tournesfort
(Π, 73) και ἄλλοι συγγραφεῖς μᾶς πληροφοροῦ-
σιν ὅτι ἐρηρμόζετο διὰ τὸν κυρίως εἰπεῖν κεφα-
λικὸν φόρον, τὸν δεύτερον τῶν νομίμων φόρων,
ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἦσαν ἀπηλλαγμένα τὰ κάτω τῶν

7 ἐτῶν παιδιά, και περὶ τοῦ ὁποῖου πρέπει νά
ὀμιλήσωμεν τώρα.

Ο ΚΕΦΑΛΙΚΟΣ ΦΟΡΟΣ Ἡ ΧΑΡΑΤΖΙ

Ὁ κεφαλικὸς φόρος, ὁ γενικῶς γνωστὸς ὑπὸ
τὸ ὄνομα *χαράτζι*, εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του
μᾶλλον φόρος ὑποτελείας, ἐπιβαλλόμενος εις τούς
μὴ μουσουλμάνους ὑπηκόους τῆς αὐτοκρατορίας.
Ἦτο δὲ ἐπίσης φόρος διαβεβαθμισμένος ἢ κλι-
μακωτός. Οἱ φορολογούμενοι διηροῦντο εις τρεῖς
κλάσεις. Ἀναλόγως τῆς κλάσεως, διέφερε τὸ
ποσὸν τοῦ φόρου, ἢ δὲ ἐκδιδομένη ὑπὸ τοῦ εἰσ-
πράκτορος ἀπόδειξις ὡς πρὸς τὸ ὄνομα και τὸ
χρῶμα. Αἱ ἀποδείξεις, λευκαὶ διὰ τήν πρώτην
κλάσιν, ἐρυθραὶ διὰ τήν δευτέραν, κίτριναὶ διὰ
τήν τρίτην, ἀναφέρονται πολλάκις ὑπὸ τῶν
περιηγητῶν. «Οἱ Ἕλληνες, λέγει ὁ Choiseul-
Gouffier (7, I, σ. 27), δέν τολμοῦν νά ἐξέλθουν
χωρὶς ἀπόδειξιν, ἀλλὰ και αὐτὸ εἶναι πολλάκις
προφύλαξις ἀνεπαρκῆς κατὰ τῆς ἐφευρετικῆς
ἀπληστίας τῶν φορατζήδων». (Πρβ. και Leake,
Morea, I. 69).

Ὅσον ἀφορᾷ εις τὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου, φαί-
νεται ὅτι ἐποκίλλε τοῦτο κατὰ τὰς ἐποχάς, ἀλλὰ
και κατὰ τὰς ἐπαρχίας φαίνεται μάλιστα ὅτι τὸν
προοδευτικόν του χαρακτῆρα ἔλαβε μόνον εις
σχετικῶς νεωτέρους χρόνους. Ἐν τούτοις τὸ
ποσὸν αὐτοῦ ποτὲ δέν ἦτο παραπολύ βαρὺ·
κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἑπανα-
στάσεως ἦτο 12, 8 και 4 γροσίον. Φαίνεται δὲ
τοῦτο ἀντιμαχόμενον πρὸς τήν μεγάλην σπου-
δαιότητα, τήν ὁποίαν οἱ Τούρκοι ἀπέδιδον εις
τὸ *χαράτζι* και περὶ τῆς ὁποίας ἔχομεν τόσον
πολλὰς μαρτυρίας. Κατὰ τὸν Juchereau de
Saint-Denis, ἡ ὑποχρέωσις τῶν χριστιανῶν νά
φέρουν ἐνδύμα διαφορετικόν ἀπὸ τὸ ἐνδύμα τῶν
μουσουλμάνων, ὑποχρέωσις ἦτις μόνον μετὰ
τήν Ἑλληνικὴν Ἑπανάστασιν ἐξέλιπε, διετηρήθη
κυρίως διότι ἠικόλυνε τήν εἰσπραξίν τοῦ κεφα-
λικοῦ φόρου. Ἐκτὸς τούτου, ἡ ἱστορία ἀναφέ-
ρει ὅτι πλειστάκις (ἰδίως κατὰ τὸ 1646 και κατὰ
τὸ 1769), οἱ χριστιανοὶ διέφυγον τὸν κίνδυνον
τῆς ἐξοντώσεως, μόνον και μόνον διότι οἱ Τούρ-
κοὶ ἐσκέφθησαν ὅτι μετ' αὐτῶν θὰ ἐξηφανίζετο
και τὸ *χαράτζι*. Τὸ γεγονός εἶναι τόσον γνω-
στὸν ὥστε, μεγάλου Γερμανοῦ συγγραφέως ἀρε-
σθέντος νά γράψῃ ὅτι κατὰ τήν δεινα συνε-
δρίασιν τοῦ Διβανίου οἱ χριστιανοὶ ἐσώθησαν
ὑπὸ τοῦ *χαράτζιου*, χωρὶς νά κρίνῃ ἀναγκαῖον
νά ἐξηγήσῃ τήν σημασίαν τῆς τελευταίας ταύτης
λέξεως, μεταφραστικῆς τού τις ἐξέλαβε τὸ *χαρά-
τζι* διὰ κάποιον ἀνώτερον Τούρκον βαθμοῦχον,
ὡς τὸν *μουφτῆν*, ὅστις, πρέπει νά τὸ εἴπωμεν
πρὸς τιμὴν του, εἶχεν ἐπίσης μεσολαβῆσει ὑπὲρ
τῶν χριστιανῶν.

Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εις τὸ ζήτημά μας. Πῶς
ἢ ὑπαρξίς τοῦ *χαράτζιου*, φόρου ἐλαφροῦ, ἡδύ-

* Τέλος· «Παναθηναῖα» 31 Μαΐου.

διὰ τὸ ποιμνιὸν τοῦ ἡ νέα ἐπισκοπή, τὴν ὁποίαν τῷ εἶχον κτίσει. Κειμένη εἰς περίοπτον θέσει προσεῖλκε τὰ βλέμματα τῶν πασσάδων, οἵτινες, «διερχόμενοι ἀπὸ τὸν δρόμον τῶν Βοδενῶν, ἐπαινετημένως ἐφορολόγησον τὴν κοινότητα μετὰς ἐπιπολαιότερας τῶν προφάσεων». (*Voyage dans la Macédoine*, τ. I, σ. 77).

4^{ον}) Τὰ δῆθεν στρατιωτικὰ μέτρα: ἐπισκευαὶ ὁχυρωμάτων, ἔξοπλισμός στρατευμάτων κτλ.

5^{ον}) Αἱ ἀγγραφαὶ διὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τὸ ταχυδρομεῖον.

6^{ον}) Αἱ συγκοφαντικαὶ καταγγελίαι καὶ αἱ δημεύσεις τῶν περιουσιῶν. Τὸ μέσον τοῦτο ἦτο τόσον φοβερώτερον, ὅσον οἱ Τούρκοι δὲν ἐφρόντιζον κἀν νὰ εὔρουν εὐλόγους προφάσεις. «Μίαν ἡμέραν, εἰς τὰς Τράλλεις (τῆς Αὐδίας), εἰς ἔμπορος ἐκ Χίου εἶδε δύο τουρκόπουλα νὰ δέρωνται δι' ἓν μικρὸν νόμισμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν εὔρει τὸ ἐν ἀπὸ τὰ παιδία: διὰ νὰ δώσῃ πέραις εἰς τὴν φιλονικίαν ὁ ἔμπορος, ἔδωκεν ἓν ὄμοιον νόμισμα εἰς τὸ ἀσθενέστερον ἀπὸ τὰ δύο παιδία. Ἀμέσως βαρεῖα καταγγελία ἀπηγγέλθη ἐναντίον τοῦ συνελήφθη ὡς δῆθεν δίδων χροῖμα εἰς τὰ τουρκόπουλα διὰ νὰ τὰ διαφθείρῃ. Οἱ Χιώται, ἔντρομοι καὶ φοβούμενοι μήπως ἡ ἀβανία καταστῇ γενική, διετυθέτησαν τὴν ὑπόθεσιν μετὰ ἑξ̄ χιλιάδες γρόσια» (Προβ. Cousinery, σ. 47).

ΚΑΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

Ἦδυνάμην νὰ πολλαπλασιάσω τὰ τοιαῦτα παραδείγματα. Ἀρκεῖ νὰ εἶπω δι' οἱ δυστυχεῖς ἐπαρχιωτὰς ἠδύναντο νὰ δεχθῶσιν ὡς ἀπαράβατον ἀρχὴν ὅτι πᾶν τὸ ὑπερβαῖνον τὰς ἀμέσους ἀνάγκας τῆς ζωῆς θὰ ἐπῆγαιεν εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ Τούρκου ὑπάλληλου ἢ ἀγᾶ.

Ἰπὸ τοὺς δρους τοῦτους οὐδεὶς ἠδύναντο νὰ ἐλπίζῃ ὅτι θὰ πλουτήσῃ ἢ τοῦλάχιστον νὰ εὐπορήσῃ. Καὶ ὅσοι ἀκόμη εἶχον κεφάλαια, ἐλάχιστα κατὰ πράξιν διέφερον ἀπὸ τοὺς πένητας. «Κατεῖς δὲν τολμᾶ νὰ ἐπιδείξῃ τὸν πλοῦτον τοῦ, ἐκ φόβου μήπως ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τῆς κυβερνήσεως. Δὲν ἠξέουρον οἱ ἀνθρώποι πῶς νὰ διαθέσων ἐπιμερδῶς τὰ κεφάλαιά των. Ἄν θελήσων νὰ τὰ χρησιμοποιήσων εἰς ἐπιωφελεῖς ἐπιχειρήσεις, ἔξω τῆς πρωτενοῦσης οἰονδήποτε κατάστασιμα διατρέχει πλείστους ὄσους κινδύνους, οἵτινες γεννῶνται ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀστυνομίας καὶ ἐκ τῶν καταχρήσεων τῆς αὐθαιρεσίας. Ἐν πλήρει εἰρήνῃ, εἶναι ἐκτεθειμένοι εἰς ἐπιθέσεις ἐκ μέρους τῶν ληστῶν, ἐν ὄρα πολέμου ὁ στρατιώτης δὲν φεῖδεται περισσότερον τῆς παρουσίας τῶν συμπολιτῶν τοῦ παρ' ὅσον φεῖδεται τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἐχθροῦ, εἰς πάντα δὲ καιρὸν ὁ ἰδιώτης κρέμαται ἀπὸ τὸ ἔλεος τῶν ὀργάνων τῆς ἐξουσίας» (d'Olsson, VII, 296).

Καὶ αὐτὴ ἡ προστασία ἐκ μέρους ξένης Δυνάμεως δὲν ἦτο ἐπαρκὴς ἐγγύησις ἐναντίον τῆς ἀπληστίας τοῦ Τούρκου ὑπάλληλου, τοῦλάχιστον ὅταν ὁ προστατευόμενος δὲν κατοίκει εἰς τὴν ἔδραν τοῦ προξένου τοῦ. Εἰς τὸν Olivier εὐρίσκουμεν τὴν ἀφήγησιν τῶν δεινοπαθημάτων ἐνὸς Γάλλου προστατευομένου, κατοικοῦντος εἰς Πέθιμον τῆς Κρήτης. Ὁ Cousinery μᾶς ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Βικέλα, προύγοντος Μακεδόνας: ¹ «Ὁ Βικέλας, διαμένον εἰς τὴν Βέροιαν, μακρὰν τῆς Θεσσαλονίκης, δὲν ἀπέλαυνεν ἢ ἀσθενοῦς προστασίας ἐκ μέρους τοῦ Ἄγγλου προξένου τῆς πόλεως ταύτης, ἐπειδὴ δ' ἦτο πλούσιος, ἦτο συχνότερον ἐκτεθειμένος εἰς τὰς ἀβανίας, εἰς τρόπον ὅστε, ἔχων πάντοτε ἀνησυχίας, ἤρχετο συχνὰ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου τέλος τὸν εἶδον ν' ἀποθνήσκῃ πτωχός. Τὰ τέκνα τοῦ, ἀπαυδήσαντα ἐκ τῶν καταπιέσεων, μετέφερον ἀκολουθῶν τὰ ὑπόλοιπα τῆς περιουσίας των εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἐγκατεστάθησαν» (Αὐτ. σ. 69).

Ἡ περίπτωσις τῆς οἰκογενείας Βικέλα δὲν ἦτο μοναδική. Ὁ αὐτὸς Cousinery μᾶς πληροφορεῖ ὅτι εἰς τὰς Σέρρας πάντες οἱ ἔχοντες περιουσίαν τινὰ καὶ ἔχοντες τὴν δυσκόλως διδομένην ἄδειαν νὰ ταξιδεύσων, ἀνεχώρουν. Ἄνα πᾶσαν στιγμὴν συναντῶμεν εἰς τοὺς συγγραφεῖς τὴν μνείαν οἰκογενειῶν ἢ χωρίων ἐξαναγκαζομένων νὰ μεταναστεύσων. Πανταχοῦ εὐρίσκοντο ἀγροὶ ἐγκαταλειπόμενοι. «Οἱ Ἕλληνες, λέγει ὁ Savary (p. 80), ἔξαντλοῦμενοι μετὰ τὰς ἀγγραφείας, ἀποθαρρυνόμενοι δὲ καὶ ἀπὸ τὸν φόβον ὅτι δὲν θὰ χαροῦν τὸ προϊόν τῶν κόπων των, ἀφίνουν ἀκαλλιεργήτους γαίας πρώτης τάξεως».

Ἄλλο χαρακτηριστικώτερον ἀκόμη εἶναι ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μένοντας προετίμων νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰ τσιφλίκια παρὰ νὰ καλλιεργοῦν τοὺς ἰδικούς των ἀγρούς (προβ. Utzihart). Ἡ κατάστασις θὰ ἦτο ἀπελπιστικώτερα ἀκόμη, ἂνευ σειρᾶς τινος περιστάσεων, αἵτινες τὴν καθίσταν ἔν τινι μέτρῳ ἀνεκτὴν, καὶ τῶν ὁποίων ἰδοὺ αἱ κριώτεραι:

Ἔλεγον ἐν ἀρχῇ ὅτι ὁ ἀμέσος φόρος χαραίτι ἦτο φόρος διανεμητός. Εἰς ἐκάστην περιφέρειαν τὸ ποσοῦν αὐτοῦ ὠρίζετο ἀπαξ διὰ παντός ἢ τοῦλάχιστον διὰ μακρὰν περιόδον ἐτῶν. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς ἀμέσους φόρους. Οἱ Τούρκοι ὑπάλληλοι, τὸ μὲν ἐκ περιφρονησεως καὶ ἀδιαφορίας πρὸς τὸν ραγιά, τὸ δὲ διότι συχνὰ πανόμενοι δὲν εὐρίσκον τὸν καιρὸν νὰ γνωρίσων τοὺς ἀρχομένους των, προετίμων νὰ μὴ μεριμνήσωσι περὶ τῆς κατανομῆς τοῦ φόρου, ἦτις προὑπέθετε βαθεῖαν γνώσιν πραγμάτων καὶ προσώπων. Ἔλαβον λοιπὸν τὴν συνήθειαν

¹ Προπάππου τοῦ ἀειμνήστου Δημητρίου Βικέλα, βλ. καὶ τὰ ἐσχάτως δημοσιευθέντα ἀπομνημονεύματα τοῦ συγγραφέως τοῦ *Λοκκῆ Λάρα*.

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ — ΒΕΡΟΙΑΝΟΝ

YHO JOOS VAN CLEVE

ἥτις ἐπειράθη νὰ ἐκθέσῃ ἀμερολήπτως τὰ πράγματα, διὰ εἰδους κατηγορητηρίου. Ἄλλως δὲ εἶναι καιρὸς πλέον νὰ φθάσω εἰς τὸ τέρας.

Πολλάκις ὑπεστηρίχθη ὅτι αἱ ἐπαναστάσεις ὀφείλονται κυρίως εἰς οἰκονομικὰ αἰτία. Πολλάκις πράγματι διὰ λόγους οἰκονομικοὺς αἱ ἀπουαῖαι ἀποσπῶνται ἀπὸ τὴν μητρόπολιν των. Γνωρίζομεν οὕτως ὅτι ἡ αὐθαίρετος ἐπιβολὴ φόρων ἐπὶ τοῦ τέλου, τοῦ χαρτοσήμου κλπ. ἐξώθησε τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας νὰ ποτινάξουν τὸν ζυγὸν Γεωργίου τοῦ Γ'. Θὰ παρεγνωρίζομεν τέλεον τὴν ἐννοίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἂν ἀπεδίδομεν εἰς αὐτὴν παρόμοια αἰτία. Οἱ ὀργανώσαντες αὐτὴν δὲν ἔζων εἰς τουρκικὸν ἔδαφος, αἱ δὲ προνομιοῦχοι ἐπαρχίαι, ἡ Μάνη, ἡ Ὑδρα, αἱ Σπέτσαι, μεταξὺ τῶν πρώτων ἀπεδύθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα. Τὸ κίνημα τοῦ 1821 ὀφείλετο πρὸ παντὸς εἰς τὰς διαφορὰς τῆς φυλῆς, τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἀλησιμονήτους ἀναμνήσεις παρελθόντος ἐλευθέρου καὶ ἐνδόξου. Ὁ πόλεμος τῆς ἀνεξαρτησίας ὑπῆρξεν ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τῆς θεωρίας τῶν ἐθνοτήτων, ἥτις ἐμελλε νὰ δεσπόσῃ τοῦ 19' αἰῶνος, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ ταύτης κρίνων ἠδυνήθη ὁ βαρῶνος Coubertin νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ πολέμου ἐκείνου, ὅτι ὑπῆρξε τὸ σημαντικώτερον γεγονός τοῦ λήξαντος αἰῶνος.

Ἀφ' ἑτέρου, ἂν ἡ ἐρήμωσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ τουρκικὴ διοίκησης ἐβύθιζε τὴν χώραν, εἰναι τὴν θλίψιν καὶ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν περιηγητῶν, δὲν ἦτο ὅμως ἀρκετὰ ἰσχυρὰ, ὥστε νὰ κάμψῃ τὰς προλήψεις, αἵτινες ἐπεκράτουν εἰς τὴν Δύσιν. Ἄλλως δὲ ὁ οἰκτις ἐκείνος τῶν Εὐρωπαίων ἦτο ἀναμεμιγμένος μὲ κάποιαν περιφρόνησιν. Ἐξέφραζον τὴν ἀγανάκτησιν των διότι ἔβλεπον τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ προτιμοῦν τὸν θάνατον ἀπὸ τοιαύτην δουλείαν. Οἱ εὐκρινέστεροι φίλοι των πλατωνικὰς μόνον ἐξέφερον εὐχὰς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, αὐτὸς δὲ ὁ λόρδος Βύρων, κατὰ τὸ πρῶτον ταξιδίον του εἰς τὰς Ἀθήνας (1809-1810), ὠνόμα-

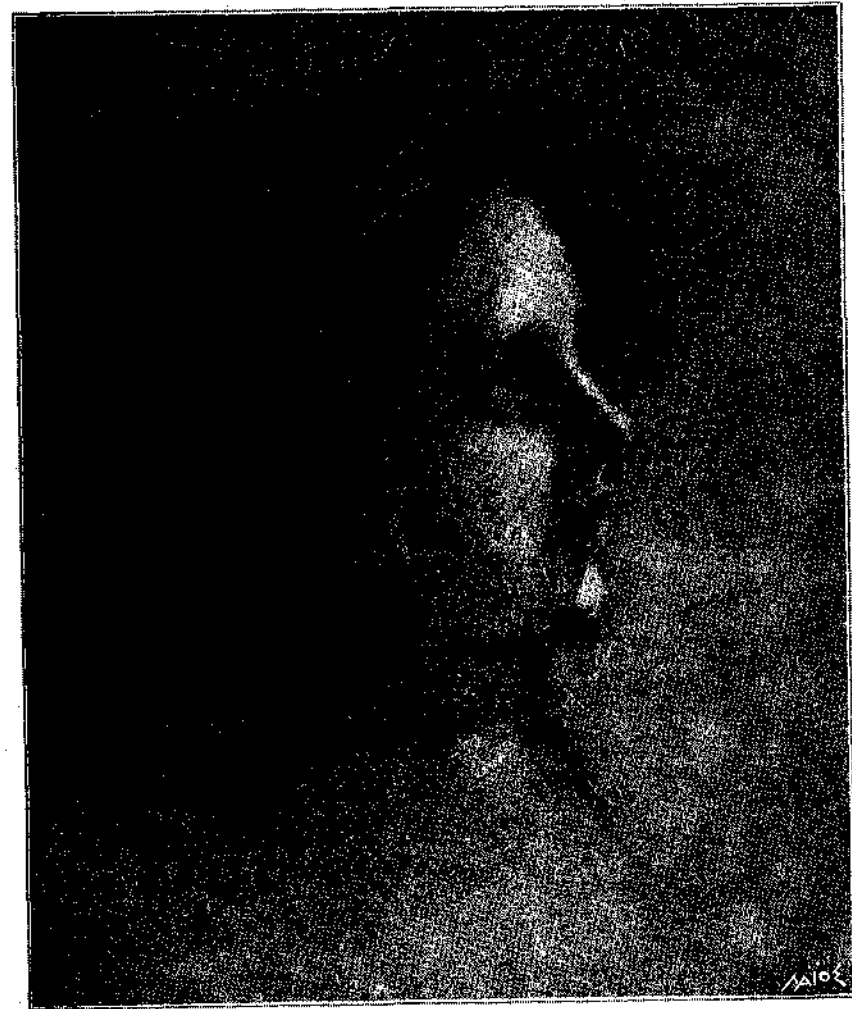
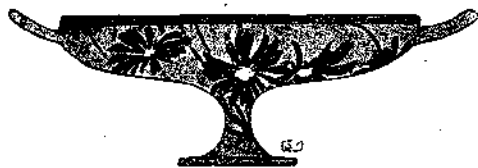
μαζεν ἐκείνους, διὰ τοὺς ὁποίους μετὰ δεκατέσσαρα ἔτη ἐμελλε νὰ ποθῶνῃ: πατρογονικοὺς δούλους (hereditary bondsmen). Ἐδέξασε τὰ γεγονότα τοῦ 1821 νὰ ποδείξουν τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἵνα τὸ θέαμα τῶν δεινῶν του μετὰ τῶν ἀναμνήσεων τῆς ἀρχαιότητος σχηματίσουν ρεῦμα τόσον ἰσχυρὸν ὥστε νὰ παρασύρῃ τὰ δόγματα τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας.

Ὅχι ἦττον παραμένει ἀναντίρρητον ὅτι ἡ οἰκονομικὴ διοίκησης τῶν Τούρκων ἔσχε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς χειρονήσου τοῦ Αἴμου. Αὐτὴ τὸ πρῶτον προεκάλεσεν, ἂν ὄχι τὴν γέννησιν, ὡς ἄλλοτε ὑπεστήριξεν ὁ ἐπιφανὴς νομοδιδάσκαλος Περικλῆς Ἀργυρόπουλος, ἀλλὰ πάντως τὴν διατήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ θεσμοῦ τῶν κοινοτήτων, ὑπὸ τὴν σκιάν των ὁποίων καὶ ὡς ἐκ θαύματος ἡ ἑλληνικὴ ἐθνότης ἠδυνήθη καὶ αὐτὴ νὰ διατηρηθῇ καὶ ἀναπτυχθῇ. Ἀφ' ἑτέρου ἐδείξαμεν ὅτι, ἂν δὲν ἐπερρίπτετο εἰς τοὺς Χριστιανούς τὸ φορτίον τοῦ φόρου, ἂν δὲν εἶχεν ὁ Σουλτᾶνος καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι ὑπῆκοοί του μέγα ὕλικόν συμφέρον εἰς τὴν ὑπαρξιν πολυαριθμοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, τὸν ὁποῖον ἠδύναντο ἀνηλεῶς νὰ φορολογοῦν καὶ νὰ γγαρεῦν, αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἠθέλον ἐπιμείνει εἰς τὰς τρομερὰς ἀφομοιωτικὰς παραδόσεις των.

Τέλος καὶ πρὸ πάντων αἱ φυλετικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ διαφοραὶ, εἰς τὰς ὁποίας πρὸ μικροῦ ἀπεδώσαμεν τόσον ἐξέχον μέρος εἰς τὰ γεγονότα τοῦ 1769 καὶ τοῦ 1821, ἐλάμβανον σάρκα καὶ ὄσπᾳ κυρίως μὲ τὰς διαφορὰς τῆς φορολογίας. Ἡ ἀπηνῆς καὶ ἀδικος ἀργυρολογία, αἱ ἀβανίαι, αἱ πολλαπλασιαζόμεναι κατὰ τὸ πᾶσι τοῦ Μουσουλμάνου καὶ τὰς ὁποίας ὑφίστατο ἐν σιγῇ ὁ Χριστιανός, — αὐτὰ ἔθεσαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ κατακτητοῦ τὴν ἄφρονα περιφρόνησιν πρὸς τὸν ἠττηθέντα, καὶ εἰς τὴν καρδίαν τούτου τὸ μῖσος ἐκείνο τὸ ἐπίμονον, τὸ ἀγριὸν καὶ βαθύ, τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀπελεισίαν, ἥτις ὄσον καὶ ὁ ἐνθουσιασμός εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν μεγάλων ἀγῶνων.

A. M. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

[Μεταφράσθη ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Ν. Π.]

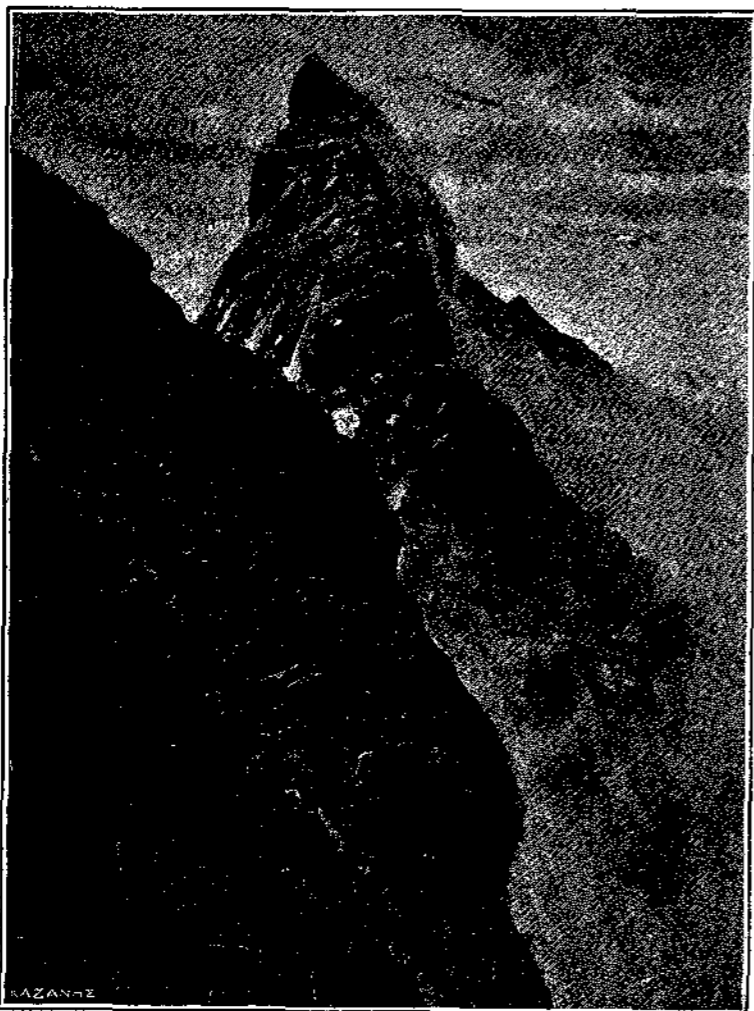

ΣΠΟΥΔΗ

ΚΑΘΟΙΚΗΣ ΑΣΠΡΙΩΤΗ

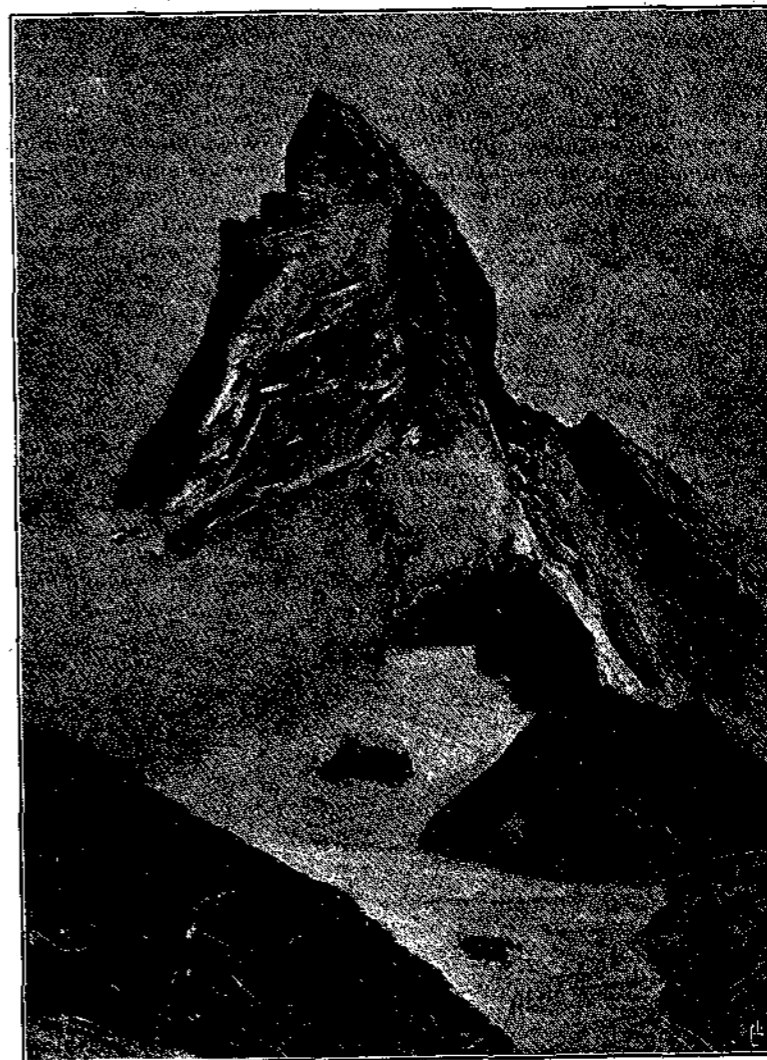

ΤΟ ΟΡΟΣ ΣΕΡΒΕΝ

Α. ΓΚΟΣ

ΤΟ ΟΡΟΣ ΣΕΡΒΕΝ

Α. ΓΚΟΣ

— Δέν πάω ἐγὼ ἔς αὐτοὺς τοὺς διαβόλους. Ἡ χαρά τους θὰ εἶναι νὰ με βλέπουνε καὶ νὰ μοῦ φωνάζουν με τὴ μῦτη. «Παληόπαιδο!» Σάματὴ νᾶναι αὐτοὶ καλῆτεροι, με τῆς κοιλιές τους γεμάτες σοῦπα.

— Ἄχ! Σάσκα, Σάσκα! Εἶπεν ὁ πατέρας τρεμουλιάζοντας, πότε θὰ διορθωθῆς!

— Ἄμ' ἐσύ, πὸν μιλᾷς, μπᾶς καὶ διορθώθηκες; ἀπήντησε ὁ Σάσκας με αὐθάδεια. Δὲ σωπαίνεις λέω γὼ καλλίτερα, μπόσκικε, πὸν τρέμεις μπροστά ἔς τὴ γυναῖκα σου;

Τουρτουρίζοντας πάντα ἀπὸ τὸ κρύο, ὁ πατέρας ἔμεινε σιωπηλός. Μιὰ πλατειὰ λουρίδα φωτεινὴ ἔμπαινε ἀπὸ ψηλά, ἐπειδὴ τὸ χάρισμα δὲν ἔφτανε ἕως τὴν ὄροφὴν, καὶ ἔτριχνεν ἓνα λεκὲ ἀπὸ φῶς ἐπάνω εἰς τὸ ὑψηλὸ μέτωπο τοῦ γέροντος με τὰ μαῦρα βαθυλωτὰ μάτια. Πρῶτα ἔπινε

πολὺ ὁ Ἰβάν Σάββιτς, καὶ ἡ γυναῖκα του τὸν ἐφοβότανε καὶ τὸν ἐμισοῦσε. Ὅταν ὁμως ἄρχισε νὰ κἀνῃ αἰμοπτυσίες καὶ δὲν εἶχε πιά τὴ δύναμι νὰ πῆγῃ, πῆρε αὐτὴ σιγά-σιγά τὴ συνήθεια τοῦ πινοῦ. Τότε ἐδικαιώθηκε γιὰ ὅσα εἶχε τραβῆξει ἀπὸ αὐτὸν τὸν φιλόλιγνον ἄντρα, πὸν ἔλεγε λόγια ἀκατανόητα, πὸν τὸν εἶχαν διώξει ἀπὸ τὴ θέσι του γιὰ τὸ πείσμα καὶ τὸ μεθύσι του, πὸν ἔκανε παρέα με ἀνθρώπους φαντασμένους καὶ διεφθαρμένους σὰν κι' αὐτόν. Τὸ ἐναντίον ἀπὸ τὸν ἄντρα της, ὅσο ἔπινε τόσο δυνάμωνε καὶ τόσο πῖο πολὺ ἐβάρυναν ἡ γροθιές της πὸν τῆς εἶχε πάντα ἔτοιμες γιὰ κανγα. Τώρα ἔλεγε ὅτι τῆς ἐκατέβαινε, προσκαλοῦσε ὅποιον ἤθελε, ἄντρες καὶ γυναῖκες, καὶ τραγουδοῦσε μαζί τους εἴθιμα τραγούδια. Καὶ ὁ ἄνδρας ἔμεινε πλαγιασμένος πίσω ἀπὸ τὸ ξύλινο

μεσότοιχο, σιωπηλός, με τὸ αἰώνιο τρεμούλιασμα του, καὶ ἐδιαλογοῦτο τὴν ἀδικία καὶ τὴν φρόνη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ γυναῖκα τοῦ Ἰβάν Σάββιτς παραπονιῶταν ὅτι ὅποιον τύχαινε μπροστά της πὼς δὲν εἶχε ἔς τὸν κόσμον ἄλλους ἐχθροὺς χειρότερος ἀπὸ τὸ γιοῦ της καὶ τὸν ἄντρα της «φαντασμένοι ἄνθρωποι, στατιστικοί».

Ἐποτρὺν ἀπὸ μιὰ ὥρα, ἐφώνησε τοῦ Σάσκα.

— Καὶ ἐγὼ σοῦ λέω πὼς θὰ πᾶς! Καὶ σὲ κάθε λέξι κατέβαζε ἡ Θεοκτίστη Πετρόβνα καὶ μιὰ γροθιά ἔς τὸ τραπέζι, πὸν με τὸ χτύπο της ἐτσουγγυῶντο μερικὰ καθαρὰ ποτήρια ἀραδιασμένα.

— Καὶ ἐγὼ σοῦ λέω πὼς δὲ θὰ πάω! ἀπήντησε ψυχρὰ ὁ Σάσκας, με χεῖλη τρεμουλιαστά

καὶ μισανοιγμένα πὸν ἔδειχναν τὰ δόντια του. Στὸ σχολεῖο, τὸν εἶχαν βγάλει «Λύκο» γι' αὐτὴν τὴν συνήθεια.

— Θὰ σοῦ τῆς βρέξω! Ἄχ! πὼς θὰ σοῦ τῆς βρέξω! ἐφώνησε ἡ μητέρα.

— Αἱ! δὲν μπᾶ νὰ μοῦ τῆς βρέξῃς; Ἡ Θεοκτίστη Πετρόβνα ἤξευρε πολὺ καλά πὼς δὲν μπορούσε νὰ δείρῃ ἓνα παιδί πὸν ἐδάγκανε.

Ἄν τὸν ἔβγαζε ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, θὰ προτιμοῦσε νὰ τριγυρνᾷ ἔς τοὺς δρόμους, καὶ νὰ ξεπαγαῖνῃ παρὰ νὰ πᾶν ἔς τοὺς Σβετονικόφ. Κατέφυγε τότε ἔς τὴν ἐξουσία τοῦ ἀνδρός της.

— Ἄμ' εἶσαι καὶ σὺ γιὰ νὰ σὲ λένε πατέρα! Δὲν εἶσαι ἀξίος οὔτε νὰ ὑπερασπιστῆς τὴν γυναῖκα σου δταν τὴ βρίζουν!

— Ἀλήθεια, Σάσκα, πήγαινε. Γιατί κάνεις τὸν κεφαλιωμένο; εἶπε ὁ Ἰβάν Σάβιτς, χωρίς νὰ σηκωθῆ. Μπορεῖ νὰ σὲ βάλουν πουθενὰ ἄλλου. Εἶναι καλοὶ ἄνθρωποι.

Ὁ Σάσκας ἐγέλασε μὲ ἀναίδεια. Πρὶν γεννηθῆ τὸ παιδί, ὁ πατέρας ἦταν δάσκαλος ἔς τὸ σπῆσι τῶν Σβετονικῶφ, καὶ ἀπὸ τότε τοὺς ἐθεωροῦσε τὰ καλλίτερα πλάσματα τοῦ κόσμου. Δὲν ἦταν ἀκόμη ὑπάλληλος εἰς τὸ τμήμα τῆς στατιστικῆς τοῦ δήμου, οὔτε ἔπινε. Τοὺς εἶχε παραιτήσῃ ὅταν ἐστεφανώθηκε τὴν κόρη τῆς σπιτονοικοκυρᾶς του, ἀφοῦ τὴν εἶχε ἐκθέσει. Ἐπειτα ἐρρίχτηκε ἔς τὸ πιετό, ὡς πού ἐφθασε σὲ τέτοιο βαθμὸ καταπτώσεως πού τὸν ἐμάζευαν ἀπὸ τὸ δρόμο σιουπὶ ἔς τὸ μεθύσι, καὶ τὸν πήγαιναν ἔς τὴν ἀστυνομία. Οἱ Σβετονικῶφ μ' ὄλα αὐτὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ τὸν βοηθοῦν, καὶ μολονότι ἡ Θεοκτίστη Πετρόβνα τοὺς ἀποστρέφετο, ὅπως ἀποστρέφετο τὰ βιβλία καὶ κάθε πράγμα πού εἶχε σχέσι μὲ τὸ παρελθόν τοῦ ἀνδρός της, εἶδει πὼς ἦταν ὑπερήφανη διὰ τὴν γνωριμία τους.

— Μπορεῖ νὰ μοῦ φέρῃς καὶ τίποτε ἀπὸ τὸ δέντρο, ἐξακολούθησεν ὁ πατέρας.

Τὸ ἔλεγε μὲ πονηρίαν. Ὁ Σάσκας τὸ ἐνόησε καὶ οὐχάθηκε τὸν πατέρα του γιὰ τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν ψευτιά του· ὅμως, ἀλήθεια, εἶχε διάθεσι νὰ φέρῃ καὶ ἔς αὐτὸν τὸν ἀξιολύπητον ἄρρωστο, πού τόσον καιρὸ ἰώρα δὲν εἶχε οὔτε μιὰ πρῆξα ταμπάκο.

— Αἶ, καλά, λοιπόν, πηγαίνω ἐμουρμούρισε. Δόσε μου τὸ σακάκι μου. Ἔρραφες τὰ κουμπιά; Ἄμ τῶξερα πὼς θὰ τὰ ξεχνοῦσες!

***

Τὰ παιδιὰ δὲν εἶχανε μὴ ἀκόμη ἔς τὸ δωμάτιον ὅπου ἦταν στημένο τὸ δέντρο τῶν Χριστογέννων· ἐρλυαροῦσαν εἰς τὸ ἰδιαιτέρὸ τους διαμέρισμα. Ὁ Σάσκας ἄκουε τῆς μωρολογίας των μὲ αὐθάδη περιφρόνησιν, ψηλαφώντας μέσα ἔς τῆς τσέπης τοῦ πανταλονιοῦ του τὰ τσιγάρα πού εἶχε κλέψῃ ἀπὸ τὸ γραφεῖο τοῦ προστάτου του, καὶ τὰ ὅποια ἀπὸ τῶρα εἶχαν σπάσει. Ὁ μικρότερος ἀπὸ τοὺς Σβετονικῶφ, ὁ Κόλιας, ἦρθε καὶ ἐστάθηκε μπροστά του μὲ τῆς μύτες τῶν πόδιων του γυρισμένες πρὸς τὰ μέσα, μὲ τὸ δάκτυλο ἔς τὰ χεῖλη, καὶ τὸν ἐνύτταξε μὲ ἀπορία. Πρὸ ἕξι μηνῶν ἀπὸ τῆς πολλῆς φωνῆς τῶν γονέων του, εἶχε κόψει τὴν κακὴ συνήθεια πού εἶχε νὰ χώνῃ τὰ δάκτυλά του μέσα ἔς τὸ στόμα του, ἀκόμη ὅμως δὲν τὸ εἶχεν ἐντελῶς ἐξοινηθῆσαι. Τὰ ξανθὰ μαλλιά του κομμένα ἴσια ἔς τὸ μέτωπό του, ἔπεφταν κατασραωμένα ἔς τοὺς ὤμους του, τὰ γαλάζια μάτια του ἦσαν γεμάτα ἀπορία· ἦταν ὁ τύπος τῶν ἀνθρωπάκων τοὺς ὁποίους ἐβασάνιζε κατὰ προτίμησιν ὁ Σάσκας.

— Εἶσαι ἓνα κακὸ παιδί! Εἶπεν ὁ μικρὸς εἰς τὸν Σάσκαν. Μοῦ τῶπε ἡ δασκάλα μου. Ἐγὼ εἶμαι φρόνιμος.

— Τόσο τὸ καλλίτερο γιὰ σένα! Ἀπήντησεν ὁ Σάσκας, ἐξετάζοντας τὰ μικρὰ βελουδένια πανταλονάκια καὶ τὸν μεγάλον ναυτικὸν γιακά.

— Θέλεις τὸ τουφέκι; πᾶρ' το!

Μόλις πήρε τὸ τουφεκάκι μὲ τὸν δεμένο φελὸ ἀπὸ τὰ χεῖρα τοῦ παιδιοῦ, ὁ μικρὸς ἀγριάνθρωπος εἰοίμασε τὴν σούστα, ἐσημάδεψε τὴ μύτη τοῦ ἀνύποπτου Κόλια, καὶ ἐτράβηξε. Ὁ φελὸς ἐκτύπησεν ἀκριβῶς ἔς τὸ σημάδι, καὶ ἀνετινάχθη ταλαντευόμενος ἔς τὴν ἄκρη τοῦ σχοινοῦ. Τὰ γαλανὰ μάτια τοῦ Κόλια ἀνοίξαν ἀκόμη περισσότερο, καὶ ἐγέμισαν δάκρυα. Ἀκούμβησε τὸ δάκτυλό του ἔς τὴν κοκκινισμένην του μητίτσα, καὶ χαμηλώνοντας τὰ μακρὰ του ματόκλαδα, ἐφιθύρισε:

— Κακὸ, κακὸ παιδί!

Μία νέα καὶ ὄραία γυναῖκα, μὲ τὰ μαλλιά χωρισμένα ἔς τὴ μέση τοῦ μετώπου ἐμπήκην εἰς τὸ δωμάτιον. Ἦταν ἡ ἀδελφὴ τῆς κυρίας, ἡ παλαιὰ μαθήτρια τοῦ πατέρα του.

— Νά τον! εἶπε δείχνοντας τὸν Σάσκαν εἰς ἓνα φαλακρὸν κύριον πού τὴν ἐσυνόδευσεν. Χαρέτησε λοιπόν, Σάσκα. Δὲν πρέπει νὰ ἦσαι ἀγενής. Ἀλλὰ ὁ Σάσκας δὲν ἔκανψε τὸ κεφάλι του οὔτε σὲ κείνην, οὔτε ἔς τὸν φαλακρὸν κύριον. Ἡ ὄραία κυρία δὲν εἰμποροῦσε νὰ φαντασθῆ ὅτι ὁ μικρὸς ἤξευρεν ἓνα σωρὸ πράγματα· τὸν ἔρωτα πού εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς τὸν καυμένον τὸν πατέρα του, τὸν γάμον της ἔπειτα μὲ ἄλλον. Μολονότι δὲν εἶχεν ὑπανδρευθῆ παρὰ μετὰ τὸν γάμον τοῦ Ἰβάν Σάβιτς, ὁ Σάσκας δὲν εἰμποροῦσε νὰ τῆς συγχωρήσῃ τὴν προδοσία.

— Κακοκέφαλε! ἀναστέναξεν ἡ Σοφία Δημητρίεβνα... Πλάτων Μιχαήλοβιτς, δὲν εἰμποροῦσε νὰ τὸν τοποθετήσῃ πουθενὰ; Ὁ ἄνδρας μου νομίζει ὅτι εἶνε καλλίτερος γι' αὐτὸν νὰ πάῃ ἔς τὴν ἐπαγγελματικὴν σχολὴν παρὰ ἔς τὸ γυμνάσιον... Σάσκα, θέλεις νὰ πᾶς ἔς τὴν ἐπαγγελματικὴν σχολὴν;

— Ὁχι! ἀπήντησεν ὁ Σάσκας, εἰς τὸν ὁποῖον ἔκαμαν ἐντύπωσιν τὰ λόγια «ὁ ἄνδρας μου».

— Αἶ, λοιπόν, θέλεις νὰ γίνῃς βοσκός; ἐρώτησεν ὁ κύριος.

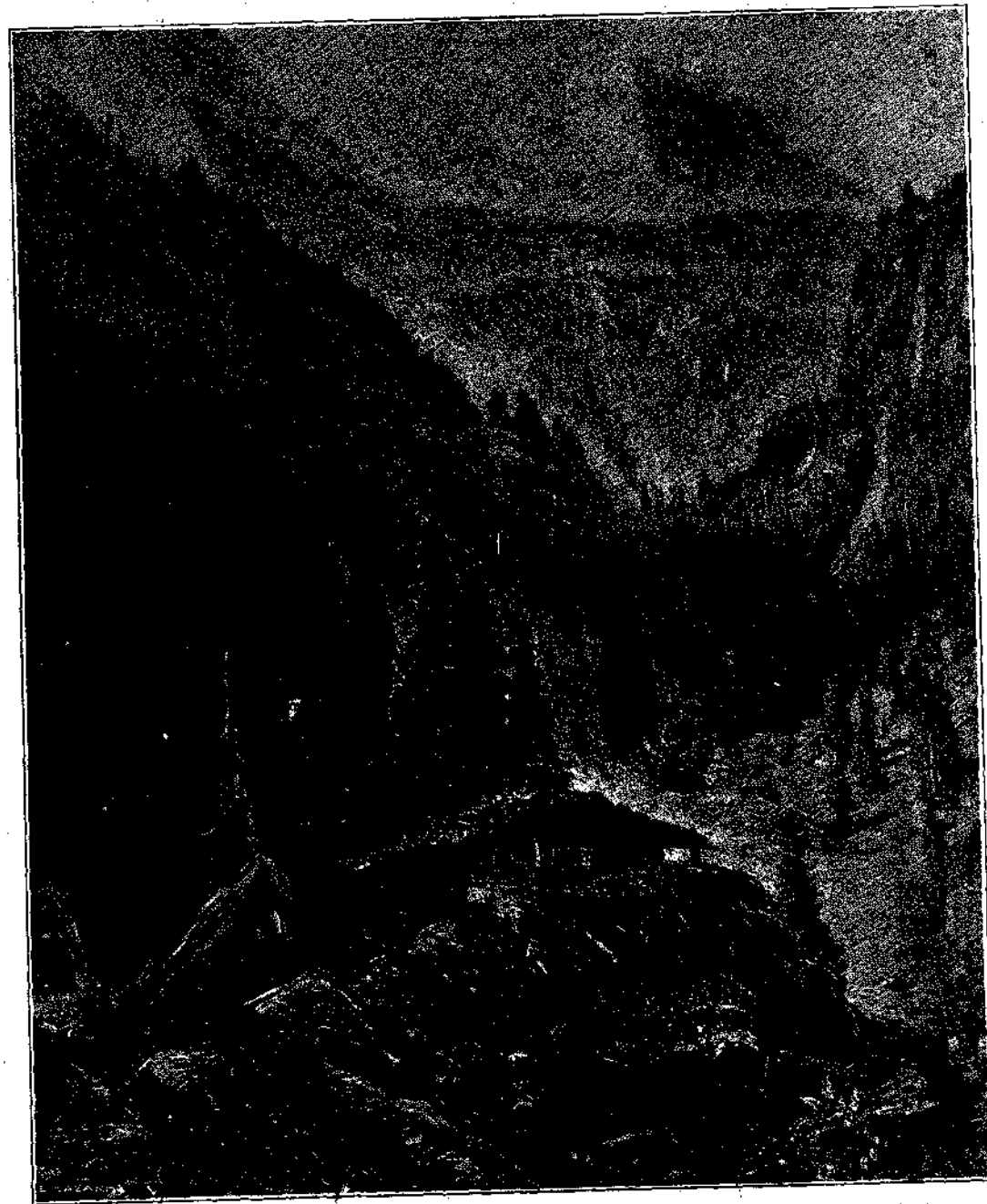
— Ὁχι, δὲ θέλω! εἶπεν ὁ Σάσκας μὲ θυμόν.

— Λοιπόν τί θέλεις νὰ κάμῃς;

Ὁ Σάσκας δὲν τὸ ἤξευρε οὔτε ὁ ἴδιος. Ἀφοῦ συλλογίσθηκε λίγο, εἶπε τέλος πάντων.

— Δὲ μὲ νοιάζει, γίνομαι καὶ βοσκός.

Ὁ φαλακρὸς κύριος παρατηροῦσε τὸ ἄλλοκοτο παιδί μὲ ἀπορίαν. Τὸ βλέμμα του, ἀφοῦ σταμάτησε λίγο ἔς τὰ μπαλωμένα ὑποδήματα τοῦ μικροῦ, καρφώθηκε ἐπάνω εἰς τὸ πρόσωπόν του. Μόλις ἀνιέλθη αὐτὸ ὁ Σάσκας, ἐφρόντισε νὰ βγάλῃ τὴ γλῶσσα του καὶ νὰ τὴν τραβήξῃ πάλι μέσα, ἔς τὴ στιγμὴ. Ἡ Σοφία Δημητρίεβνα δὲν εἶδε τίποτε· γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐκατάλαβε γιατί ἐφάνηκε δυσάρεστημένος ὁ κύριος.

ΤΟΠΙΟΝ ΕΒΕΒΤΙΚΟΝ

Α. ΓΚΟΞ

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ

Κάθε έθνος ζή την έσωτερικήν ζωήν του πόνου και της χαράς του, της λατρείας και των ιδανικών του, και την έσωτερικήν αυτήν ζωήν την ψάλλει έξ ενστίκατου, την έξωτερικεύει με ρυθμούς και μελωδίας και κινήσεις. Και όμως όσον και αν είνε αυθόρμητοι και ελικρινείς αυτά αι έκδηλώσεις, δεν κατορθώνουν να παρουσιάσουν εις τον κόσμον το ολοκληρωτικόν έγώ αυτού του έθνους. Διαιτί άρα γε; Κάθε μία από τας έκδηλώσεις αυτάς, χαρά, ποίημα, τραγούδι, μάς δίδει μίαν μεμονωμένην άποψιν της ψυχής του λαού αυτού και ίσως μία άλλη κατοπιν να έλθη να μάς την συγχύση ή να μάς την σβύση έντελώς. Τότε μόνον εμπορεί το έθνος να λάβη συναίσθησιν του έγώ του, και να παρουσιασθή ως άκέραιος και ζωντανός οργανισμός, ένας όσον κι' αν είνε πολύμορφος, όταν όλοι του οι πόθοι και οι πόνοι, αι λύπαι και αι χαραί, αι φιλόδοξια και αι έλπίδες του, όλοι οι παλμοί της έσωτερικής του ζωής, συγκεντρωθούν και άποκρυσταλλωθούν μέσα εις έν έργον τέχνης, όταν όμιλήση ο λαός αυτός με το άποκαλυπτικόν στόμα ενός μεγάλου τεχνίτου. Και ο τεχνίτης αυτός πού είνε σαν σύμβολον της φυλής του, εμπορεί και να μη δείξη το έθνος του, όπως το βλέπουν τα μάτια του κόσμου όλου, όμως τόσον είνε αλήθεια πως αυτός είνε το αληθινότερον καθρέπτισμα της ψυχής αυτού του έθνους, ώστε οι αιώνας πού έρχονται κατοπιν, αυτόν θα γυρεύουν, όταν θα θέλουν να ξαναϊδούν την εικόνα της περασμένης ζωής ενός λαού.

Τί μάς ενδιαφέρει επί τέλους αν οι ήρωες του Όμηρου ήσαν ή όχι, όπως τους ψάλλει ο άθάνατος ραψωδός; Είνε τόσον ζωντανοί μέσα εις την ζωήν του ρυθμού πού τους δίδει, ώστε αυτό

μάς άρκει διά να ιδούμεν ολοκληρον την εποχήν εκείνην με όλα της τα πάθη, με όλην την έξωτερικήν και έσωτερικήν ζωήν της. Θα ειπή πως έτσι ήταν κατά βάθος, άφου έτσι την ειδε και την έτραγούδησεν ο Όμηρος.

Και με την μουσικήν το ίδιο. Ίσως ένα άπλόν δημοτικόν τραγούδι της Νορβηγίας να μάς συγκινή και να μάς λέγη πολλά, αλλά το ποιητικόν μουσικόν του συγκεντρωμένου αυτού λαού, την αιώνιαν άνοιξιν της ψυχής του, μέσα εις τον χειμώνα πού ολοχρονίς τον τριγυρίζει, πού καλύτερα θα την νοιώση κανείς παρά εις την γλυκυτάτην «Άνοιξιν» του Grieg; Μία Πολωνέζα του Σοπέν δεν μάς φέρει έμπρός μας ολοζώντανον τον ήρωϊκόν και συντετριμμένον λαόν, εις μίαν πολύχρωμον φαντασμογορίαν, πού καλύτερα παρά χίλιαι άκριβείς και λεπτομερείς περιγραφαι;

Ένας τέτοιος τεχνίτης φαίνεται πως έγεννήθη και διά το έθνος μας, και πρέπει ν' αγαλλιιά ή ψυχή μας, διότι έσήμανε μία ευτυχισμένη ώρα. Ο Μανώλης Καλομοίρης εις την άρχην άκόμη του έργου του, μάς δίδει μεγάλας ύποσχέσεις, πως έντός δλίγου θα κηρύξη την νέαν Ελλάδα με το τραγούδι του εις τον κόσμον όλον, και θα άντιρρύση ο κόσμος όλος και θα θαυμάση το νέον έγώ της φυλής μας, καθρέπτισμένον μέσα εις την δυνατήν άτομικότητα ενός μεγάλου καλλιτέχνου.

Ύπόσχεται, είπαμεν. Διότι νομίζω ότι τρεις χειρότερον από την άδιαφορίαν του κοινού είνε διά τον αληθινόν καλλιτέχνην ο υπερβολικός έπαινος. Και όμως μέσα εις το άκόμη περιορισμένον έργον του Καλομοίρη υπάρχουν κοιμιάτια, πού και μόνα των άρκούν διά να τον τοποθετήσουν δίπλα εις πολλούς μεγάλους της Ευρώπης. Τα τραγούδια του έκείνα όπου δεν είνε τόσον ep relief ο έθνικός χαρακτήρ, δεν θα χάσουν καθόλου αν συγκριθούν με τα τραγούδια του Μπράμς, πού από μίαν όμοιον έσωτερικήν και ποιητικήν αντίληψιν εμπνέονται. Ας αναφέρωμεν ιδιαιτέρως την «Άφροδίτην», την «Ρουμελιώτισσα», και το «Τραγουδάκι», τα όποια είνε αναμφιβόλως από τα τελειότερα lieder πού έχουν γραφή ποτέ. Η μελωδία είνε τόσον εύκαμπτη, πού άποδίδει κάθε άπόχρωσιν του αισθήματος με θαυμαστήν άκριβειαν, βοηθουμένη και από το υποβλητικώτατον accompagnamento.

Ο Καλομοίρης άκολουθεί μέθοδον εις την εργασίαν του, και εις την μέθοδον αυτήν όφείλεται ή θαυμαστή πρωτοτυπία των έργων του και ο καθαρώτατος διαγραφόμενος έλληνικός χαρακτήρ των. Μερικοί τον άρνοούνται αυτόν τον

χαρακτήρα, διά διαφόρους λόγους. Πρώτον διότι δεν έζησεν άρκετά ο Καλομοίρης εις την Ελλάδα, διά να είνε εις θέσιν να γνωρίξη τα δημοτικά μας τραγούδια έπειτα ισχυρίζονται ότι δεν διακρίνουν πουθενά μίαν καθαρώς έλληνικήν μελωδίαν, ότι είναι άλλαγμένα, παρανοημένα, ότι ή άρμόνισις των είνε πολύπλοκη, όπως δεν ταιριάζει δήθεν εις τον χαρακτήρα της μουσικής αυτής κτλ. Και όμως όλα αυτά είνε άβάσιμα. Ο Καλομοίρης πηγαίνει πούδ βαθύτερα διά να εβρη τον χαρακτήρα αυτόν. Μία μελωδία εμπορεί να ψάλλεται εις ένα μέρος της Ελλάδος έτσι και εις άλλο άλλώς, όπως συμβαίνει και με τας παραλλαγάς των δημοτικών ποιημάτων, και όμως να μένη πάντοτε έλληνική, διότι ο έσωτερικός ρυθμός πού την έδημιούργησε είνε ο ίδιος και εδώ και εκεί, και μόνον έξωτερικαι περιστάσεις τόπου και χρόνου μετέβαλαν την έξωτερικήν μορφήν της. Ο Καλομοίρης, με βαθυτάτην καλλιτεχνικήν διάισθησιν, ζητεί και εύρίσκει τον έσωτερικόν αυτόν ρυθμόν, στηρίζεται εις αυτόν και εις την κλίμακα πού είναι ή άπόρροια αυτού του ρυθμού, και δημιουργεί όπως θα έδημιουργούσεν ή ίδια ή ψυχή του έθνους. Και με αυτάς τας βάσεις, ότι και αν κάμη, όσον άρμονικόν πλούτον και αν προσθέση εις την έλληνικήν μελωδίαν—και εις την σημερινήν καλλιτεχνικήν μας αντίληψιν ο άρμονικός αυτός πλούτος είναι άπαραίτητος—ο χαρακτήρ της μουσικής αυτής δεν μεταβάλλεται, ίσως μάλιστα επιτείνεται, εξαίρεται, διότι μάς οδηγεί εις τας πηγάς και μάς άποκαλύπτει μυστήρια πού μία άπλή, φωτογραφική να είπού-

μεν, αντιγραφή των έλληνικών μοτίβων, δεν θα κατώρθωνε ποτέ ν' άποκαλύψη.

Ο Καλομοίρης έχει γράψει και μερικά έργα διά πιάνο, από τα όποια μόνον αι τρεις Μπαλλάντες του έχουν έκδοθή. Και αυτά εμπνευσμένα από την ποίησιν, εμπορούν να χαρακτηρισθούν ως program-musik, με την ύψηλήν σημασίαν πού έχει πάρει ή λέξις αυτή από τον Βάγνερ και ύστερα. Εις αυτάς εύρίσκομεν πολλήν έλληνικήν εμπνευσιν, τόσον εις την μελωδίαν, όσον και εις την άρμόνισιν. Ως έργα τέχνης όμως δεν είνε τόσον πειστικά. Φαίνεται σαν κάτι να ζητη ή καλλιτέχνης πού δεν το ήβρεν άκόμη ή μορφή των εν γένει δεν είνε πλήρης.

Η μουσική του διά την «Στέλλαν Βιολάντη» άποδίδει όλην την θλιβεράν μονοτονίαν της τραγικής αγάπης πού συντρίβει μίαν δυνατήν παρθενικήν ψυχήν. Θα έλεγα, ότι ή άπλή θλιβερή φράσις, πού επαναλαμβάνεται διαρκώς, μάς λέγει πούδ περισσότερα διά τον πόνον της βασανισμένης κόρης, παρά όλοι οι ρομαντικοί θρηνοι πού απαγγέλλει ή Στέλλα εις την τρίτην πράξιν.

Ο Σολωμός είπε: «Κλείσε μέσα εις την ψυχήν σου την Ελλάδα, διά να αισθανθής να λατρεύη μέσα σου κάθε είδους μεγαλειό». Εμπορούμεν χωρίς διαταγμών να είπούμεν: «Κλείσε μέσα εις την ψυχή σου τον Σολωμό, διά να αισθανθής μέσα σου ολοκληρη την Ελλάδα».

Όλα μάς κάμνουν να έλπίζωμεν, ότι θα εμπορέσωμε να το είπούμε μίαν ήμέρα αυτό και διά τον Καλομοίρην.

ΑΥΡΑ ΘΕΡΟΥ

ΣΚΙΤΣΑ Π. ΡΟΥΜΠΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

- Κάτω στήν ἀκρηα τοῦ γιαλοῦ στήν ἀκρηοχωραφίνα¹
 Τριὰ παραθύρια στέκουνται ἀργυροκαρφωμένα.
 Τόνα ν' εἶνε τῆς μάνας μου τάλλο τῆς ἀδερφῆς μου
 Τὸ τρίτο τὸ μικρότερο εἶνε τῆς ἀπατῆς μου.
 Χρυσὴ ἀλεσίδα κρέμεται καὶ πιάστη κ' ἔβγα πάνω
 Νὰ βρ' ἀφορμὴ τῆς μάνας μου καὶ λόγια τοῦ κυροῦ μου.
 «Μάνα τὰ πόδια μου πονῶ μανὰ τὴν κεφαλὴ μου
 Μάνα κι' ἀστέρα² μὲ κρατεῖ καὶ θὲ νὰ πὰ νὰ πέσω».
 Ἐσήκωσε τὸ πάπλωμα βρῖσκει τὸ νηὸ πού κάτω
 Κ' ἐφάνην τῆς παράξενο κ' ἐγέλασε μεγάλο.
 Ἡ μάνα τῆς τὴν ἔκουσεν ἀπὸ τὸν πέρα πύργο
 «Σφαῆς νῶχη ἢ κόρη μου καὶ μὲ τὰ χάχανά τῆς.
 Τὴν κούσουν οἱ γειτόνισσες τὴν ποῦν καὶ φίλον ἔχει
 Μηδ' ἔχει τον μηδὲ κάμνει τον μηδ' ἂ τὸν κάμει θέλει».
 — «Δὲν εἶνε μανὰ ἔτσι πὸν λὲς μόν' εἶνε ἔτσι πὸν λέω
 Μον' ἦταν τὸ γατάκι μας κ' ἔπιασε τὸ ποντῆκι.
 Κ' ἔσεισε τὸ νουράδι του κ' ἔσβυσε τὸ λυχνάρι
 Κ' ἐφάνη μου παράξενο κ' ἐγέλασα μεγάλο».
 Ἐφίληεν τὴν κ' ἐτόσιπαν τὴν κ' ἐπεριλαμπαζέν τὴν
 Τὴ νύχτα τὰ μεσάνυχτα ἔφρε κ' ἔφηκέν τὴν.
 — «Ἐσὺ φεύγεις ἀγάπη μου κ' ἐμένα ποῦ μὲ φίνεις;»
 Φίνω σε εἰς τὴ μάνα σου κ' εἰς τὰ καλά σου ἀδέρφια.
 Μηγάρις κι' ὄσες φίλησα γεναῖκες θὰ τίς πάρω;
 Στὶς πέντε δίνω ἀμύγδαλα στὶς δέκα λεφτοκάρα.
 Κ' ἐσένα ποῦσαι ἀρχόντισσα κι' ἀρχοντοπούλας κόρη
 Δίνω σε πικραμύγδαλα νὰ πικραθῇ ἢ καρδιά σου.
 Καὶ μιὰ καλὴ γειτόνισσα στέκει παρηγορᾶ τὴν
 — «Σάπα σάπα ἢ κόρη μου κ' ἐγὼ νὰ πὰ τὸν εὔρω
 Καὶ νὰ ντυθῶ νὰ στολιστῶ νὰ πὰ νὰ τὸν μαλλώσω».
 — «Ἐντύθης κ' ἐστολίστηκες κ' ἐπήρες τον τὸν νοῦν του».
 — «Σάπα σάπα ἢ κόρη μου κ' ἐν εἰμ' ἐγὼ πὸν κεῖνες
 Μαλλώτρα καὶ δικάτρα ἴμαι καὶ πὰ νὰ τὸν μαλλώσω».
 — Καλῶς τὴν φούνταν ἀπὸ μπρὸς τὴν φούνταν ἀπὸ πίσω

¹ Τοῦ στίχου αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ ἄλλη παραλλαγή.

«Κάτω στὰ ἄρη τῶν ἀρῶν στήν ἀκρηοχωραφίνα»

² Ἡ λέξις δὲν εἶνε πλέον εἰς χρῆσιν ἐν Ῥόδῳ. Καὶ ὄσες γρη῏ς ἠρώτησα, δὲν ἐγνώριζαν τὴν σημασίαν τῆς. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι εἶνε ἢ ὑστέρα=μήτρα=μητρόπονος.

- Καλῶς τὴν κοκκινοχειλοῦ νὰ μείνουμε ἀντάμα».
 — «Δὲν ἦρα γὼ ἀφέντη μου νὰ μείνουμε ἀντάμα.
 Μαλλώτρα καὶ δικάτρα ἴμαι κ' ἦρα νὰ σὲ μαλλώσω
 Ὅπ' ἀγαπᾶς ἀρχόντισσας κι' ἀρχοντοπούλας κόρη.
 Τὴ νύχτα τὴν ἀλησιμονᾶς καὶ φίνεις τὴ καὶ φεύγεις».
 — Γιὰ ποιά μὲ λὲς ἀγάπη μου γιὰ ποιά μὲ συντυχαίνεις
 Γιὰ τὴ φραγκοπερπάτητη τὴ φραγκοδιοματοῦσα
 Ποῦχει λαιμὸ σὰ μαστραπὰ κούτελο σὰ φεγγάρι
 Καὶ δόντια πυκνοφύτευτα σὰν τὸ μαργαριτάρι
 Στὶς ἀραμάδες τῶν δοντιῶν ἔχει ἀκράτο μύσκο;»
 — «Σὰν τὴν παινᾶς ἀφέντη μου γιατί τὴ χολικένεις;»
 — «Εἶπα σου τὰ παινέματα μ' ἂν πῶ καὶ τὰ ψεγάδια,
 Ἄν τῆς μιλήσω, κλαίει μου κι' ἂν τῆς εἰπῶ θυμώνει
 Κι' ἂν τῆνε κάμω τίποτε τῆς μάνας τῆς τὸ λέει».
 — «Κεῖν' ἔμωσεν ἀφέντη μου πὸ τῆς νὰ μὴ τὸ κάμη».
 Ἐσύρα κ' ἐπαντρέψαν τους κάτω στὸν Ἄη Γιάννη
 Μὲ τετρακόσους ἀρχοντας μὲ τριάντα δεσποτάδες
 Μὲ τὸν Φουκά τὸν μπάρμπα του κ' ἔπιασε τὰ στεφάνια
 Κ' ἐσάστισεν ἢ γειτονιά ἐσάστισε κ' ἢ κόρη.

Ἐκ τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς ΠΑΥΛΟΥ ΓΝΕΥΤΟΥ

ΣΚΙΤΣΟ Π. ΡΟΥΜΠΟΥ

για μια στιγμή και νάτο, πάλι, τὸ ἴδιο τῶ-
ναιο... ἀπὸ τὴν ὥρα πῶφυγες τὸ ἴδιο!...
[Κλαίει].

ΣΤΑΥΡΟΣ — Τὸ λάθος δὲν εἶνε τοῦ χάρου. Τὸ
λάθος εἶνε στῶνειρό σου. Γιατί ἀπόψε γένηκε
καὶ τ' ἀνάποδο ἂν' ὅτι ὄνειρεύτηκες...

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. [μὲ κρανγές ὑπόκαμφες]. — Θέ μου!
Μὴν ὄνειρεύουμαι καὶ τώρα; Τί ἀκουσαν τ' αὐ-
τιά μου; Τὸν ἐσοτόωσες; Τὸν ἐσοτόωσες καὶ
κάθεσαι; Δὲν κρύβεσαι; Δὲ φεύγεις; Δὲ φεύγεις
ποῦ θάρθουν τώρα νὰ σὲ πιάσουνε; [Ἄξαφνα
τρέχοντας πρὸς τὴ θύρα]. Τὸν ἐσοτόωσες καὶ ἀφή-
νεις τὴν πόρτα ἀνοιχτή; [Κλείνει τὴν πόρτα καὶ
στέκει πίσω της σὰ νὰ θέλῃ νὰν τὴ φυλάξῃ]. Θέ μου!
Κρύψου! Σήκω νὰ φύγῃς!... Σήκω!...

ΣΤΑΥΡΟΣ, [μὲ φωνὴ κοιμμένη]. — Σούτ! Ἄσε τίς
φωνές! Φύγ' ἀπὸ κεῖ! Ἐκεῖνος ποῦνε νάρθη
ἔχει τὴν ἐξουσία ν' ἀνοίγῃ ὅλες τίς πόρτες τῶν
σπιτιῶν. Ὄπου νὰ πάω, ὅπου κι' ἂν κρυφτῶ
θὰ μ' εὔρῃ. Μὴν ἀμπαρόνεις ἄδικα!...

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. [λιγοφυσιωμένη]. — Θέ μου! Τί νύχτα!
Ἄπὸ τὸν ἕναν ἐφιλάτῃ στὸν ἄλλο πέφτω! Ἄχ,
δὲ θὰ ἡμερώσῃ; Πότε θὰ ἡμερώσῃ; πότε;...
Σταῦρο, μ' ἄκουσ; Πήγαίνε νὰ κρυφτῇς, νὰ φύ-
γῃς!... [Κλαίει].

ΣΤΑΥΡΟΣ, [σικιώνεται τρικλιζοντας, καὶ κάθεται
στὸ κρεββάτι. Μορφάζει, μορφασμοῦ πόνου]. — Ἐλα
ἄω. Ἐλα κοντά μου, νὰ με ζεστάνῃς, γιατί
κρυώνω. Κρυώνω, σὰν νᾶτανε Γεννάρης, κι' οἱ
δρόμοι κρουσταλλιασμένοι καὶ τὰ νερά. Ἐλα,
σήκωσε κι' αὐτὸ τὸ φῶς, γιατί ἔτσιτο τὸ σκο-
τάδι μοῦ πλακώνει τὴν καρδιά.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. [ἐρχόμενη διαστακτικά]. — Δὲν ἔχει
λάδι. Τῶχω χημηλωμένο γιατί ἐσώθηκε τὸ
λάδι του.

ΣΤΑΥΡΟΣ, [πικρά]. — Ἐχει σωθῆ τὸ λάδι του.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Ἐλα, Σταῦρο, μὴν κάθεσαι!
Ἄκουσ; Σήκω νὰ φύγῃς. Ἄχ, Θε μου θὰ σὲ
πιάσουνε, τ' ἄκουσ; σήκω νὰ φύγῃς!...

ΣΤΑΥΡΟΣ, [μὲ ἀπελπισία]. — Καὶ ποῦ νὰ πάω;
Ποῦ νὰ σταθῶ; [παρακλητικὰ]. Κάτσε κοντά μου,
σοῦ λέω, νὰ με ζεστάνῃς, γιατί τὸ κρῦ μ' ἄγγιξε
ὡς τὴν καρδιά.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. [κάθεται κοντά του, τοῦ πιάνει τὰ χέρια].
— Τὰ χεράκια σου εἶναι πάγος! Ποτὲ δὲν ἦταν
ἔτσι κρύα. Θὰ σοῦδῃ θέρμη. Θε μου! [σιγοκλαίει.
Ἄξαφνα ζοηρά:] Ἐλα, πῆσε νὰ κοιμηθῇς! Πῆσε
κι' ἐγὼ φυλάω κοντά σου. Ἄν τύχη κι' ἔρθῃ
κανεὶς νὰ σε ζητήσῃ, σὲ ζυπνάω καὶ κρύβεσαι
κάτω στὸ κατώγι. [ζωηρότερα]. Ἄν τύχη καὶ σὲ
γυρέψουνε καὶ κεῖ, τότες θὰ μπῆξω τὸ μαχαίρι
σου σ' ὅποιονε φτάσω, γιὰ νάρθω στὴ φυλακὴ
μαζί σου. Ἐλα, πῆσε καὶ γὰ φυλάω κοντά σου!
... Πῆσε νὰ κοιμηθῇς.

ΣΤΑΥΡΟΣ, [πικρά]. — Νὰ κοιμηθῶ! Ἐχω καιρὸ
γιὰ νὰ χορτάσω τὸν ὕπνο. Θὰν τὸν βαρεθῶ.
[τὴν ἀγκαλιάζει]. Ἐλα μὴν κλαῖς! Συμπάθα με,

ποῦ σ' ἔκαμα νὰ κλαῖς. Ποῦ σοῦπα πὼς δὲν
ἔχω ποῦ νὰ κρυφτῶ καὶ ποῦ νὰ πάω. [τῆς σκου-
πίζει τὰ κλάματα]. Δὲ θέλω νὰ κλαῖς! Τί τ' ὄφελος
νὰ κλαῖς; Σκιαῖσαι γιὰ μένα; Μὴ σκιαῖσε-
σαι. Δὲ θὰ με πιάσῃ κανένας. Σὲ γέλασα ποῦ
σοῦπα πὼς δὲν ἔχω ποῦ νὰ πάω... Ἐχω ναυ-
λωμένο καὶ καλοτάξιδο μὲ καπετάνιον ἐπιδέ-
ξιο, ποῦ ξέρει ὅλες τίς θάλασσες, κι' ὅλα τὰ
περιγιάλια. Μὲ τὰ χαράματα θενάρθη νὰ μου
χτυπήσῃ τὴν πόρτα. Θὰν μπῶ μὲς τὸ καὶν. Θὰ
πάσῃ τ' ἀγέρακι τῆς ἀγγῆς καὶ θὰ φου-
σκώσῃ τὰ πανιά μας. Καὶ καθὼς θενάνε ἡ
θάλασσα ὀλόστρωτη καὶ ἡσυχή, τὸ καϊστράλι
ἀλαφρό, ποῦ δὲ θ' ἀνατριχιάσῃ τὴ θάλασσα
καθόλου, θὰ μᾶς πάει μιὰ χαρά. Μὴ σκιαῖσαι.
Θενάνε στὸ τιμόνι ὁ καπετάνιος κι' ἔχει τὸ χέρι
του βαρῦ, ποῦ τὸν ἀκούει τὸ τιμόνι, σὰ σκυλ-
λάκι. Θὰ με ἀράξῃ σὲ λιμάνι ἀσφαλισμένο, ποῦ
δὲ θάχω φόβο νὰ μὲ γγίξῃ κανένας. Μὴ σκιαῖ-
σαι.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Σταῦρο, μοῦ λές ἀλήθεια; Πές μου;

ΣΤΑΥΡΟΣ — Ἀλήθεια. [μορφάζει πόνου]. Ὅλα,
ποῦ σοῦπα πρὶν ἦτανε φέματα. Μόνο τὸ τελεν-
ταῖο εἶν' ἀληθινό.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Τί ὥρα νᾶναι, Σταῦρο; Δὲν
εἶναι ὥρα νὰ ῥθῆ ὁ καπετάνιος;

ΣΤΑΥΡΟΣ — Ἐκραξέ κι' ὁ τελευταῖος πειτεινός.
Ὄπου κι' ἂν εἶναι φέγγει. Θὰ σ' ἀφήκω.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Σταῦρο, θέλω κάτι νὰ σοῦ πῶ
... [κλαίνοντας]. Μὰ δὲν μπορῶ...

ΣΤΑΥΡΟΣ, [τόνο περιλήτου]. — Μὴν κλαῖς! Τί
τ' ὄφελος νὰ κλαῖς; Πές μου τί ἔχεις νὰ μου
πῆς; Ὄ, τι κι' ἂν πῆς ἀκούω. Εἶν' ἡ φωνή σου
πεὶδ γλυκεῖα, ἂν' ὅ,τι ἔχω ἀκουστά, ὡσαυτε
σήμερα...

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. [ζωηρά. Μ' ἄξαφνο ἔσπασμα]. — Πάρε
με κοντά σου! Πάρε με κοντά σου! Ὁχι, σὰ
γυναῖκα σου, σὰ δούλα... Νὰ σου πλύνω τὰ
ῥοῦχα σου, νὰ σου ζυμώνω τὸ ψωμί σου, νὰ
σου σκουπίζω, νὰ σου φέρνω τὸ νερό... νὰ
σου στρώνω νὰ κοιμᾶσαι, νὰ περνῶ τὴ νύχτα
σὲ μιὰν ἀσπρη, ῥάβροντας τὰ ῥοῦχα σου καὶ ν'
ἀγρυπνῶ μὴν τύχῃ κ' ἔρθῃ κανένας... πάρε με
κοντά σου, Σταῦρο, σκλάβια σου! Δὲν ξέρω, δὲν
ξέρω τί ἄλλο νὰ σοῦ πῶ... πάρε με κοντά σου.
[κλαίει].

ΣΤΑΥΡΟΣ — Ἀλλοῖμονο! Δὲν μπορῶ. Τὸ καὶ-
νάκι, μικρὸ ψαράδικο, στενὰχωρο, καλά-καλὰ
δὲ μὲ χωραεὶ κ' ἐμένα. Ὑστερα, ὁ καπετάνιος
μὲ παίρνει, μ' αὐτὴ τὴ συμφωνία, νὰ πάω μονα-
χός. Τί κρίμα, ποῦ δὲν εἶνε βολετὸ ναρθῆς κοντά
μου!... [τὴ χαϊδεύει]. Μὴν κλαῖς καὶ ἡμερώνει
αἴριο μέρα γιορτῆ. Θυμᾶσαι δῶ καὶ τρία χρό-
νια ποῦ ἤμαστε, σὰν αἴριο; Ἦρθα καὶ σὲ
βοήθα στὴν ἀλλήσας. Κάτω ἂν τὴν κληματαριά
καθόσονα στὸν ἴσιο. Ναί. Ἦτανε δύο μῆνες
πρὶν σὲ πάρω. Τάιζες τὰ περισσότερια σας. Θυμᾶ-

σαι; Ἀπ' τὴν ποδιά σου, τὴ γεράνια, ἔπερνες
λίγο-λίγο κι' ἔρριχνες μὲ τὰ χεράκια σου.

[Μικρὴ παύση]

[Ἐπειτα μὲ μικρὴ οὔσασι πόνου]

Τί κρῦο κάνει ἀπόψε!... [σηκιάζει κάλι. Ἐξα-
κολουθεῖ]. Μὲ τὰ χεράκια σου τὰ τάιζες. Ἦτανε
ἄσπρα τὰ περισσότερα, χιονάτα. Χαρούμενα σὲ
τριγουρίζανε. Πότε-πότε, μὲ γερά τὰ κεφαλά-
κια τους σὲ κῦτταζαν στὰ μάτια κι' ἐρχόντουσαν
κονιά σου σὰν παιδάκια σου. Ἦσαν ἀκουμπι-
σμένη στὸν κορμὸ τῆς κλημαριάς. Θυμᾶσαι πὼς
ἔπερτε λιγάκι στὰ μαλλιά σου ὁ ἥλιος καὶ ἐγα-
λίζανε, σὰν τὸ στεφάνι τὸ χρυσὸ τῆς Παναγιάς
τριγύρω στὸ πρόσωπό σου. Ἐνα περισσότεράκι
θαρρετὸ πῆδησε, κάποτε, ἀπάνω σου. Ἐπώπιες
καὶ τὸ χᾶιδεψες. Θυμᾶσαι πὼς σοῦ εἶπα ὅταν
τὸ χᾶιδεψες; Δύο περισσότεράκια ἤσατε! Ἐτσι
σοῦ εἶπα. Καὶ σὺ ἔκαμες πὼς δὲν τ' ἄκουσες
καὶ κῦτταζες τὰ σταφύλια ποῦ κρεμόντουσαν
γινόμενα.

[Μικρὴ παύση]

Δὲ σοῦ τὸ εἶχα πῆ ποτὲς πὼς τῶχα ζηλέψῃ
ἐκεῖνο τὸ περισσότερι, ποῦ χᾶιδεψες;

[Μικρὴ παύση]

Ἐπειτ' ἄλλάξαν οἱ καιροί! Λίγος καιρὸς καὶ
ὄλ' ἄλλάξαν! Πές μου γιατί ἄλλάξαν;

[Ἡ Τριανταφυλλιά κρῖβει τὸ πρόσωπό της καὶ σιγο-
κλαίει. Ὁ Σταῦρος κινεῖται γύρω του ἄξαφνα τὸ μάτι
του πέφτει ἀπάνω στὸ ἀντικρυνὸ παράθυρο. Βλέπει
τοὺς κόκκινους μερνετέδες τῶν παραθυριῶν. Σηκώνε-
ται καὶ πηγαίνει πρὸς τὸ ἔκει μ' ἔκφρασι ὀργῆς καὶ
πόνου. Ἐσχεμαίει τοὺς μερνετέδες μὲ βία καὶ κινήματα
καὶ τοὺς ῥήκνει ὄσω στὸ δρόμο].

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Σταῦρο, τί κάνεις;

ΣΤΑΥΡΟΣ — ... Εἶνε βαρῦ τὸ χρῶμα τους καὶ
θέλω φῶς στὸ σπίτι. Θὰν τοὺς ἀλλάξῃς αἴριο
[προχωρεῖ πρὸς τὸ κρεββάτι. Ἐσχεμαίει τὴ στεφα-
νοθήκη].

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. [μὲ δυνατὴ φωνή]. — Αὐτὴνε πέταξε
στὸ δρόμο! Πέταξέ τα, τὰ στεφάνια στὸ δρόμο.
ἢ βάλε φωτιά καὶ κάψε τα! [κλαίγοντας]. Τί τὰ
θέλω; Τώρα ποῦ θὰ φύγῃς καὶ θὰ πᾶς μακριὰ
(ποιὸς ξέρει ἂν θὰ γυρίσῃς;) ποιὸς ξέρει τί θὰ
γένω, ἔρημη καὶ μονάχη; Σὲ τί χέρια σκληρὰ ἔχω
νὰ πέσω, καταφρονεμένη... Ὁχι! Δὲ θέλω νὰν
τὰ βλέπω, γιὰ θὰ μου καίνε τὴν καρδιά! Πέ-
ταξέ τα! Κάψε τα! Σταῦρο πέταξέ τα!... [κλαίει].

ΣΤΑΥΡΟΣ, [στὸ διάστημα αὐτὸ ἔχει ἀνοιχτὴ ἡ στε-
φανοθήκη. Ἐχει βγάλει ἕνα στεφάνι κι' ἔχει καθίσει
μορφαζοντας πονεμένα κοντά της]. Μὴν κλαῖς! Ἐχεις
καιρὸ νὰ κλαῖς! [τὴ χαϊδεύει]. Ἄσε με νὰ σου
φορέσω τὸ στεφάνι. Ἄσε με! [προσπαθεῖ νὰ τῆς
φορέσῃ τὸ στεφάνι. Ἐκεῖνη τοῦ πιάνει τὰ χέρια νὰ
τὸν ἐμποδίσῃ].

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Ἄχ, πάγος εἶν' τὰ χέρια σου!
Τί ἔχεις; Γιατ' εἶσαι τόσο κρῦος;... Ἄχ, Θε μου
τί ἀλλόκοτη νυχτιὰ ἀπόψε!...

ΣΤΑΥΡΟΣ — Δὲν ἔχω τίποτα. Ἄσε με νὰ σου
φορέσω τὸ στεφάνι. [Ἄξαφνα σκίβει, σὰν ν' ἀφουγ-
κράζεται κάτι. Ἄκουσ; Ἄκουσ πὼς σκούζουν τὰ
σκυλλιά μακριὰ];

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. [τρομαγμένα]. — Ὁχι. Τίποτα δὲν
ἀκούω. Εἶν' ἡσυρία. Φύλλο δὲ σιέεται. Ἄκούω
καλά. Ψιγὴ δὲν ἀνασαινεῖ. Τί ἀκουσ ἔοῦ;

ΣΤΑΥΡΟΣ — Σκυλλιά οὐρλιάζουν, μακριὰ.

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Τὸ κάνουνε τ' αὐτιά σου. Θὰν'
ἀπὸ τὴ θέρμη. Δὲν ἀκούω τίποτα.

ΣΤΑΥΡΟΣ — Ἄσε με νὰ σου φορέσω τὸ στε-
φάνι [ἔκεῖνη ζηταεὶ ν' ἀπαλαχθῇ, αὐτὸς προσπαθεῖ].
Ἄφησέ με στὸ πείσμα τῶν ὀχτρῶν μου, θέλω
νὰ σε ἰδῶ πάλι σὰ γύφη! [Τέλος τῆς τὸ φορεῖ καὶ
τὴ φιλεῖ. Ἀμέσως, σχεδὸν καρφώνει τρομαγμένο τὸ
μάτι του στὴ θύρα. Μὲ βραχνὴ καὶ περιφοβή φωνή.]
Ἄ! Τ' εἶν' ἐκεῖνο στὴν πόρτα ποῦ ἀσπρῖζει
κι' ἐρχεται κατ' ἐπάνω μου; Πές μου!

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. [τρομαγμένη]. — Δὲν εἶνε τίποτα
στὴν πόρτα! Μ' ἀνατριχιάζεις. Πές μου τί βλέ-
πεις; Τί βλέπεις; πές μου, τί βλέπεις;

ΣΤΑΥΡΟΣ, [μὲ φρίκη ἀγκαλιάζοντας τὴν Τριαντα-
φυλλιά προσπαθεῖ νὰ κρυφτῇ ἀλλὰ καὶ νὰ βλέπῃ]. —
Δὲ βλέπεις τὴν Ἀγνούλα, ὀδόσωμη, στὴν πόρτα,
ποῦ κινεῖ καταπάνω μου ἀργά; Δὲ βλέπεις τὸν
πέπλο τὸν νυφιάτικο ποῦ τρέχει σὰν νερό, χυμένο
ἂν' τὸ κεφάλι της στὰ πόδια; Δὲν τὴ βλέπεις;
ἐρχεται, παραπονιάρη, κατὰ πίνω μας! [προσπα-
θεῖ νὰ κρῖνῃ τὸ πρόσωπο] Κρύψε με! Κρύψε με
ἀπὸ τὰ μάτια της! Κρύψε με, τώρα κρῖψε με!

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. — Κανεὶς δὲν εἶν' ἐδῶ! Σταῦρο
μ' ἄκουσ; Τὴν κάνουνε τὰ μάτια σου! Θέμου κι'
ἀκόμα νὰ χαράξῃ!...

ΣΤΑΥΡΟΣ, [μὲ φωνὴ πιγιμένη]. — Κρύψε μ' ἀπὸ
τὰ μάτια της!...

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. [προσπαθεῖ νὰ τὸν ἀνασηκώσῃ. Τὰ
χέρια της γλυστοῦν ἄξαφνα, στὸ ποικάμισό του. Πετᾶ-
γεται τρομαγμένη. Μὲ μεγάλες κρανγές]. — Αἷματα!
Ἐπιασε αἷματα τὸ χέρι μου! [Τοῦ ἀνοίγει γλήγορα
τὸ σάκιο]. Αἷματα! Τὸ ποικάμισό σου γεμάτο
αἷματα! [μὲ δυνατὰ κλάματα] Σ' ἔσφαξαν! Σ' ἔσοκό-
τωσαν! Τί νὰ κάμω; Ποῦ νὰ τρέξω; Ποῦ νὰ
φωνάξω; Ποιὸς νὰ μ' ἀκούσῃ; [κλαίει δυνατὰ].

ΣΤΑΥΡΟΣ [πιγιμένη φωνή. Γέροντας λιγόνυχτος
ἀπάνου στὸ κρεββάτι]. — Εἶνε τὸ αἷμα μου! Ἦρθε
καὶ στὸνεῖρο νὰ ξεδιαλύνη... Φύγε! Φύγ' ἀπὸ
κοντά μου! γιατί εἶνε καὶ τὰ χέρια μου γεμάτα
αἷμα τοῦ φονιά, καὶ θέλω νὰ κρυφτῶ στὴ Γῆς
βαθεία! φεύγα! [βαλλώνεται, συσπάται].

ΤΡΙΑΝΤΑΦ. [γέροντας ἀπάνω του]. — Ἄχ, εἶνε
βαθῦ τὸ λάβωμα! Θέμου, τί νὰ κάνω; [Παίρνει
ἀστραπαῖα ἀπόφασι. Τρέχει καὶ ἀνοίγει τὸ παράθυρο.
Μπαίνει, ἀμέσως φῶς. Κραυγάζει. Βοήθεια, γειτό-
νοι! Γειτόνοι, βοήθεια! [Ἀνοίγει τὴν πόρτα. Μπαί-
νει φῶς]. Δὲν εἶνε κανένας νὰ μ' ἀκούσῃ; Γει-
τόνοι βοήθεια! [Λιγοψυχάζει. Πιάνεται ἀπ' τὸν τοίχο.
Μὲ κλάματα δυνατὰ]. Καὶ χάραξε! Καὶ τώρα θάρθη
ὁ καπετάνιος καὶ θάνατι τὸ καὶνι στὰ πανιά!...

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΚΑΙ Η ΦΡΟΣΩ

ΦΡΟΣΩ, [μπαίνει πρόχειρα ντυμένη].—Τί σκούζεις; Τί έχετε; Τί επάδατε και ξεφωνίζεις, νύχτα νύχτα;

ΤΡΙΑΝΤΑΦ., [με κρανές].—Στριγγά! Γρηά Στριγγά! όλον τον κόσμο φώναξα μα όχι εσένα με την μαύρη την καρδιά. Έλα να ιδής τα έργα σου! Στριγγά! Στο αίμα του τον ξπνίξες! Μη στέκεσαι! πήγαινε να κάνης τωρα, χαρές και πανηγύρια! Έκεινο πουθελες έγινηκε!

[Γέρνει προς τα πόδια του Σταύρου και κλαίει, με το πρόσωπο άκάνου στο στρώμα].

ΦΡΟΣΩ—Τρελλή και ξεμαλλίστρα! Άσ' το στεφάνι άπ' τα χέρια σου. Άντις να λες για μένα, λογάρισε τ' άνομα καμώματά σου και τράβα να πνιγής. Σιχώρεση δεν είν' για σένα! Τράβα! [ή Τριανταφυλλά βγάξει το στεφάνι. Η Φρόσω σκύβει προς το Σταύρο].

ΣΤΑΥΡΟΣ [φωνή πνιγμένη].—Πάρ' την δξω! Θέλω να πεθάνω μοναχός μου!

[Ακούοντ' οι καμπάνες του δρθρου και το κλάμα της Τριανταφυλλιάς. Η Φρόσω σταυροκοπιέται].

ΑΥΛΑΙΑ

ΣΠ. ΜΕΛΑΣ

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Άπό το βιβλίον αυτό του συνεργάτου μας κ. Πέτρου Άθιωτή, έγκλειον μέσα εις τας σελίδας του την εικόνα του Έλληνισμού, σφαιροειδήν επί της μελέτης των πραγμάτων και φωνηζομένη από το αίσθημα του πατριώτου, αναδημοσιεύομεν τα έπόμενα άποσπάσματα.

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΚΟΝ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

Το έμπορικόν ναυτικόν, το όποίον άρκούντως εψημέρει πρό της επανάστασεως, κατ' αυτήν, ως εκ του άγώνος και της μετατροπής αυτού εις πολεμικόν, διέτρεξε προς στιγμήν κρίσιν, ίνα ταχέως και πάλιν, μετά την άποκατάστασιν του έλευθέρου Βασιλείου, αναπτυχθί άλματικώς. Μέχρι πρό είκοσιπενταετίας ή ίσαιοφόρος έλληνική ναυτιλία έκφυράρχει του Εύξεινου Πόντου, του Αιγαίου και της Μεσογείου, αλλά από του 1875 και μετέπειτα, ως εκ του πολλαπλασιασμού και συναγωνισμού της άτιμής ναυτιλίας, επί τινα έτη διέτρεξεν αυτή και πάλιν κρίσιν, ήτις όμως αντιπαρήλαθε, και της όποιας συνέπεια υπήρξεν ή αντικατάστασις των ιστίων διά της άτμοπλοίας, εις ήν επεδόθη μετά μοναδικής πρωτοβουλίας και άποτελεσματικότητος ή έλληνική επιχειρηματικότητα.

Η κατά την τελευταίαν τρικοπονταετίαν έν τω κλάδω τούτω έλληνική πρόοδος υπήρξε ταχεύα και άλματική, δικαίως δε προκαλεί αυτή τον θαυμασμόν και παρέχει την έλπίδα εδουωτοτάτου μέλλοντος διά τον έλληνισμόν.

Οί σωζόμενοι πίνακες της καταστάσεως του έμπορικου ναυτικού κατά τό έτος 1875, παρουσιάζουσιν έμπορικά πλοία, χωρητικότητας κατωτέρας των 60 τόνων, 4,303, έν όλω χωρητικότητας 43,712 τόνων, χωρητικότητος δε άνωτέρας των 60 τόνων, 1,107, έν όλω χωρητικότητος τόνων 210,059. Άτμόπλοια δε μόνον 27 μετά χωρητικότητος 8,241 τόνων.

Άλλ' έκτοτε ή άτιμής ναυτιλία, σχεδόν ειπείν, εκφυράρχησεν, αναπτυχθείσα μετά σταθερότητος και μοναδικής ταχύτητος, της ίσαιοφόρου τοιαύτης έλάχιστα προοδευσάσης, εκκτημένης σήμερα 2,002 πλοίων από 11-900 τόνων, έν όλω τόνων 160.798.78, και 3,554 πλοίων μέχρι 10 τόνων έκαστον.

Εκ του κατωτέρω αδθεντικού πίνακος εξάγεται ή καταληκτική επίδοσις της άτιμής ναυτιλίας, ή επιτελεσθείσα κατά την τελευταίαν είκοσιπενταετίαν.

Έτος	άριθμ. άτμοπλ.	χωρητ. εις τόνους
1875	27	8,240
1883	50	24,000
1892	103	60,000
1898	155	94,000
1901	191	143,000
1903	209	201,000
1904	213	335,000
1905	228	356,000
1906	245	394,000
1907	257	406,000
1908	290	495,437

Κατά Νοέμβριον του 1908 ή έφημερίς «Lloyd's Register» έδημοσίευσε τους εξής αριθμούς περί του παγκοσμίου Ναυτικού:

Χώρα	άριθμ. άτμοπλ.	χωρητ. εις τόνους
Μεγ. Βρετανία	9,680	17,499,542
Γερμανία	1,806	3,839,375
Γαλλία	869	1,416,987
Ιταλία	419	903,567
Ρωσία	709	755,350
Αυστροουγγαρία	327	733,402
Ελλάς	282	482.055

Εκ του άνωτέρω πίνακος εξάγεται, ότι ή μικρά Ελλάδα των δύο και ήμισους εκατομ. κατοίκων, ή Έλλάς, ή ύβριζομένη και συκοφαντούμενη, κατέχει τό 1/6 του άριθμού των άτμοπλοίων της μεγάλης και κραταιάς Γερμανίας, της άριθμοεισής 57,000,000 κατοίκων, τό 1/2 του άριθμού των άτμοπλοίων της ένδόξου Γαλλίας των 30,000,000 κατοίκων, πλέον του ήμισους του άριθμού των άτμοπλοίων της Ιταλίας, της κατοικουμένης υπό 33,000,000, τό ήμισον σχεδόν του άριθμού των άτμοπλοίων της μεγάλης και άχανούς Ρωσίας, της άριθμοεισής 102,000,000 κατοίκων, και υπερεί μόνον κατά 45 άτμόπλοια της Αυστροουγγαρίας, της έχούσης 48,000,000 πληθυσμόν.

Επί 300 άτμοπλοίων, χωρητικότητος 500,000 περίπου τόνων, ύψοιτα σήμερα υπερχήφανος ή έλληνική σημαία, εξαγγέλλουσα μέχρι των άπωτάτων θαλασσών και άκεανών την πρόοδον και την δραστηριότητα της αναγεννηθείσης Ελλάδος και πιστοποιούσα την ζωτικότητα, την επιχειρηματικότητα και τας άρετάς της Έλληνικής φυλής.

Διά των 300 τούτων έλληνικών άτμοπλοίων και των

6,000 ίσαιοφόρων έκτελείται κατά μέγιστον μέρος σήμερα ή συγκοινωνία και ή έμπορία καθ' όλον τον Εύξεινον Πόντον, το Αιγαίον και το ανατολικόν μέρος της Μεσογείου. Η έλληνική σημαία έν ταις θαλάσσαις ταις κατέχει την πρώτην ή δευτέραν θέσιν έν συγκρίσει προς τας σημαίας όλων των λοιπών κρατών, ών τά πλοία προσεγγίζουσιν εις τους λιμένες αυτών.

Η ναυτιλιακή αυτή πρόοδος του έλληνικού έθνους έχει κατά τούτο μεγάλην σημασίαν, καθ' ότι πάντοτε υπήρξεν ό προάγγελος της καθόλου ήθικοπολιτικής προόδου και εξέλιξεως του έθνους, ή σταθερά δε αυτής κατά την τελευταίαν είκοσιπενταετίαν ανάπτυξις, ή και έν ταις χαλεπωτάταις ναυτιλιακίς κρίσει μη άνασταλείσα, είνε τεκμήριον, ότι ή χώρα και ή φυλή, παρά πάσας τας δυσμενείς περιστάσεις και παρά πάντα τά έκάστοτε παρουσιασθέντα πολιτικά και έθνικά προβλήματα εκ της άσταθείας των ανατολικών πραγμάτων, βραίνει άσφαλώς και άπαραγκλίτως προς την πρόοδον και την οικονομικήν οργάνωσιν.

Η σταθερά, άσφαλής και άνεπίσχετος αυτή επίδοσις της έλληνικής ναυτιλίας, είνε γεγονός τοσοούτον σημαντικό, ώστε ού μόνον να έμπνέη τον θαυμασμόν, αλλά και να διαψεύδη τρανώτατα πάντας εκείνους, οίτινες διορωσι κίνδυνον αυτής εκ του ξενικού ανταγωνισμού. Και δεν είνε ύπερβολικός ό θαυμασμός ούτος προς την καταληκτικήν ταύτην ανάπτυξιν της έλληνικής ναυτιλίας, διότι είνε διτώς άξία του θαυμασμού τού-

του ή πρόοδος αυτή. Όχι μόνον διότι έντός είκοσιπενταετίας εξαπλασιάσθη κατ' αριθμόν και έδεκαπλασιάσθη κατά χωρητικότητα, αλλά και διότι δεν υπέρχει ούδέ έτος της είκοσιπενταετίας ταύτης, καθ' ή άνεστάλη ή πρόοδος ή έμεινε αυτή στασιμώς.

Άλλά και έτι περεταίρω. Η έλληνική ναυτιλία από ναυτιλίας άκτοπλοίας και κεκλεισμένων θαλασσών, τείνει να καταστή ναυτιλία των άκεανών, των μακρών πλοών, ναυτιλία διεθνούς σημασίας διά των μεγάλων αυτής άτμοπλοίων των 10, των 6, των 5, των 4 και των 3 χιλιάδων τόνων, άριθμοεισα σήμερα έν άτμόπλοιον 10,000 τόνων, δύο άνω των 6,000 τόνων, τρία άνω των 4,000 τόνων, και είκοσι άνω των 3,000 τόνων.

Η άξία του έλληνικού έμπορικού στόλου ύπελογίζετο κατά τό 1907 εις 3,200,000 λιρών και κατά τό 1908 εις 3,800,000 λιρών στερελινών, ήτοι εις 100,000,000 περίπου δραχμών, ύπελογίζετο δε ή ύπερ της χώρας δημιουργουμένη εκ της ναυτιλίας πρόοδος εις 20,000,000 δραχ. τολάχιστον έτησίως, ίσοδυναμούσα προς τό 1/3 περίπου της εξαγωγής της χώρας. Έξακολούθησις όμως της αυτής αναλογίας της αύξησεως, μετά είκοσαετίαν μόνη ή ναυτιλία θα εισάγη τόσον χρήμα εις την χώραν, όσον ολόκληρος ή εξαγωγή αυτής.

Ό έν τω μέλλοντι έλληνικός θριάμβος έν τω ειρηνικώ πεδίω του πολιτισμού και της πρόοδου αναμφισβητήτως έσται θριάμβος της θαλάσσης, θριάμβος του έλληνικού κινουό κύματος.

ΠΕΤΡΟΣ ΑΣΙΩΤΙΑΔΗΣ

ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΖΩΗ—ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΝΟΙΑ

Δέν είνε πολλά έτη, μόλις δέκα περίπου, άφ' ότου, εις την ζωήν, εις την επιστήμην και εις την πολιτείαν, εισέβαλε κ' επεβλήθη κ' εγκαθιδρύθη ό όρος Κοινωνική Πρόνοια εις τά κράτη της Ευρώπης και της Αμερικής τά προηγμένα και τους κύκλους των έρευνητών και των μελετητών των κοινωνικών προβλημάτων, τά όποια όλονέν τόσον πολλαπλασιάζονται και τόσον κατανοϋν πολυδαίδαλα.

Η πρόνοια ή φίλαλλος, την όποιαν όμαδες, ή σωματεία δεικνϋουν κατά τούτον ή εκείνον τον τρόπον ή επιδαψιλεύουν εις τας λαϊκάς και τας εργατικάς τάξεις και εις τους άποκλήρους της εϋτυχίας, εισήλαθε σιγά-σιγά, με σημειωτά, αλλά σταθερά βήματα εις το πλάσιον του προγράμματος των πολιτειακών ύποχρεώσεων. Και, είτε άπορρέων από την ίδιαν πολιτείαν, είτε άπορρέων από τους πολίτας, είτε άπορρέων από πολίτας και πολιτείαν μαζί, ό άγών ύπερ Κοινωνικής Προνοίας άποτελεί σήμερα έν από τά μεγάλα κεφάλαια της Κοινωνικής Οικονομίας.

Η Κοινωνική Πρόνοια ξεδηλώθη κ' εκδηλώνεται όλονέν διά ποικίλων μέσων, αναλόγως τεινόντων προς ποικίλους σκοπούς, καθενός των όποιων τό τελικόν τέρμα είνε ή κατά τό δυνατόν βελτίωσις του εργάτου και του πληθειού της κοινωνίας έν γένει, ήθικώς, βιωτικώς, οικονομικώς, υγιεινώς, επαγγελματικώς.

Διδασκαλία παρεχομένη διά λαϊκών βιβλίων και φυλλαδίων, διά διαλέξεων, σχολείων έλευθέρων, βιβλιοθηκών, αναγνωστηρίων, διακανονισμός της εργασίας (διαρκείας, ήμερομωσδίου κλ.) υπό του Κράτους ή των δήμων, αγορανομικαί διατάξεις, καθορίζουσαι την τιμήν τροφίμων και ειδών της πρώτης ανάγκης, υγιεινομικαί διατάξεις διά τας όδούς, τας οικίας, τά εργοστάσια, προς προστασίαν της υγείας των πολιτών, συνεργατικά έταιρεία καταναλώσεως ή παραγωγής ή πιστωτικά, μικρά ή μεγάλα, περιωρισμένου ή εδρούσε κύκλου εργασιών, ιδρυσις, ή προστασία, ή προνόμια και άτέλεια, παρεχόμενα διά νόμων εις έταιρείας προς κατασκευήν εϋθηλών κατοικιών, σωματεία προστατευτικά της ιδιοκτησίας ή της έλευθερίας του άτόμου και τόσαι άλλαι κοινωνικαί οργανώσεις, ιδρύματα λαϊκά ή ενεργειαί πολιτειακαί ή κοινωνικών όμαδων εις ένα άγιον σκοπόν τελικόν άποβλέπουσαι: την άποκατάστασιν κάποιας ίσοροπίας βιωτικής μεταξϋ των διαφόρων κοινωνικών τάξεων και τον λυτρωμόν του λαού από τά σιδηρά δεσμά της ανάγκης και των προλήψεων και του κεφαλαίου, και την όσον τό δυνατόν θεραπείαν των δεινών της ανθρωπίνης ζωής.

Η επέμβασις της Πολιτείας εις τά φλέγοντα λαϊκά κ' εργατικά ζητήματα, την όποιαν οί

1 Οί κυριότεροι έλληνικοί λιμένες κατά τό 1813 ήρίθμουν 615 πλοία 155,580 τόνων χωρητικότητος, με 37,528 ναύτας και 878 πυροβόλα.

Γάλλοι ονομάζουν «Πολιτειακόν Κοινωνισμόν» (Socialisme d'Etat), είνε ἀληθινά τὸ κορυφώμα πάσης εὐγενούς προσπάθειας ἐκ μέρους ἀτόμων καὶ ομάδων ὑπὲρ τῶν λαϊκῶν τάξεων.

Ἄλλ' οἱ κοινωνιολόγοι ὑπῆρξαν καὶ εἶνε ἀκόμη ἐπιφυλακτικοὶ ὡς πρὸς τὴν θετικότητα τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπεμβάσεως αὐτῆς εἰς τὰ κοινωνικά προβλήματα πολλοὶ μάλιστα φρονοῦν, ὅτι ταῦτα εἶνε ἀρνητικὰ ἀπολύτως καὶ ὅτι ἡ σωτηρία λαοῦ κ' ἐργατῶν εἶναι εἰς τὰ χέρια τῶν ἰδίων. Ἀφοῦ, λέγουν, αἱ βιωτικαὶ συνθήκαι σήμερον, ἐνεκα τῆς μεταβολῆς ἰδίας τῶν ὄρων τῆς βιομηχανίας, ἠλλοιώθησαν οὐσιωδῶς καὶ τὸ ἄτομον μεμονωμένον δὲν εἰμπορεῖ ν' ἀντιπαραταίῃ εἰς τὸν αἱματηρὸν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος διεξάγεται μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, πρέπει ἡ πολιτεία νὰ ἐκτείνῃ τὰς μερίμνας τῆς καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν θεραπείαν τῶν δεινῶν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς; πρέπει νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἑαυτὴν τὸ βάρος καὶ τὴν εὐθύνην τῆς διοικήσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κατανομῆς τοῦ πλούτου μεταξὺ τῶν πολιτῶν;

Καὶ ἀπαντοῦν ἐπιλέγοντες: Ἡ λύσις δύναται νὰ ἐπέλθῃ μόνον διὰ τῶν ποικίλων προσπαθειῶν, τῶν ἐκπορευομένων ἀπὸ διαφόρων κατευθύνσεων, καὶ διὰ τῆς ἀπαύστου μελέτης κ' ἐρευνης τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν κάθε χώρας καὶ κάθε διαμερίσματος μάλιστα, καὶ τέλος διὰ τῶν περιορισμένων καὶ μερικῶν προσπαθειῶν ἀτόμων καὶ ομάδων, χωρὶς συμμετοχὴν ἢ πρωτοβουλίαν ἢ ἐπέμβασιν καμίαν τῆς πολιτείας ἢ καμίας ἀπὸ τὰς ποικίλας αὐτῆς ἐκδηλώσεις, νομοῦ, ἢ δήμου, ἢ πόλεως, ἢ κοινότητος.

Παρ' ὅλας ὁμως τὰς ἀντιρρήσεις αὐτάς, ἡ ἐκ μέρους τῶν νομοθετικῶν σωμάτων ψήφισις νόμων προστατευτικῶν τοῦ λαοῦ, ἐπιβλητικῶν ἢ ὑποβλητικῶν Κοινωνικῆς Προνοίας, εἶναι εἰς ἐφαρμογὴν, ἄλλοῦ ὀλίγον, ἄλλοῦ πολὺ, ἄλλοῦ εἰς εὐρύτερα πεδία, ἄλλοῦ ἐντὸς ὁρίων στενῶν. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ, ὅτι καὶ πολλὰ ἐπέφεραν ἀγαθὰ κ' εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ καταπολέμησις τοῦ ἀλκοολισμοῦ καὶ τῆς φθίσεως, ἡ ἐξυγιανσις τῶν κατοικιῶν τῶν ἐργατῶν καὶ τοῦ λαοῦ, ὁ διακανονισμὸς τῶν ὥρων τῆς ἐργασίας, ἡ ἀπαγόρευσις ἢ οἱ περιορισμοὶ εἰς τὴν ἐργασίαν παιδιῶν κ' ἐφήβων, εἶνε τόσα δεῖγματα τῆς ἐπιδράσεως τῶν κυβερνητικῶν μέτρων. Εἰς τὴν Γαλίαν, ὅπου αἱ κοινωνιολογί-

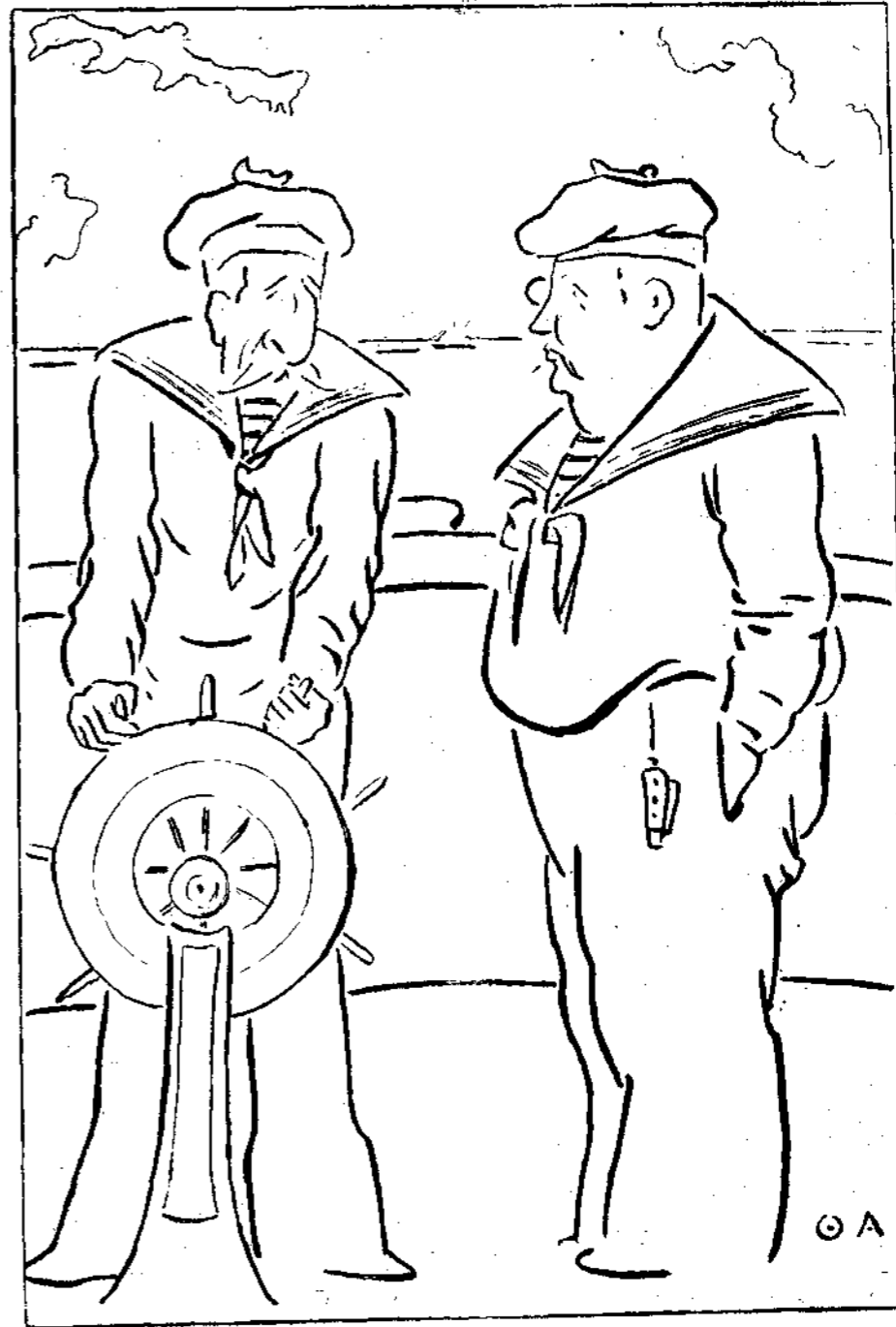
καὶ μελέται ἰδιαίτερος προσελκύουν πιστοὺς, κ' ἐπιστήμονας κ' ἐρασιτέχνας, τὸ τμήμα τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐργασίας διεξάγει γιγαντιαίαν ὑπηρεσίαν ἐποπτικὴν, προλαγανδιστικὴν καὶ ρυθμιστικὴν ἐπὶ πάσης φύσεως ζητημάτων, ἀποβλεπόντων εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἐργατικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν τάξεων, παρασκευάζον ἢ ἐφαρμόζον νόμους, διορίζον ἐπιτροπὰς τοπικὰς μὲ ἐιδικὰ καθεμίαν καθήκοντα κ' ἐκδίδον καὶ διασπείρον παντοῦ κατὰ μυριάδας βιβλία καὶ φυλλάδια κ' ἐγκυκλίους.

Τῆς διαδόσεως τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν δογμάτων αὐτῶν, περὶ ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους καὶ τοῦ Πολιτειακοῦ Κοινωνισμοῦ ἀποτελέσματα τελευταῖα ἔχομεν, πλὴν τῶσων ἄλλων προγενεστέρων νομοθετημάτων, τὸν ἀγγλικὸν νόμον περὶ ἀπονομῆς συντάξεως εἰς τοὺς γέροντας, τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν, τὸν φετεινὸν γαλλικὸν νόμον περὶ φόρου ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος, καὶ τὴν ἐν Γαλίᾳ ἐσχάτως γενομένην πρότασιν νόμου περὶ ὑποχρεωτικῆς ἀσφαλείας ζωῆς τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἐργατῶν.

Εἰς τὴν χώραν μας τὰ ζητήματα αὐτὰ μένον ἀκόμη ἀμελέτητα καὶ τὰ ἐδάφη τῶν παρθένων. Μόλονότι εἰς τόσα στάδια πνευματικὰ ἢ ὕλικά προοδεύομεν, ἴσως πλέον τοῦ δέοντος, εἰς τὰ ζητήματα αὐτὰ τῆς ἀφυπνίσεως τῆς αὐτενεργείας τοῦ λαοῦ καὶ τῆς χειραγωγήσεώς του μὲ τὸ πατρικὸν χέρι τῆς Προνοίας, εἰμεθα ἀκόμη εἰς τὸ Ἄλφα. Ἡ δὲ πολιτεία φαίνεται φανερά ὅτι ἀγνοεῖ, ὅτι θέλει ν' ἀγνοῇ καὶ τὴν ὑπαρξίν κἂν ἐργατῶν, λαοῦ, ἐργατικῶν ζητημάτων, ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν, ἐργατικῶν ἀναγκῶν, λαϊκῆς δυστυχίας.

Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι ἡ εἰς κάθε τι πρόοδος, ἀπὸ τοὺς εὐεργετικοὺς ἀτμούς τῆς ὁποίας κορέννεται ὀλονὲν ἡ ἀτμόσφαιρα, εἰς τὴν ὁποίαν ζῶμεν, καὶ ἡ προαγγελλομένη ἀπὸ παντοῦ ὡς μετ' ὀλίγον μέλλουσα ἀμείλιτος ἀναδιοργάνωσις τῶν ἐσωτερικῶν μας πραγμάτων, θὰ ἔχῃ ὡς ἐπακολούθημα φυσικὸν τὴν μελέτην καὶ τὴν ἐφαρμογὴν κατὰ μικρὸν τῶν μέτρων ἐκείνων, ὅσα αἱ καθημέραν αὐξάνουσαι ἀνάγκαι τῆς κοινωνίας μας ὑποδεικνύουν, ἐπὶ τῶν προτύπων, τὰ ὁποῖα ἡ παγκοσμία πρόοδος μᾶς παρέχει καὶ ἀναλόγως τῶν τοπικῶν μας συνθηκῶν.

ΣΠ. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ ἐκτὸ Θ. ANNINOY - ΕΦΗΜΕΡΙΣ "ΑΘΗΝΑΙ,"

— Καπετάνιο, κάποιο συννεφάκι βλέπω στὸν ὄριζοντα καὶ δὲν μ' ἀρέσει...
— Ἔννοια σου ναὺκληρέ μου, κ' ἅμα λίγο θολώσῃ τὸ πρᾶγμα, πάμε κ' ἀράζουμε στὴν Κέρκυρα...

ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ *

«Κέρκυρα 20 Δεκεμβρίου Ε. Ν. 1837

«Αγαπητέ Μήμη,

Δ¹ εκείνην την λέξιν ὅπου σοῦ εἶπον ἐπὶ τοῦ προκειμένου, σχεδὸν πρὸ δύο ἐτῶν, ὅταν ἐξέφρασες παράπονα διὰ μίαν ὑπόθεσιν, ἣ ὁποία σοῦ ἐξέφυγεν, εἶχον εἰς τὴν ψυχὴν μου δύο βεβαιότητας ὡς βίαιον. Ἡ μία ἦτο τῆς ἐνώσεώς μας, ἡ ἄλλη, ὅτι εἶχον πρὸς σὲ μίαν μεγάλην ὑποχρέωσιν. Καὶ αἱ δύο ἐξηφανίσθησαν, τοῦλάχιστον ἀπὸ τὰ γεγονότα. Ὅθεν ἂν ἀπὸ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1833, ὅτε συνελήφθη ἡ σκέψις τῆς ἐνώσεως, δὲν μένει ἕως τώρα παρά μία πρόθεσις, τί ἀρὰ γε νὰ σκεπτεται τις διὰ τὸ μέλλον; Ἐάν πράγματι αἱ δυσκολαὶ θὰ νικηθοῦν, τίς ἡ ἀνάγκη νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ θεραπεία; Ἐγὼ δὲν βλέπω οὐδεμίαν ζημίαν μὲ τὸ νὰ περιμένωμεν καὶ, ἂν τοῦτο συμβῇ, σὺ θὰ μὲ ικανοποιήσης εἰς τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἔχω πολλήν ζημίαν. Χαιρέτα τὸν Γαλιανὴν μας».

Ὁ ἀγαπητός σου Δ.

Ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ ἐταχυδρομήθη τῇ 10 Ἰουλίου τοῦ 1838.

«Εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ σοῦ γράψω. Θὰ εἰπῆτε εἰς τὸν ἄριστον καὶ καταρτυμένον, ὅτι ἐγὼ ποτὲ δὲν θὰ χάσω κατ' οὐδένα λόγον τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι πρὸς αὐτόν, καὶ ἄς ἀφήσῃ τὰ πράγματα νὰ τρέξουν χωρὶς νὰ ἀνησυχῆσιν. Ἐγὼ δὲν σοῦ λέγω τίποτε ἄλλο, παρά ὅτι εὐρίσκομαι εἰς τὰς χεῖρας καὶ εἰς τὴν φροντίδα τοῦ Κάνδυλα, τὸν ὁποῖον μοῦ ἔστειλεν ὁ ἀγαθὸς Θεός».

Δ. Σ.

Ἡ παρούσα ἐπιστολὴ ἄνευ ἡμερομηνίας ἐστάλη τῇ 20 Ἰουλίου τοῦ 1838.

«Αγαπητέ Δημήτριε,

Μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ συγκίνησιν εἶδον τὴν ἀφιξίν τῆς ἐπιστολῆς σου, ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις τῆς μ' ἐλύπησε. Τώρα ἀπὸ ἐμὲ δὲν μένει ἄλλη συμβουλή παρὰ νὰ σε παρακαλέσω καὶ ἐξορκίσω νὰ σκεπθῆς σοβαρῶς ἐπὶ τοῦ πράγματος. Πιθανὸν νὰ εἶσαι ἀπατημένος εἰς ὅλα καθ' ὅλα. Σκέψου ἄνευ πάθους καὶ θὰ ἰδῆς. Ἀλλὰ θανατῶ πῶς δὲν βλέπεις καθαρὰ τὸ αἴτιον διὰ τὸ ὁποῖον μερικοὶ σὰς κολακεύουν! Ὅλοι αὐταὶ αἱ παραχαλὶ τῆς διανοίας, ἣ ὁποία δὲν βλέπει πέραν τοῦ κύκλου, τὸν ὁποῖον ἡ ἴδια ἐχάραξε, σοῦ ἀφαιροῦν τὴν ἀληθῆ ὄψιν τοῦ πράγματος. Ἦσυχασε, σοῦ ἐπαναλαμβάνω, καὶ θὰ διακρίνης τὰ πάντα.

* Συνέχεια: «Παναθήναια» 31 Μαΐου.

«Δὲν δύναμαι νὰ ἐκταθῶ. Καλλίτερα προφορικῶς. Ἐάν ζητῆς τὴν γαλήνην ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ τοῦ δικαίου, τὴν ζητεῖς ματαιῶς. Πρέπει ἡμεῖς νὰ τὴν ζητήσωμεν τοιουτοτρόπως προτοῦ μᾶς καταλάβῃ τὸ γῆρας. Εἶμαι βέβαιος ὅτι οὕτω θὰ εὖρης τὴν ἱκανοποίησιν. Μοῦ φαίνεται ὅτι τὰς ῥαδιουργίας τῆς πολιτικῆς δὲν τὰς ἀντιλαμβάνεσαι ἀκόμα περισσότερον ὑποχρεοῦσαι νὰ σκεπθῆς διὰ νὰ μὴ μετανοήσης ὅταν τὸ κακὸν θὰ εἶναι ἀθεράπευτον».

Ο Δ. ΣΟΥ

Ἐκ τῆς σφραγίδος φαίνεται ὅτι ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ ἐστάλη εἰς Ζάκυνθον τῇ 5/8/βρίου 1838.

«Αγαπητέ Μήμη,

«Εἶδον τὸ γράψιμόν σου μὲ χαρὰν καὶ συγκίνησιν. Ἀπὸ πολλοῦ τὸ ἐπεθύμουν διὰ νὰ μάθω ὅτι δὲν εἶσαι ἐντελῶς δυσσαρεστημένος. Γράψε μου μὲ τὴν ἡσυχίαν σου, ἀλλὰ καὶ γρήγορα, ἔστω διὸ γραμμίας. Αὐτὸ θὰ μοῦ δώσῃ τὴν παρηγορίαν. Εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Κοκκίνι κάμε ὅπως καλλίτερα νομίζεις, διὰ νὰ τοῦ εἶσαι ὠφέλιμος. Αὐτὸς μοῦ ἔγραψεν. Ἐνόμιζα ὅτι ἤθελε πολλὰς θυσίας καὶ δὲν σοῦ ἀπήντησα. Μοῦ ἦλθεν ἡ ἐπιστολή του εἰς σιγμῆν, καθ' ἣν εἶχον κατὰ νοῦν νὰ φύγω ἀπὸ ἐδῶ: *Γιατί, ἀδελφέ μου μὲ ἴωσανε*¹ ὅτι δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ ἀρνηθῶ μὲ περιμένον εἰς τὸν δρόμον καὶ μὲ γδύνουν. Εἰς τὴν ἐξοχὴν, ὅπου συχνὰ καταφεύγω, εἶναι πενία, πού ἐμπνέει τρόμον. Ἐπὶ τέλους παρετήρησα ὅτι, ὅταν ἔχω τὴν δύναμιν νὰ εἰπῶ ὅχι, αἰσθάνομαι χειρότερα ἀπὸ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν δίδω ὅτι δὲν ἔπρεπεν.

Ἄλλ' εἰς ὅποιαν χώραν ὑπάγω, θὰ εἶμαι ὁ ἴδιος. Εἴ ἄλλοι τὰ γενικὰ ἔξοδα μένουν ὡς εἶναι, καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἐλαττόνεται. Τοιουτοτρόπως θὰ ἔχω μεγαλύτεραν εὐκολίαν νὰ ἡσυχάσω τὴν καρδίαν μου, πολὺ πολὺ συγκινήμενη μετὰ τὴν ἀρνησιν, τόσον πού νὰ μοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἡσυχίαν, πολὺ ἀναγκαίας διὰ τὴν μελέτην, *μοναδικὸν* ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον ἡ Θεοῦ Πρόνοια εὐηρεστήθη νὰ μοῦ ἀφίση.

«Ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τάχιστα ἂν ἀκόμη εἶσαι ἐναντίος νὰ δώσης τὴν κόρην στὴν ξενητεία. Ὁ υἱὸς τοῦ κόμητος Θεοτόκη, ἔγγονος τοῦ βαρῶνου, εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους κυρίους τῆς χώρας ταύτης· εἶναι νέος, ὄχι ἀσχημος καὶ μὲ καλὴν καρδίαν. Ἐκαμα τὴν πρώτην ἀπόπειραν καὶ ὅταν εἶναι εἰς ἀσφαλῆ λιμένα, θὰ ἔλθῃς νὰ τελειώσῃ».

Ο Δ. ΣΟΥ

¹ Αὐταὶ αἱ λέξεις εἶναι ἐλληνικὰ γραμμέναι ἀπὸ τὸν ποιητὴν.

«Ἀπαντες οἱ σύγχρονοι διηγοῦνται τὰς ἐλεημοσύνας καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν πάσχοντα πλησίον. Ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀρνηθῆ τὴν συνδρομὴν του εἰς οἰκονομῆσιν».

Ἐνας σεβαστὸς Ζακύνθιος ἱατρὸς μᾶς διηγήθη, ὅτι εὐρισκόμενος εἰς Κέρκυραν ὡς φοιτητής, εἶδεν ἡμέραν τινὰ τὸν ποιητὴν ἀκολουθούμενον ἀπὸ ἐπαίτας. Ἐπειδὴ δὲν εἶχε χρήματα νὰ τοὺς ἐλεήσῃ, ἐπῆγεν εἰς τινὰ ἀροτοπώλην καὶ τὸν διέταξε νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ὅσον ψωμί ἠθελον καὶ νὰ στελῆ. ἔπειτα τὸν λογαρισμὸν εἰς τὴν οἰκίαν του. Τοὺς πρόσφυγας Ἰταλοὺς ἀδρῶς ἐβοήθει. Τὸ αὐτὸ κρηφὰ ἔκρινεν εἰς τὰς πτωχὰς οἰκογενείας τὰς μὴ δυναμένας νὰ θυροδέρονον. Ἡμέραν τινὰ ἤκουσεν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἔξωσις μιᾶς πτωχῆς οἰκογενείας μὲ ἔξη παιδιὰ καὶ μὲ ἀρρωστον τὸν πατέρα. Ἀμέσως ἐπροσκάλεσε τὸν νοικοκύρη του σπιτιοῦ. Ἐπλήρωσε τὰ χρεωστούμενα καὶ ἐπροπλήρωσε διὰ ἄλλον νέον χρόνον. Ὅταν ἐπῆγεν ἡ μητέρα κλαίονσα νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ, εἶπεν εἰς αὐτὴν: *Δὲν ξέρω τί μοῦ λές*.

Καὶ ἡ ἐπομένη ἄνευ ἡμερομηνίας, ἐταχυδρομήθη τῇ 5 Φεβρουαρίου τοῦ 1839.

«Καλῶς νὰ ἔλθῃς εἰς τὰς ἀγκάλας μου, ἔστω καὶ μὲ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον θέλεις. Δὲν ἐσκέφθην, ἀλλὰ βλέπω ὅτι θὰ μ' εἰδοποιεῖ ἡ εὐκρινεῖα μὲ ἀνωφελῆ ἐνόχλησιν ἀμφοτέρων. Δὲν θὰ εὖρης πλέον τὴν φιλάνθρωπον καὶ τὴν ἀρίστην Κατσαίτην.

«Εἰπέ τοῦ κυρίου μας Γαῖτα, ἂν θ' ἀργήσῃ ὁ υἱὸς του νὰ ἔλθῃ, ἄς εὖρη τρόπον νὰ λάβω τὸ ταχύτερον μερικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ ἔλαβεν ὁ Ἀντώνιος διὰ μὲ ἀπὸ τὸ Παρίσι. Ἐρώτησε ἐπίσης τὸν νέον Κάνδυλαν ἂν ἔχῃ τίποτε διὰ μὲ».

Ο Δ. ΣΟΥ

Ἐνευ ἡμερομηνίας ἡ σφραγὶς φέρει τὴν 21 Ἰουνίου τοῦ 1839.

«Αγαπητέ Μήμη,

«Αὐτὸ εἶναι πολὺ. Ἐνα καλόν, ὅτι εἶναι μεγάλα τὰ παραδείγματα, τὰ ὅποια δίδω ἀλλὰ πρέπει νὰ μάθω ἂν εἶναι καλά. Καθεὶ δάγλον, ὠφέλει. Δύο γραμμὶ μ' ἀρκοῦν. Εἶσαι εὐχαριστημένος; Σοῦ ἀφίνουν τὴν εὐτυχίαν σου; Ἀπὸ τὰς ὀλίγας γραμμίας σου, μοῦ φαίνεται ναί.

«Μόλις φθάσουν τὰ βιβλία εἰς τὸν Γαῖταν, στείλε μου τα μὲ τὸ ἴδιον δέμα καὶ σύστησέ τα μὲ τὸ ἀτμόπλοιον. Ἐρεῦνησε πῶς, ἀφοῦ ἐστάλησαν ἀπὸ τὴν Γαλιανὴν τόσον καιρὸν τώρα, ἀκόμη δὲν ἐφθάσαν. Αὐτὸς ἔμεινε τόσον καιρὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν!

Γράψε μου περὶ τούτου καὶ ἀγάπα τὸν

Δ. ΣΟΥ

«Κέρκυρα, 15 Δεκεμβρίου Ε. Ν. 1839

«Αγαπητέ Δημήτριε,

«Ἴδου εἶμαι καλλίτερα ἀπὸ τὰ κατάγματα τῆς κλειδῆς καὶ ἀπὸ τοὺς μώλωπας τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ ἀπὸ κάθε κακὸν τέλος, τὸ ὁποῖον ὑπέστην ἀντὶ τοῦ φοβεροῦ καὶ αἰφνιδίου θανάτου.

«Ἐλαβα τὴν ἐπιστολήν σου. Ἄλλ' ὁ ἀφοσιωμένος μας, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπον ὅτι μοῦ γράφεις περὶ τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔγραψες, δὲν εἴξεται τίποτε. Αὐτὸς δὲν ἔλαβεν οὐδεμίαν ἐπιστολήν σου. Ὅθεν σκέψου νὰ μοῦ γράψῃς διὰ ἡσυχίαν του. Στείλε μου τὰ χειρόκρια τῶν κοριτσιῶν. Οἱ φίλοι μας εἶναι περισσότερον φίλοι ἀπὸ πρῶτα, ὅθεν ἔσο εὐθυμὸς καὶ γέλα».

Ὁ ἀδελφός σου Δ.

Ἡ σφραγὶς τοῦ ταχυδρομείου φέρει τὴν ἡμερομηνίαν 21 Νοεμβρίου τοῦ 1840.

«Πραγματικῶς ἐδῶ διεδόθη ὅτι εἰς τὴν Ζάκυνθον αἱ καταστροφαὶ ὑπῆρξαν πολὺ μεγάλα· ἀλλ' ἐγὼ ἐχάρην μόλις ἔμαθον ὅτι οἱ πόδες τῶν ἀγαπητῶν μου τὰς πατοῦν.

«Χαιρέτα μου τὴν οἰκογένειαν ὅλην, τὸν Γαλιανὴν καὶ τὸν Λούντζην. Δύνασαι νὰ μοῦ γράψῃς μίαν ἀπλὴν ἐπιστολήν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ μοῦ σημειώσῃς τὸ πλεονάζον, τὸ ὁποῖον ἡ κυβερνήσις ἐδαπάνησεν ἕως τώρα διὰ τὰ τελευτεῖα τὸ πλεονάζον τὸ ὁποῖον θὰ δαπανήσῃ, πῶς δὲν εἶναι ἱκανὰ τὰ παρόντα ἔξοδα ὡς καὶ τὰ παρελθόντα· πῶς θὰ ἀναγκασθῇ ἐντὸς ὀλίγου νὰ δαπανήσῃ ἀρκετὸν ποσὸν διὰ δικὰς κτλ. Ὅλα αὐτὰ δύναται νὰ τὰ οικονομῆσῃ λαβοῦσα τὰ ἔγγραφα μου ἀντὶ μιᾶς μετρίας δόσεως χρηματικῆς λαβοῦσα ὅλην ἐκείνην τὴν ἔκτασιν γῆς μὲ τὸ περιεχόμενον, ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ οικοδομήσῃ τὰ δικαστήρια ἣ ὅτι ἄλλο τί ἀναγκαῖοι. Ἡ στιγμή αὕτη, ἀληθῶς δὲν εἶναι καταάλληλος, καὶ πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἀποταθῶ εἰς πρόσωπα ἔχοντα πολλὴν δραστηριότητα, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἀνάγκας. Θὰ ἐνεργήσω ἐγὼ. Πρόκειται περὶ τοῦ συμφέροντός των. Ἄν δὲν τὸ κατορθώσω, θὰ μοῦ ὑποδείξῃς τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ μεταχειρισθῶ, ὅπως ἐγὼ, χωρὶς νὰ σε ἐκθέσω, δυνηθῶ νὰ λάβω ἐκεῖνα τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα ἡ κυβερνήσις θὰ ἔδιδεν εἰς τὸν Μακρῆν. Ἀλλὰ σιωπῆ».

Ο Δ. ΣΟΥ

Ὁ Σολωμὸς τὸ ἐκατέρωθασεν ὅτι γράφει εἰς τὴν ἐπιστολήν ταύτην. Ἐπὶ τοῦ χρέους ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Μακρῆν τὴν ἀναφερομένην ἔκτασιν, ἣτις παρεχωρήθη εἰς τὴν Κυβερνήσιν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τοῦ δίδῃ ἐπὶ ὀρισμένον χρόνον ἐτησίως τάλληρα 2000.

Ἡ καταστροφὴ τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς ἀναφέρει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς εἶναι ἡ τοῦ σεισμοῦ τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ.

[Συνέχεια]

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

Υστερ' από τόσων χρόνων χωρισμό σου γράφω μόλις σήμερα, αγαπημένε μου Δόν Κιχώτε. Ακούω συχνά να γίνεται λόγος για σένα και δέν άμφιβάλλω ότι θά διατηρείσαι ακόμη στη ζωή, καθώς κι' εγώ. Άλλως τε τὸ πρᾶγμα καθ' εαυτό δέν εἶνε παράξενον, ἀφοῦ και τοὺς δύο μας ἐγέννησεν ὁ Θεοβάντες.

Λοιπὸν ἄκουσε ὀλίγα περὶ τοῦ βίου μου, διότι ἐλπίζω ὅτι ἡ παλαιά πρὸς ἐμένα φιλία σου δέν ἐξητιμίσθη και ὅτι πάντοτε' ἐνδιαφέρεσαι διὰ τὸν πιστόν σου Σάντσο. Εἰδρίσκομαι πρὸ πολλοῦ ἔγκατεστημένος εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐνα καρᾶφι δαρμένον ἀπὸ τὴν τρακμῖα μ' ἔφερε μιὰν ἡμέρα χωρίς να ἔξρω πὼς στὴν ἀκρογιαλιά τῆς Ἀττικῆς και ἔκτοτε δέν μετεκινήθη. Μῆ νομίσεις ὅτι ἀπὸ φιλολογικὴν ματαιοδοξίαν γράφω ὅτι ἀπεβίβασθην εἰς τὴν ἀκρογιαλιά τῆς Ἀττικῆς, ἀντί να εἰπῶ: εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. Μετεχειρίσθην ἀπλῶς κυριολεξίαν, διότι ὁ καπετάνιος δέν ἐπιθυμοῦσε καθ' οὐδένα τρόπον να συναντηθῶ με τὸν τελώνην τοῦ Πειραιῶς με τὸν ὁποῖον συνδέεται διὰ παλαιᾶς ἐχθρας.

Ἐβγήκαμε λοιπὸν κοντὰ εἰς ἓνα μικρὸν βράχον, τὸ πλήρωμα, ἐγώ, μερικοὶ σάκκοι ζάχαρη και πολλὰ κουνιά πούρα. Ναι, φίλε μου Δόν Κιχώτε, τὰ πούρα δέν μοῦ ἔλειψαν ἐδῶ. Εἶνε πολὺ εὐθιγὰ, διότι καθώς ἔμαθα τὸ Κράτος ἐπέβαλεν εἰς αὐτὰ, καθώς και εἰς ἄλλα εἶδη, βαρυτίτην φορολογία. Κάποτε ἕνας ὑπουργὸς με νοῦν και με θέλησιν ἀπειραῖσθη να ἐλαττώσῃ τοὺς εισαγωγικοὺς φόρους και ν' αὐξήσῃ τοὺς τελωνοφύλακας. Ἀλλὰ ὁ κόσμος ἐσηκώθηκε στὸ πόδι και με τὸ δίκιο του, διότι τότε δ' ἀνέβαιναν ἡ τιμὴ ὀρισμένων πραγμάτων και μάλιστα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἰδιαίτερος ἀπολαμβάνουν οἱ Ἕλληνες. Μῆ με κατηγορήσης πάλιν διὰ τὴν πρακτικότητά μου, ἡ ὁποία τόσον σ' ἐνόηλησεν ἄλλοτε' εἶτοι τὸ ἔφερεν ἡ ὀμιλία.

Θὰ παραξενεθῆς, Δόν Κιχώτε μου, διὰ κατὶ πού θὰ σοῦ ἀποκαλύψω. Ζῶ εἰς μιὰν χώραν, ἡ ὁποία θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι ἔγεινε καθ' εἰκόνα και ὀμοιώσιν ἰδιαιν σου εἰς μέγα σχῆμα. Μάλιστα! Θυμᾶσαι τί ἐκάναμεν ἐμεῖς τὸν παλιὸ καιρὸ; ἐκαβαλικίναμε ἓνα ψοφίμι, ἐφορέσαμε σπαθιά τενεκεδένια και ἐξεκινήσαμε να κατακτῆσωμεν πόλεις, και να προστατεύσωμεν τ' ἄδύ-

νατα πλάσματα. Τὸ τί ζῦλο ἐφάγαμε θὰ τὸ θυμᾶσαι βέβαια. Ἡ δική μου δάχη τοῦλάχιστον ἀκόμη ἔχει μελανὰ σημεῖα μετὰ τόσων ἐτῶν ἤρεμον βίον. Λοιπὸν ἡ χώρα πού με φιλοξενεῖ παθαίνει τὰ ἴδια. Καὶ τὸ χειρότερον; Οἱ ἐχθροὶ τῆς δέν εἶνε φανταστικοί, καθώς εὐτυχῶς συνέβαινε σ' ἐμᾶς. Εἶνε σέ βεβαῖω, κατὶ περισσότερον ἀπὸ... μῦλοι. Σήμερα ὄπον ἐσὺ ἔχεις κάπως σωφρονισθῆ θὰ μοῦ εἰπῆς φυσικά: «Ἄς ἐργασθοῦν λιγάκι, ὥστε ν' ἀντικαταστήσων τὸ ἄθλιον ἄλογο, με ἀκαίον αἷτι». Ναι φίλε μου! Φαίνεται ὁμως πὼς πρέπει να τραβήξῃ κανεὶς τὰ βράσινα τὰ δικὰ μας διὰ να φθάσῃ εἰς ἱκανοποιητικὸν σημεῖον ὀρθοῦ λόγου.

Νὰ με συγχωρῆς πού σοῦ γράφω περὶ θεμάτων ἀσημάντων, θὰ ἔλθω και εἰς τὰ σοβαρώτερα, εἰς ἐκεῖνα δηλαδὴ τὰ ὁποῖα συγκινοῦν βαθύτερα τοὺς Ἀθηναίους. Ἰδοῦ. Ἡ ἰταλικὴ ὀπερέττα τοῦ Ἀρνιώτη ἐνέκησε τὴν βιεννέζικη. Ἡ αὐστριακὴ πολιτικὴ ἔχρεωκόπησε, βλέπεις, αὐτὴν τὴν φορὰν. Ἐκτὸς τούτου τὰ γυναικεῖα καπέλλα ἐξακολουθοῦν να εἶνε μεγάλα, και τὰ κεφάλια μικρά' ὅσον διὰ τ' ἀνδρικὰ προτιμώτερον να μὴ σέ πληροφορήσω. Ἀρραβῶνες και γάμοι γίνονται ἀπειροί, σημειῖον, ὥς λέγουν, εὐεξίας και τὸ Κρητικὸν ζήτημα ἔχουν ἀναλάβῃ να τὸ κανονίσουν τέσσαρις κυρίες τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀριστοκρατίας.

Ἀνεκάθεν ἐδειχνης ἐνδιαφέρον διὰ τὴν φιλολογίαν, κυρίως μάλιστα διὰ τὰ ἱστορικὰ μυθιστορήματα. Ἄν ἔξοῦσες ἐδῶ δέν θὰ ὀφίστασο καμίαν στέρησιν. Αἱ ἐπιφυλλίδες τῶν ἐφημερίδων ἔχουν πάντοτε και μιὰν τρυφεράν ἱστορικὴν ἱππότου συνήθως συμπατριῶτόν μας. Ἄλλ' ἂς ἀφήσω κατὰ μέρος τὰς ῥομαντικὰς περιπετείας. Αὐτὰ κι' αὐτὰ μᾶς ἔφαγαν τὸ κεφάλι. Προτιμῶ να σοῦ ἀναφέρω περὶ μιᾶς συναυλίας, ἡ ὁποία ἐδόθη ἀπὸ τὸν κ. Μ. Καλομοίρη εἰς τὸ Ὄρειον διὰ να συμπληρωθῆ τὸ ποσὸν πρὸς ἀνέγερσιν τῆς προτομῆς τοῦ Σολωμοῦ. Νομίζεις λοιπὸν ὅτι ἤρθε κόσμος; Λίγοι ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος μόνον, κι' ἐπομένως ὄχι τοῦ χρήματος. Καὶ περὶ μὲν τοῦ κ. Μ. Καλομοίρη γύρισε τὰς σελίδας τῶν «Παναθηναίων» και θὰ μάθης τί εἶνε. Ὅσον διὰ τὸν Σολωμόν, ἔχω πεποιθήσιν ὅτι θὰ τὸν γνωρίζῃς και θὰ τὸν λατρεύῃς ἐσὺ, ἀφοῦ εἶσαι... Ἰσπανός.

Διὰς σου με ἀγάπην
ΣΑΝΤΣΟΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ὁ Πόλεμος...

Ὁ ΜΑΘΗΤΗΣ. — Ὅστε ἀπεσοβήθη ὀριστικῶς ὁ πόλεμος;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Ἐτοί φαίνεται. Καὶ ἀπεσοβήθη εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν.

Ὁ ΜΑΘ. — Δηλαδή;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δηλαδή ἀπεσοβήθη, ἀφοῦ μᾶς ἔδωκε διὰ μιὰν στιγμήν τὴν αἰσθησιν τῆς πραγματικότητός του, ἀφοῦ μᾶς ἔκαμε να αἰσθανθῶμεν τὰς συγκινήσεις του, να κλονισθοῦμεν ἀπὸ τὰ ῥίγη του, να ψιθυρίσωμεν ἓνα θούριον μέσα ἀπὸ τὰ δόντια μας, και νάφρησῶμεν τὴν ζωὴν μας εἰς μιὰν στιγμήν πατριωτικῆς μέθης. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερον εὐεργέτημα πού δίδει ἓνας πόλεμος. Πέραν τῆς μέθης αὐτῆς, τὰς περισσότερας φορὰς, δέν ὑπάρχουν παρα καταστροφαί, αἵματα, τραγικότητες, κρίσεις οικονομικαί και μεταμέλειαι. Ὑστερ' ἀπὸ ἓνα πραγματικὸν πόλεμον νικηταί και νικημένοι εἶναι ἔξισον ἀξιολόγητοι.

Ὁ ΜΑΘ. — Δέν εἴσθε λοιπὸν ὑπὲρ τοῦ πολέμου και οὔτε τὸν ἀναγνωρίζετε φαίνεται ὡς νόμον τῆς ζωῆς.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δέν εἰμπορῶ να μὴν τὸν ἀναγνωρίζω. Εἰξεύρω πολὺ καλά, ὅτι ἐπάνω εἰς ἓνα φύλλον δένδρου, και μέσα εἰς μιὰν σταγόνα νεροῦ, χιλιάδες πλασμάτων ἀγωνίζονται τὸν αἰώνιον ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως. Ὁ Ἄρης εἶναι ὁ μόνος θεός, ὁ ὁποῖος δέν ἀπέθανε και ὁ ὁποῖος δέν θάποθάνῃ ποτέ. Ἄν θέλετε, παραδέχομαι ἀκόμη, ὅτι χωρίς πόλεμον ἡ ζωὴ εἰς τὸν πλανήτην αὐτόν θὰ ἐλίμναζεν ἀιτωσίως και θὰ ἐχάνετο οἰκτρῶς ἀπὸ τὴν ἰδίαν τῆς σφην.

Ὁ ΜΑΘ. — Δέν ἐννοῶ τότε πὼς συμβιβάζετε αὐτὰ πού λέγετε τώρα πρὸς ἐκεῖνα πού εἶπατε πρὸ ὀλίγου.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τὸ να συμβιβάζῃ κανεὶς τὰ ἀσυμβίβαστα εἶναι ἀκριβῶς ὅλη ἡ φιλοσοφία. Θὰ σὺς κάμω λοιπὸν να τὰ συμβιβᾶστε και σεῖς, ὁ ὁποῖος φαίνεσθε να ἔχετε μιὰν φιλοσοφικὴν ἰδιοσυγκρασίαν, με ὄλον τὸ φιλοπόλεμον μένος σας.

Ὁ ΜΑΘ. — Φοβοῦμαι μόνον μήπως ἡ φιλοσοφία μοῦ φονεύσῃ τὸν πατριωτισμόν μου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δέν θὰ ἤθελα δι' ὄλον τὸν κόσμον.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Δέν ἔχετε κανένα φόβον. Ἡ φιλοσοφία δέν φονεῖ τίποτε, ἀφοῦ εἶναι ἀνίσχυρος να φονεύσῃ και αὐτὸν τὸν ἔρωτα.

Ὁ ΜΑΘ. — Σὰς ἀκούω λοιπὸν ἀρόβως.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Προχωρῶ. Ὁ πόλεμος, ὡς ἀνάγκη τῆς ζωῆς, δέν ἔχει κανένα λόγον σήμερα. Ὅχι διότι ὁ πολιτισμὸς τὸν κατέστησε περιττόν, ἀνημέσας τοὺς ἀνθρώπους ὑπεράνω τῶν ἄλλων ζῶων. Ὁ πολιτισμὸς δέν ἔκαμε τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ. Καὶ ὁ ἄνθρωπος, κάτω ἀπὸ τὴν δορᾶν τοῦ θηραμάτων του ἡ κάτω ἀπὸ τὴν ρεδινχότταν τοῦ ράπτου του, παρέμεινε τὸ ἀρχικὸν ζῶον, τὸ ὁποῖον ἐπλάσεν ὁ θεὸς ἀπὸ τὴν ἰδίαν ζῆνιν. πού ἔπλασε και τὰ λοιτὰ ζῶα. Ὁ πολιτισμὸς ὁμως ἔκαμε κατὶ ἄλλο. Μετέφερε τὸν πόλεμον ἀπὸ τὴν ὑπαιθρον χώραν μέσα εἰς τὰς πόλεις. Καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐντὼ πόλεμον διαρκῶς και κατασπαράσσονται ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἔως τὸ βράδν, νομίζοντι ὅτι ἐργάζονται, ἐμπορεύονται, συζητοῦντι, ἐρωτεύονται, φιλοσοφοῦν και ἐν γένει κάμουν διάφορα εἰρηνικὰ πράγματα. Κατ' οὐσίαν πολεμοῦν. Ἡ μόνη εἰρηνικὴ ἐργασία εἰς τὸν κόσμον εἶναι ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς και ἡ δνειροπόλησις. Οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι αὐτὸ ἔκαμαν και ὅταν ὁ ἐχθρὸς

ἤρχετο να καταπατήσῃ τὴν γῆν των, εἴποιναν τὰ ὄπλα των και τὸν ἐκνηγοῦσαν μακρὰν τῶν συνόρων. Ὁ πόλεμος ἐπομένως δι' αὐτοὺς ἦτο μιὰ ἀνάγκη ποικιλίας και μιὰ ὕγιεινὴ ἀσκησης. Ὅσοι ἐπέστρεφαν σώοι ἀπὸ τὸν πόλεμον αὐτόν, ἔχον πάλιν τὸν καιρὸν νόσοτριᾶσιν τὴν γῆν των, να φιλήσουν τὴν γυναῖκα των και να δνειροπολήσουν ἑσπλαμνοῖοι κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα.

Ὁ ΜΑΘ. — Μήπως ἐπάνω-κάτω δέν συμβαίνει τὸ ἴδιον και σήμερα;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Καθόλου δέν συμβαίνει τὸ ἴδιον. Ὁ ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον παίρνει σήμερα ἡ πολιτεία ἀπὸ τὴν πόλιν ἡ τὸ χωρίον και τοῦ φορεῖ ἓνα κακοκαμωμένο ρούχο και τὸν στέλλει εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, φεύγει ἀπὸ τὸν ἓνα πόλεμον διὰ να μεταβῆ εἰς τὸν ἄλλον. Καὶ ἀν τοῦ φεισθοῦν αἱ σφαιραὶ τοῦ ἐχθροῦ, θὰ ἀπιστρέψῃ πάλιν, νικητῆς ἡ νικημένος, εἰς τὸν ἄλλον πόλεμον. Ἐννοεῖτε ὅλον τὸ βάθος τῆς ἀδικίας; Οἱ πολεμοχαρῆστεροι λαοὶ ἐγνώρισαν τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης, και χάριν αὐτῶν ἀκριβῶς ὕψισταντο τὰς πολεμικὰς θυσίας. Καὶ οἱ μικροργανισμοὶ ἀκόμη, μέσα εἰς μιὰν σταγόνα νεροῦ, πολεμοῦν τὸν ἐχθρόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐμπόδιον τῆς ζωῆς των, διὰ να κερδίσουν μιὰν στιγμήν εἰρήνης. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος εὐρίσκειται ὑπὸ χειροτέρας συνθήκας, ὑπὸ τὴν ἐποικίαν αὐτὴν, και ἀπὸ τὸν πρωτογενῆ προγονόν του και ἀπὸ τὸ τελευταῖον μικρόβιον. Συμβιβᾶσατε λοιπὸν τὰ ἀσυμβίβαστα;

Ὁ ΜΑΘ. — Μέχρι τίνος;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τί θέλετε να εἰπῆτε;

Ὁ ΜΑΘ. — Θέλω να εἰπῶ ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι κατὰ και ἄγια. Ὅταν ὁμως μᾶς ἀπειλοῦν οἱ Νεοτούγκοι, τί πρέπει να γίνῃ;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Τὸ ἄπλοῦστερον τῶν πραγμάτων. Νὰ τοὺς ἀπειλήσωμεν και ἡμεῖς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δέν θὰ γίνῃ ποτέ πόλεμος. Δέν βλέπετε τί κάμνουν τὰ ἄλλα ἔθνη; Διαρκῶς ἀπειλοῦνται και διαρκῶς ἡσυχάζουν.

Ὁ κ. ΜΑΘ. — Διὰ νάπειλῃ ὁμως κανεὶς πρέπει να εἶναι ἰσχυρός. Καὶ δυστυχῶς δέν εἴμεθα.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Νὰ γίνωμεν, φίλε μου! Ποῖος εἶπε να μὴ γίνωμεν; Αὐτὸ εἶπα ἀκριβῶς ὅτι ὁ ἀπειλούμενος Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος ἔσταμάτησεν εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν. Μᾶς ἔδωκε τὸν ὄρατον κλονισμόν, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐχρειαίετο.

Ὁ ΜΑΘ. — Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι πρέπει να εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς τοὺς Νεοτούγκους.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ. — Περισσότερον ἀπὸ εὐγνώμονες.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΘΕΑΤΡΟΝ

Θέατρον Συντάγματος: «Σία κι' ἀράξαμε» ἡ «Θάλασσα! Θάλασσα!» ὀπερέττα εἰς πράξεις τρεῖς ὑπὸ Πολ. Δημητράκοπουλον και Στ. Γρανίτσα, μουσικῆ Θεοφρ. Γ. Σακελλαρίδου.

ἈΠΗΓΟΡΕΥΘΗ ὑπὸ τῆς Ἀστυνομίας, διὰ να παιχθῆ δὲ και πάλιν, οἱ συγγραφεῖς ὑπεχρεώθησαν να τὴν τροποποιήσουν και να τῆς ἄλλαξουν τὸν τίτλον. Ἀλλὰ και ὑπὸ τὴν νέαν μορφήν, δέν ἐπέτυχε περισσότερον. Φυσικά εἰς μιὰν ὀπερέτταν τὸ πᾶν εἶνε ἡ μουσικὴ. Δυστυχῶς ἡ μουσικὴ τοῦ κ. Σακελλαρίδου, να μὲν ὀρθογραμμικὴ και τεχνικῆ, δέν εἶχεν ὁμως οὔτε μεγάλην ἐμπνευσιν οὔτε ἰδιαίτερον χρῶμα. Ἦρσεν ἐδῶ

κ' εκεί, αλλά δεν ώμίλησεν εις την ψυχήν, δεν ένθουσίασε, δεν έγινε δημοφιλής.

Νέα Σκηνή: «Αντιπενθερίνη» φάρσα εις πράξεις τρείς υπό Ν. Γ. Λάσκαρη και Μιχ. Α. Γιαννουκάκη.

Το θέμα τετριμμένον, — ή έχθρα μεταξύ γαμβρού και πενθεράς, — ή εκτέλεσις όμως τεχνικωτάτη. Οι κ. Λάσκαρης και Γιαννουκάκης εκάρησαν ακόμη μίαν πολύπλοκον φάρσαν, με ώραιας σκηνάς, με άπρόοπτα έπεισόδια και με μίαν δευτέραν πράξιν άληθινά φαιδροτάτην. Άλλά τό θέμα την ήδίκησε, και εις την «Νέαν Σκηνήν», της οποίας τό κοινόν, όταν δεν πρόκειται περί «Παναθηναίων», εινε εξαιρετικώς δύστροπον, δεν ειχε μεγάλην επιτυχίαν. Η άλήθεια εινε ότι ή φάρσα δεν ειχε και τίποτε τό έπικαιρον, τό χαρακτηριστικόν, τό ιδιαιτέρως έλκυστικόν.

Βαριετέ: «Ο Βύρων», ιστορικόν δράμα εις πράξεις τρείς υπό Σπ. Ποταμιάνου.

Ο Βύρων εις τάς Άθήνας με την Κόρην των Άθηνών και με μίαν χανούμισσαν ως αντίηλον, κατέχει τάς δύο πράξεις. Εις την τρίτην επαναβλέπομεν τον Βύρωνα εις τό Μεσολόγγι, με την φουστανέλλαν του, και πάλιν με την Κόρην των Άθηνών, ή οποία παρίσταται κατά τάς τελευταίας του στιγμάς.

Πανελλήνιον: «Σκαίτην Ρίγη», επιθεώρησις εις πράξεις τρείς υπό Τίμου Μωραϊτίνη.

Και μία επιτυχία: Η επιθεώρησις του κ. Μωραϊτίνη, γεμάτη πνεύμα, ενεθουσίασε και κατεχειροκροτήθη. Και από τά τραγούδια της και από τά σκηνικά της, τό όμοιώτερον εινε ή πρόβα της. Τό ιδιόρρυθμον, τό δρασερόν, τό άβίαστον πνεύμα του κ. Μωραϊτίνη σπινθηροβολεί έδώ άπ' αρχής μέχρι τέλους. Άν τό έργον δεν ήτο τόσον έξυπνον, άμφιβάλλομεν άν θά επειτύχανεν όπως έπαίχθη. Διότι εκτός της νεαρής, άδος Φιλπίδου, ή οποία διέπλασεν ένα τέλειον μορτάκον, κανεις σχεδόν άλλος ήθοποιός δεν παρουσίασε τύπον, ό δε Παντόπουλος, ως κομπέρ, υπεχρεώθη να μη κάμνη τίποτε.

Άθήναιον: «Ο Μαγεμένος Βοσκός» δράμα εις πράξεις τρείς υπό Σπ. Περεσιάδου.

Ο συγγραφεύς της «Σκλάβας», της «Γκόλφως», της «Εομής» προσθέτει εις τό κοσμογάπητον δραματολόγιόν του ακόμη έν ώραιον ειδύλλιον. Ο «Μαγεμένος Βοσκός» ήρσε πολύ και διά τούς ώραίους του στίχους και διά τάς δραματικάς του σκηνάς, και διά τά κωμικά του επεισόδια. Από τούς λαϊκούς συγγραφείς αναμφιβόλως ό κ. Περεσιάδης εινε ό καλλίτερος και, άν θέλετε, ό φιλολογικώτερος. Εξεύρει καλά την ζωήν που περιγράφει. Μόνον που εινε άπλοός και δεν έμβραθύνει πολύ. Δι' αυτό εινε και τόσον δημοφιλής.

Νέα Σκηνή: «Στέλλα Βιολάντη» δράμα εις 3 πράξεις, υπό Γρηγορίον Ξενοπούλου, μουσική και μελόδραμα Μ. Καλομοίρη.

Με θλίβει άληθινά ό δυστυχισμένος αυτός πατέρας, ό Παναγής Βιολάντης, που φυλακίζει σ' ένα μικρόν δωμάτιον, στη σοφίτα επάνω, την μοναχοκόρην του Στέλλαν, επειδή αγάπησε ένα νέον τηλεγραφικήν καλής οικογενείας άλλα χωρίς λεητόν, και δεν θέλει να υπανδρευθή τον Μένουλαν, ένα πολύ μεγαλειερόν της, πλούσιον όμως, που την εξήγησε από τον πατέρα της. Συχνά έχομεν εις την ζωήν τό δραματικόν αυτό θέμα. Ο κ. Ξενοπούλος τό έπήρε σαν καλλιτέχνης που ειναι και τό έγραψε προ έτών εις διήγημα, «Εως Έσταυρωμένον» («Παναθήναια» τόμος Α) με τέχνην και με πάθος. Τώρα μάς τό διδει εις δράμα.

ΜΑΡΙΚΑ ΚΟΤΟΠΟΥΛΗ — ΣΤΕΛΛΑ ΒΙΟΛΑΝΤΗ

θεσίας. Έτσι, άξιον του όνειρου της, τον ειδε και τον αγάπησε ή Στέλλα. Ο συγγραφεύς έδωσε εις αυτόν, όχι εκείνο που ήμπορούσε κάθε τεχνίτης να δώση, αλλά την άπόλυτην έμορφιά, εκείνην που άνειροπόλησε ή κόρη και ειδε με της ιδιότης της ψυχής τά μάτια.

Δύο συναισθήματα συγγενή που πολεμούν έχθρικά γιατί τά χωρίζει μία σκέψις, αυτή όπου μετέβαλε έναν πατέρα εις δήμιον και όπου μάς έδωσε την τραγικήν εικόνα του μεγάλου έρωτος. Δεν ήξευρω πραγματικώς ποιά ειναι τό μεγαλειερόν θύμα εις τό δράμα εκείνο που πεθαίνει ειηνησιμένον μέσα σέ δύοδεκα ήμέρες και όπου τό βάσανά του τό γλυκαίνει ή πιο έμορφη και ή πιο άγνή πιστις ή τό άλλο, ό πατέρας, που δσον και άν φαίνεται παράδοξος και άκαρδος, εδχεται εις τό βάθος της ψυχής του, να λυθη από τά δεσμά της καταραμένης αυτής ιδέας που κρατεί σκλαβωμένην την σκέψιν του.

Βλέπω τον Παναγή Βιολάντην έναν ήρωα, άντιπαθητικόν ίσως φαινομενικώς αλλά που θλίβει, και πονει και ό ίδιος, χωρίς να προκαλή χειροκροτήματα, και γεννά σκέψεις και συναισθήματα πόνου, όχι πλέον χάριν της Στέλλας μόνον, αλλά χάριν και αυτού του δυστυχισμένου, ό οποίος άποτελεί τό μεγάλο έλιπτήριον όλης της θλιβεράς ιστορίας της Στέλλας Βιολάντη. Δεν τόν ζογραφείσει έτσι ό συγγραφεύς και εις τον «Έρωτα Έσταυρωμένον». Πιο σκληρός, πιο άγριος, πιο άντιπαθητικός, πιο δυνατά χαρακτηρισμένος. Εις τό δράμα ειναι άνθρωπινώτερος, πλησιέστερα εις την ζωήν. Η αλλαγή όφειλεται εις τάς ανάγκας της σκηνης; Αυτό που βλέπω και ήμπορώ να βεβαιώσω, ειναι ότι, εκείνο που έγραψε ως διήγημα, πρέπει να φυλάξη την άρχικήν του μορφήν δια να μην ύφίσταται συγκρίσεις που αναγκάσιως θά βλάψουν εν από τά δύο.

Έτσι ό Παναγής Βιολάντης ρίχνει κάποια σκιά στην ήρωίδα. Τείνει να γεμίση τό δράμα, με την πάλην που αισθάνεσαι να γίνεται μέσα του. Άποτελεί όμως, μαζί με την Στέλλαν, ένα σύνολον δραματικόν σφιχτοδεμένον.

Με την δευτέραν πράξιν ό συγγραφεύς ήθέλησε να μάς φέρη εις τον πλατύν δρόμον του πάθους, μέσα από ένα μονοπάτι, έως ότου φθάση ή τρίτη πράξις, όπου τότε κορυφώνεται τό ενδιαφέρον και ή συγκίνησις με τον θάνατον της Στέλλας.

Διστάζω όμως να δεχθώ ότι ή δεύτερα πράξις ικανοποιεί τελείως εις την όλην εξέλιξιν της, όπως θά έδίσταζα να δεχθώ και τον διάλογον της τρίτης πράξεως μεταξύ της Στέλλας και της μητέρας της όλίγον προ της τελευταίας θαυμασίας σκηνής. Ο διάλογος αυτός δεν συγκινεί διότι ένδυμιζει παραπολύ την ζωήν την πραγματικήν, ένφ ήμπορούσε να ήνα πολύ υποβλητικώτερος και σύμφωνος με την ήρωίδα, με λόγια που να κρατούν εις διαρκή συγκίνησιν τον θεατήν έως τό τέλος όπου γρήγορα έπέρχεται θλιβερός ώραϊον.

Εις αυτό θά τολμούσα να ειπά ότι και ή Άντις Κοτοπούλη, ή οποία με τόσην τέχνην παίξει εις την πρώτην πράξιν και εις την τελευταίαν σκηνήν της τρίτης πράξεως, ήμπορούσε να δώση μερικάς αντίθεσις πάτε με πικριάν και παράπονον, πάτε με πάθος και όρμην και παραφοράν, πάτε με ήρεμίαν και ύποταγήν την όποιαν θά φέρη ή σωματική εξάντλησις της Στέλλας.

Αλλά, άν άραρισθόν κάτι από την πλήρη επιτυχίαν του έργου, δεν άραουν όμως και να μειώσουν την άξιαν του, ή οποία ειναι μεγάλη. Τά γράφω διότι άγαπώ τό έργον του φίλου και συνεργάτου μου και επίσης τό δράμα της καλλιτέχνιδος. Θέλω μάλιστα να έξάρω τό δράμα από του κ. Ξενοπούλου, που μάς δείχνει τό ταλαντόν του εις την σκηνήν, όλοένα πιο δυνατόν και πιο τεχνικόν.

Η «Στέλλα Βιολάντη» ειναι μία μεγάλη επιτυχία.

Τό διάβασμά της ένέπνευσε τον κ. Καλομοίρην να γράψη την υπέροχον μουσικήν που συνοδεύει τό δράμα, μανυσύνθεσιν αποδιδουσαν με λυρισμόν, και με πάθος και με τρυφερότητα τά συναισθήματα που συνταράσσουν την ήρωίδα του κ. Ξενοπούλου. Ο κ. Καλομοίρης με την μουσικήν της Στέλλας Βιολάντην παίρνει τον δρόμον που όλοι βλέπομεν ν' ανοίγεται έμπρός του μεγάλος και δοξασιμένος.

KIMON MICHAILIDIS

Υ. Γ. Η κυρία Περίδη τελεία εις τον ρόλον της θείας Νιόνας. Ο ευγενικός και καλός τύπος που όλοι αγαπούν εις κάθε σπίτι. Ο κ. Γαβριηλίδης άν ήτο δυνατόν να ειναι όλιγώτερον άρειμάnius, κάτι πολύ καλόν θα έπρόσθετε εις τό σύνολον.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

«Λαογραφία», δελτίον της «Ελληνικής Λαογραφικής Έταιρείας» κατά τριμηνίαν εκδιδόμενον, τόμος Α'. τεύχος Α'. εν Άθήναις, Τύποις Η. Α. Σακελλαρίου, 1909, σφ. 16ον μέγα, σελ. 168.

Τον τίτλον αυτόν φέρει τό δελτίον της νεοσυστάτου «Λαογραφικής Έταιρείας», του όποιου τό πρότον τεύχος, πλουσιώτατον εις όλην έξεδόση έχότατος.

Η Λαογραφία μας έως τώρα έστεγάζετο ήμισπισήμως ούτως ειπείν υπό την σκέπη της «Ιστορικής και Έθνολογικής Έταιρείας της Ελλάδος», εις τους τόμους του δελτίου της οποίας μέγαν άριθμόν σελίδων καταλαμβάνει αλλά και τόλλα περιοδικά, από την «Πανώραν» έως τό «ΑΟΔΟ» της Άκροπόλεως, έραστειχικώς ούτως ειπείν και παρέργως, περιέχον φιλοξενίαν εις τά αυτοφυά προϊόντα του λαϊκού στοχασμού και της λαϊκής ψυχής, και πρέπει ν' άναφέρω τά «Παναθήναια», τά όποια, πλην τόσον άλλων λαογραφικών δημοσιευμάτων, μάς άπεταμίσσαν μερικά από τά θαυμαστά εκείνα τραγούδια της Ρόδου, εκ της συλλογής του κ. Γνευκού.

Τώρα ή Λαογραφία μας έσεγάσθη εις ιδικόν της μέγαρον, άξιον αυτής, αφού μάλιστα οικονόμος της εινε ό ειδικώτατος και έρευνητικώτατος των λαογράφων μας, ό καθηγητής κ. Ν. Γ. Πολίτης, ό και πρόσδρος της «Ελληνικής Λαογραφικής Έταιρείας».

Τό α'. τεύχος, τό όποιον έχω υπ' όφην περιλαμβάνει παντοίαν ύλην, μεστήν και σπουδαίαν αρχίζει με πραγματεϊαν άληθινά σοφήν του κ. Πολίτου περί Λαογραφίας, ή οποία άποτελεί μεθόδον συνοπτικήν δια τούς συλλέκτας και μελετητάς λαογραφικής ύλης, εις δύο ομάδας διαφεί τάς εκδηλώσεις του ψυχικού και κοινωνικού βίου του λαου ό συγγραφεύς: εις *μνημεία λόγου* και εις *κατά παράδοσον πράξεις ή ενεργείας*. Το διάγραμμα δε των δύο τούτων ειδών των λαογραφικών εκδηλώσεων εκτυλίσσει κεφαλαιωδώς.

Άκολουθεί κατόπιν μελέτη περί του Έρωτοκρίτου υπό του ίδιου κ. Πολίτου, αποτελούσα πλήρη και φαστινήν μονογραφίαν, δια της οποίας άνασκειάζονται παλαιά πλάνα περί του ώραϊον έπους και του ποιητου του.

Επειτα δημοσιεύονται άλβανικά φωμάτια και παραμύθια εκ συλλογής του κ. Κ. Α. Σωτηρίου, τά όποια έπισφραγίζουν παρατηρήσεις και σχόλια υπό του κ. Πολίτου. Και τελείανει τό τεύχος με μερικάς λαογραφικών επιθεώρησιν των περιοδικών δημοσιευμάτων, εις την όποιαν αναλύονται διάφοροι συμβολαι και κείμενα υπό του κ. Πολίτου, επάγοντος υποθήκας και παρατηρήσεις: και ούτω συμπληρούται τό ώραϊον τεύχος του πρώτου των λαογραφικών δημοσιευμάτων της πατρίδος μας, τό όποιον σιγά-σιγά ύπάρχει έλαίς να περιλάβη πολλούς θεσραυρούς κλεισιμένους από καιρόν εις τά σαρτάκια ίσων μελετητών του βίου του ελληνικού λαου.

Νέα έργα του αρχιδουκούς της Αυστρίας

ΠΕΡΙ τών έργων της Α. Α. Β. Υ. του Γαληνοτάτου 'Αρχιδουκούς Λουδοβίκου Σαλβατόρ της Αυστρίας, τὰ «Παναθηναϊκά» ἔκμαν και ἄλλοτε λόγον. Τώρα θὰ ελπομεν δύο λέξεις περι τεσσάρων νέων ἔργων Αὐτοῦ, ἐκ τών ὁποίων δύο ἀφοροῦσι τὴν Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τοῦ 1907 ἤρξαεν ἡ ἐκτίπνωσις τῆς «Πάργας» και ὁ πρῶτος τόμος ἐδημοσιεύθη πολυτελέστατα, οἱ σχῆμα μέγα, 0,37X0,51, με σελίδας XIII+476. 'Ο τίτλος ἄπλοδς: «Parga», με ἐξάσττον του Don Juan του Βύρωνος, δι' οὐ ἀπαθανατίζονται οἱ κάτοικοι του Σουλίου και τῆς Πάργας.

Ἡ ἔκδοσις εἶναι πραγματικῶς αυτοκρατορικῆ. Χαρτὶ πρῆτης ποιότητος, 40 ἐκτός κειμένου καλλιτεχνικαὶ ἠλιογραφία ἐπὶ εἰδικῶν χίρτων, δλοσέλιδες, ἔργον του Ἰδίου 'Αρχιδουκούς, ὅστις, ὡς γνωστόν, εἶναι και καλλιτέχνης. Προσέτι κοσμοῦνται αἱ σελίδες με ἄλλας τριά-

Ἁρχιδουκός Σαλβατόρ ὅταν ἦτο λοχαγός.

κοντα και πέντε φωτοτυπίας. Εἰς τὴν θαλαμηγὸν Αὐτοῦ ἔχει πληρὲς φωτογραφικόν ἐργαστήριον με τελείας μηχανάς.

Προσέτι περιέχει τὸ πολύτιμον τοῦτο βιβλίον δύο χαρτας τῆς Πάργας. Ὁ μὲν ἔληφθη ἐκ του ἀρχαιοφυλακείου τῆς Βενετίας, ὁ δὲ εἶναι ὁ ἀγγλικός, πλην διορθωμένος. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν περιγράφονται ἡ πόλις, τὰ περίχωρα, αἱ ἄκται. Ἡ λαογραφία δὲν λείπει ποτὲ ἀπὸ τὰ ἔργα του 'Αρχιδουκούς. Και μᾶς διδὲ ἐλληνιστὶ παρομιίας, τραγοῦδια, με τὴν γερμανικὴν μετάφρασιν.

Πολύτιμον εἶναι και τὸ δεύτερον μέρος του βιβλίου τοῦτου, διότι ἀπὸ τῆς σελίδος 121 ἕως τῆς 467 περιέχει πληθὺν ἐπισήμων ἱστορικῶν ἔγγραφων μεγίστης σημασίας ἀπὸ του ἔτους 1386 ἕως 1806, τὰ μὲν λατινικά, τὰ πλείστα δ' ἰταλικά. Περιέχει ἐπίσης και πλήρη κατάλογον τῶν διουκικῶν τῆς Πάργας, οἱ ὅποιοι ἦσαν Κερκυραῖοι. Δὲν λείπει και ἡ βιβλιογραφία.

Τῷ 1908 ἐδημοσιεύθη και ὁ δεύτερος τόμος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: «Versuch einer Geschichte von Parga», με τὸ ἴδιον σχῆμα και δέσμιον, ἄλλὰ με σελίδας μόνον VII+219. Και ὁ τόμος οὗτος εἶναι στολισμένος με εἰκόνας. Ἐν ἀρχῇ εἶναι ὄλοσέλιδος χρωματιστὴ εἰκὼν περιέχουσα τὰ οἰκόσημα τῶν Κερκυραίων διουκικῶν τῆς Πάργας. Πρὸς τοῖς ἄλλοις και ἡ εἰκὼν ἐνὸς μεγάλου Βεζήρου τῆς Πάργας και τῆς συνοικίας Καστεριάς του Μαντουκίου, προαστείου Κερκύρας, ὅπου οἱ ταλαί-

πωροι Πάργοι μετὰ τὴν πώλησιν τῆς πατρίδος τουν διέμενον διὰ νὰ ἀναγκάσωιν ἐλευθέρων ἀέρα.

Ἐν ἀρχῇ συμπληρώνει τὴν βιβλιογραφίαν. Ὡς ὁ τίτλος του δεύτερου τοῦτου τόμου δηλοῖ, εἶναι ἱστορικῶν δοκιμῶν. Ἐν τούτοις ἀρχετὴν διδὲ ἰδέαν τῆς ἱστορίας τῆς Πάργας.

Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς Α. Υ. εἶναι καθ' ὅλα πολύτιμον, γραμμένον με καλλιτεχνικὸν αἰσθημα και με πάλλουσαν καρδίαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας και ἐξάειρει τῶν Παργίων τὸ θάρρος, τοὺς ἀγῶνας και τὰς θυσίας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Εἰς τὰς περιγραφὰς ἐνίοτε δὲν λείπει ἡ ποιήσις και ὁ ἐνθουσιασμός Αὐτοῦ διὰ τοὺς φιλελευθέρους Παργίους, οἱ ὅποιοι, καθ' ὅλον τὸ ἔργον Του, δεινῶς ὑπερηνθῶνται.

Ἄλλο ἔργον τῆς Α. Υ. περὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι τὸ: «Anmerkungen über Leukas», τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσε μετὰ τὴν κυκλοφορίαν του δεύτερου τόμου περὶ Πάργας. Εἶναι εἰς σχῆμα τέταρτον με κωανοῦν και ὠραιὸν κάλυμμα. Κοσμοῦνται αἱ ἐξήκοντα σελίδες με ἐννέα τοιχογραφίας ἀπλᾶς και ἐγχρώμου, αἷτινες παριστάσω τοπία τῆς νήσου, ὅλα ἐκτός κειμένου.

Τὸ βιβλίον ζωγραφίζει τὴν νήσον ὑπ' ὄλας τὰς ἐπάρχεις.

Πρὸ ἡμερῶν ὁ σοφὸς 'Αρχιδουκός ἐδημοσίευσε ἐν Πάργᾳ τὴ πρῶτευουση τῆς νήσου Μαγιοόρας, ὅπου ἀπὸ τινος διαμένει, δύο πραγματείας. «Was mancher wissen möchte. Loque alguno quisiera saber», γερμανιστὶ και ἰσπανιστὶ, και «Winke für die Besucher von Miramar».

Τὴν πρῶτην ἀπεροῖ τῇ ἐγγωρίῳ Ἑταιρίᾳ τῶν περιηγητῶν: «Fomento del Turismo» και διδὲ λυμπράς και ὠφελίμους συμβουλάς. Κατ' ἀρχὴς φέρει ὡς παρόδειγμα τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἥτις ἔδωκε λυμπρόν παρόδειγμα φυσικῆς και διανοητικῆς ἐνεργητικότητος.

Ἡ δευτέρα εἶναι ὠραιὰ ἐπισκόπησις με σύντομον περιγραφὴν τῶν σπουδαιοτέρων σημείων τῆς Μισραμάρης, τὰ ὅποια λέγει τινὶ τρόπῳ δύναται τις εἰς ἐκδορῆν τριῶν μόνον ἡμερῶν νὰ ἴδῃ. Τὰ σημεία ταῦτα εἶναι ἐνεήκοντα και ἐν. Εἰς τὸ εἶδος του και τοῦτο τὸ μικρόν ἔχει τὴν ἀξίαν αὐτοῦ.

Σημειωτέον ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τῆς γνωστῆς ἐπαύλεως παρὰ τῇ Τεργεστη Μισραμάρης, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν Μαγιοόρα.

Τοιαῦτα εἶναι ἐν συντομίᾳ τῇ νύξι τὰ ἔργα τὰ ἐκδοθέντα ἔσχάτως ὑπὸ του Γαληνοτάτου 'Αρχιδουκούς, ὅστις, με τὴν ἀπερίγραπτον φιλοπονίαν του ἐτοιμάζει και ἄλλα, τὰ ὅποια δὲν θὰ λειψώμεν νὰ κἀμῶμεν γνωστὰ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναϊκῶν».

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Ὡς γνωστόν, πρὸ πέντε μηνῶν ἰδρύθη ἐν Ἀθήναις ἡ «Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρία», με πρόεδρον τὸν κ. Νικὼλ Γ. Πολίτην καθηγῆτην τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μὲ τὴν ἰδρῶσιν εἰς τὸν τόπον μας «Λαογραφικῆς Ἑταιρίας», ἐκπληροῦνται και πραγματοποιεῖται. Ὄχι μόνον ἰδικός μας ἔθνικὸς πόθος, ἀλλὰ και εὐχὴ σοφῶν ἔξνων, ἀσχολουμένων με δυνατόν διαφέρον εἰς τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν.

Τάποτελοῦντα αὐτὴν πρόσωπα, μᾶς ἐγγυῶνται ἀπὸ τῶρα περὶ τῆς προκοπῆς τῆς ἐν λόγῳ ἐταιρίας. Τὸ πρῶτον δὲ, πρὸ ἡμερῶν, ἐκκυκλοφόρησε και τὸ ὄργανον αὐτῆς, «Δελτίον τῆς Ἑλλην. Λαογραφικῆς Ἑταιρίας», τριμηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα, εἰς σχῆμα 8ον, ἀπὸ 170 σελ., αἱ πλείστοιαι τῶν ὁποίων εἶνε γραμμέναι ἀπὸ τὸν κ. Νικόλαον Πολίτην, και περιλαμβάνουσαι μίαν περισπούδαστον μελέτην περὶ τῆς λέξεως λαογραφία, περὶ Ἑρωτικίτου, παρατηρήσεις τινὰς ἐπὶ

τῶν δημοσιουμένων ἐν τῷ Δελτίῳ παραμυθίων ὑπὸ τῶν κ. κ. Σπ. Ἐμ. Στάθη, τὸ παραμυθὶ του Ἀπολλωνίου, σελ. 71-77, και τῶν Ἀλβανικῶν γομῶτων και παραμυθίων ὑπὸ του κ. Κ. Α. Σωτηρίου. σελ. 82-106, και μίαν λαογραφικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν περιοδικῶν δημοσιευμάτων.

Ὁ κ. Ν. Πολίτης, κρῖναν ἐν τῷ «Δελτίῳ τῆς Ἑλλήν. Λαογραφ. Ἑταιρίας», σελ. 140-142, τὴν δημοσιευθεῖσαν μελέτην μου, Ἑλληνικά Δημοτικὰ Τραγοῦδια, εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Προόδους Ἀθ. 1908, σελ. 153-160, τῶν κ. κ. Π. Σαρράκου και Θεμ. Φιλιδηλφείως, τὴν ἀναδημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ φύλλα τῆς 15 και 31 Ὀκτωβρίου 1908, ἀριθ. 13, σελ. 2-3 και ἀριθ. 14 σελ. 1-2, τῆς «Φόρμγγος», γράφει τὰ ἐξῆς: «Καλλιστὴ ἔκθεσις τῆς ὑπὸ του λαοῦ διαφύσεως τῶν δημοτικῶν γομῶτων, κατὰ λόγον μὲν τῆς προελεύσεως αὐτῶν εἰς βουνήσια, καμπῆσια και τοῦ γαλοῦ, κατὰ λόγον δὲ τῆς περιστάσεως καθ' ἣν τραγοῦδοῦνται, εἰς τεσσαρας τάξεις, εἰς τραγοῦδια τῆς τὰβλας, εἰς τσοπανῆσια ἢ κλέφτικα, εἰς τραγοῦδια του χοροῦ και εἰς τραγοῦδια του δρόμου». Και ἀλλοῦ. «Ὁ γράψας γινώσκει καλῶς τὸν βίον του λαοῦ και μετὰ βαθέως συναισθηματικῶς περιγράφει τὴν διαφορᾶν του γεωροῦ και του ποιμένου, και ἐξηγεῖ ψυχολογικῶς τὴν ἀνάγκην, ἥτις γεννᾶ εἰς τοῦτον, τὴν ὄρημν πρὸς τὴν μουσικὴν και τὸ ἔσμα...».

Τὴν διαίρεσιν ὅμως αὐτὴν ὑπ' ἐμοῦ, εἰς τὰς μνημονευθείσας τάξεις, ὁ κ. Ν. Πολίτης, ἐν τῷ τὴν παραδέχεται ὡς καλλιστὴν, δὲν τὴν παραδέχεται ὡς ἀκριβῆ και παρατοῦ ἀκολουθοῦμένην. Διότι, λέγει, ἐν Κρήτῃ λ. χ. εἰς τὰ τραγοῦδια τῆς τὰβλας, ὑπάγουσι και τὰ ἱστορικὰ και ποιμενικά, και εἰς τὰ τραγοῦδια τῆς ξεφάντωσε, τὰ του χοροῦ και τὰ του σεράτας. Μάλιστα. Εἰς τὰ τραγοῦδια τῆς τὰβλας ἢ του τραπεζιοῦ ἢ καθιστοῦ, ὅπως τὰ λέγει ὁ λαός, τραγοῦδοῦνται και ἱστορικὰ, ἔρωτικά, σατυρικά, τῆς ξενητιάς, του γέροῦ κλπ. Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει και εἰς τὰ ποιμενικά, τσοπανῆσια, βρασιᾶ ἢ βλάτικα, εἰς τὰ του χοροῦ, οὐροῦ ἢ πιδηκτοῦ (τσαϊμικου, ἄρβανιτικου) και εἰς τὰ του δρόμου ἀκόμα. Ἀλλὰ τὸν χωρισμόν αὐτῶν εἰς τεσσαρας τάξεις δὲν κἀμνει ὁ λαός, προσέχων εἰς τὴν ὑπόθεσιν του τραγοῦδιοῦ, ἀλλὰ εἰς τὸ μέρος αὐτοῦ, τὸν ἦχο, τὸ σκοπὸ, και τὸν ρυθμὸν αὐτοῦ. Ἀ. χ. του χοροῦ (οὐροῦ ἢ πιδηκτοῦ) λέγει ὅλα τὰ τραγοῦδια που ἔχων χορευτικὸν ρυθμὸν και μέτρον ἄλλοῦν 2/4 ἢ 3/8. Τὸν δρόμου, ἐκεῖνα που ἔχων βηματικὸν ρυθμὸν, ἐμβατηρίου, και σύνθετον μέτρον 2/4 ἢ 3/4. Δυνατὸν δὲ, και εἰς τὰ μὲν και εἰς τὰ δε, νὰ ὑπάρχων τραγοῦδια ὀμλοῦντα, δι' ἕνα πόλεμον, ἕνα ἔρωτα ἢ ἕνα ξενητεντὴ κλπ. Τώρα, τὰ τραγοῦδια τῆς τὰβλας τὰ χωρίζεται ἀπὸ τὰ ποιμενικά, τσοπανῆσια, διότι τὰ μὲν τῆς τὰβλας εἶνε πλουσιώτερα εἰς μελωδίαν και γοργώτερα ἀπὸ τὰ τσοπανῆσια, τὰ ὅποια εἶνε περισσό- τερον μονότονα, θρηνώδη και παθητικώτερα. Και τὰ μὲν τῆς τὰβλας γράφονται και εἰς χρόνον, 2/4 ἢ 3/8 ἐν τῷ τὰ τσοπανῆσια δὲν γράφονται εἰς χρόνον.

Και τὰ μὲν τῆς τὰβλας, ὡς γραφομένη εἰς χρόνον και ἀπλούστερα, δυνατὸν νὰ τραγοῦδοῦνται ἀπὸ περισσοτέρους τῶν δύο λυαν ἐπιτυχῶς, ἐν τῷ τὰ τσοπανῆσια, ὡς ἄχρονα και ἀπαιτοῦνται πολλοὺς χωρομακίμους (γυρίσματα), μόνον ἀπὸ ἕνα τραγοῦδοῦνται. Διότι ἀπὸ πολλοὺς ὅταν ἐκτελοῦνται, ἀκούεται χασμῶδία. Δι' αὐτὸ τραγοῦδοῦνται μόνον ἀπὸ τοὺς τσοπανῆσις, ὅσων και τὰ τσοπανῆσια, εἰς τὰ βουνά με τὴν φλογέρα, ἥτις ἀποδίδει

πιστότητα τὴν μελωδίαν και τὸ ὕφος αὐτῶν. Ἀ. χ. ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μας γομῶτων, τὰ Καθίσματα, Ἀναστάσιμα και Ἀναβαθμοὶ, ἔχων τοιοῦτον μέρος και ρυθμὸν, που ἐκτελοῦνται ἀπὸ περισσοτέρους, τῶν δύο. Ἐν τῷ τὰ Χερουβικά, Δοξασιτικά και Κοινωνικά, ὡς ἐκ του μέλους και ρυθμοῦ των, ἐκτελοῦνται ἀπὸ ἕνα μόνον φάλην. Συμβαίνει δὲ νὰ ἐκτελοῦνται και ἀπὸ δύο, ἀλλὰ κατόπιν προγεμνάσεως ἀπὸ κοινου, και μάλιστα ἀπὸ διφθῆρας. Συμβαίνει στὰ χωριά, ὅταν χαιρουνται καθήμενοι σταυροπόδι περὶ τραπεζῆς, νὰ τραγοῦδοῦν τραγοῦδια ὀλων τῶν τάξεων. Του τραπεζιοῦ, του χοροῦ, του δρόμου. Δὲν ἔπειτα ὅμως με τοῦτο οἱ ὄλα αὐτὰ ὑπάγονται εἰς μίαν και τὴν αὐτὴν τάξιν. Εἶνε τοῦτο μία ἐξάειρεσις, ἡ ὅποια δὲν ἀποτελεῖ κανόνα.

Τοῦλάχιστον εἰς τὴν Ἡπειρον, Στερε. Ἑλλάδα και Πελοπόννησον, τοὺς ὁποίους τόπους ἐπεσκέφθη, και με πολλὴν προσοχὴν ἐμελέτησα, και με τοὺς κατοίκους τῶν ὁποίων ἐχόρησα και ἔτραγοῦδησα ὀπως αὐτοί, παρετήρησα νὰ ἔχων τὴν αὐτὴν τάξιν και διαίρεσιν εἰς τὰ τραγοῦδια. Και ἐν Μακεδονίᾳ τὴν αὐτὴν τάξιν ἀκολουθοῦν, ὡς ἐβεβαιώθη ἀπὸ πολλοῦς ἐντεῦθεν διελθόντας, ὁρασιβίους μάλιστα, Μακεδόνας. Τὸ Κρητικὸν τραγοῦδι δὲν ἐμελέτησα εἰς τὸν τόπον του. Ἐχω ὅμως τὴν γνώμην οἱ και ἐν Κρήτῃ τὴν αὐτὴν διαίρεσιν και τάξιν θὰ ἀκολουθοῦν. Ὁ κ. Πολίτης φρονεῖ οἱ εἰς τεσσαρας τάξεις διαφύοντες τὰ τραγοῦδια, θὰ δυσκολεθοῦν πολὺ νὰ κατατάξων εἰς μίαν ὀλαν- δῆποτε τῶν τάξεων τοῦτον τὰ μοιρολόγια, τὰ ναυορῆματα τὰ τραγοῦδια του γάμου και τὰ κάλαντρα. Ἀλλὰ, τὰ μοιρολόγια τὰ μεταχειρίζεται ὁ λαός ὅταν κλαίη τὸν πεθαμένο του, και ὄχι ὅταν χαιρέται. Τὰ ναυορῆματα, ὅταν ναυορῆζῃ ἡ μάνα τὸ παιδί τῆς στὴ γάκα του ἢ στὴν ἀγκαλιά τῆς, και ὄχι ὅταν ὑφαίρη στὸν ἀργαλιὸ ἢ γυρίζῃ τὴν ἀνέμη, διπλώνοντας στὴ δροῦγα τὸ πῆμα. Ἐπομένως ἔχει και δι' αὐτὰ τὴν τάξιν τους, μοιρολόγια και ναυορῆματα. Διὰ τὰ κάλαντρα τὴ νὰ πῶ... τὰ λένε κάλαντρα και ὄχι τραγοῦδια. Και μάλιστα σὲ πολλὰ χωριά, οἰτε τὰ λένε στὴν ἐποχὴ τους. Δὲ σχετιζῶ τὰ κάλαντρα καθόλου με τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι.

Τὰ τραγοῦδια του γάμου, ἔχων και αὐτὰ τὴν τάξιν τους, τραγοῦδια του γάμου, και τὰ ὅποια, ἀναλόγως του ἡχοῦ των και ρυθμοῦ, ὑπάγονται εἰς τὰ τῆς τὰβλας και του δρόμου. Ἀ. χ. τῆς τραγοῦδιστρῆς τῆς νύφης και του γαμπροῦ. Διὰ τὰ προσερχόντα οἱ καλεσμένοι, τοὺς τραγοῦδοῦν, στὸ κατῶφλι, τὰ ταμμένα τραγοῦδια. Τὸ αὐτὸ γίνεται, ὅταν στολίζων τὴ νύφη και χτενίζων τὸ γαμπρό, ὅταν, μετὰ τὴν στέψιν εἰς τὸ ἀρχοντικὸ του γαμπροῦ, τραγοῦδοῦν τοὺς νεοπάντρους, και ὅταν μετὰ ὀκτὼ ἡμέρας ἐπιστρέφουν (πιστοφόρια) οἱ του γαμπροῦ, στὰ γονιὰ τῆς νύφης. Εἰς ὄλας λοιπὸν αὐτὰς τὰς περιστάσεις ἔχων ὠρισμένα, ταμμένα, τραγοῦδια. Ὅταν ὀμως, διαρκούσης τῆς χαρᾶς του γάμου, οἱ καλεσμένοι χορεύουν εἰς τὴν αὐτὴ τῆς νύφης και του γαμπροῦ, ἢ γευματίζων ἢ δειπνοντῶν, τραγοῦδοντας, εἰς τὰ χαιρούμενα δύο ἀρχοντικὰ, τραγοῦδοῦν και χορεύουν τραγοῦδια διάφορα, ἀνάκατα.

Ἐάν ὁ κ. Πολίτης ἐγνώριζε μουσικὴν, και μάλιστα νὰ τραγοῦδῃ τὰ τραγοῦδια μας ὀπως ὁ τραγοῦδιστῆς των, και ἂν παρεκολούθη αὐτὸν προσωπικῶς εἰς τὰς διαφόρους περιστάσεις του βίου του, δὲν θὰ ἀμφέβαλλε περὶ τῆς ὑπ' ἐμοῦ διαφύσεως τῶν δημοτικῶν τραγοῦδιων. Ἀλλὰ θὰ παρεδέχετο, ὅτι ἡ ὑπ' ἐμοῦ ἀντιγραφείσα ἐκ του ταξινομένου λαοῦ, ταξινομήσις τῶν τραγοῦδιων, εἶνε ἀκριβῆς, γενικὴ και καθολικῆ.

Εἶνε τοῦτο ἡ πεποιθήσις μου, τὴν ὀποίαν ἐσχημάτισα ἀπὸ τὴν προσωπικῆν μου μελέτην και παρατήρησιν, που κἀμνω τώρα ἀπὸ ἐννέα χρόνια, ἐπισκεπτόμενος πρὸς τοῦτο διάφορα μέρη.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Α ΚΑΡΗΝΟΜΟΣ
Βαλκωνοῖτης

1 Τὸς ποιμένας, και ἰδίως τοὺς ὄρασιβίους, σημειῖται, οἱ πεδινοὶ αἱ παραθαλάσσιοι κάτοικοι τοὺς ὀνομάζουν βλάχους, και τὰ ὀκ' αὐτῶν τραγοῦδοῦμενα τραγοῦδια, τσοπανῆσια, βλάχικα. Πολλὰκις ἤκουσα τὸν πεδινὸν ἢ παραθαλάσσιον νὰ λέγῃ: «αὐτὸ δὲν μορεφὲ νὰ τὸ πᾶω... εἶνε βλάχικο».

2 Ἐρωτώμενος ὁ τραγοῦδιστῆς περὶ του σκοποῦ τῆς δασίνας, οὗς ἀπαντᾷ: «αὐτὸ εἶνε καθιστό, του τραπεζιοῦ». Περὶ δε του: «Ἔσείς παιδιὰ κλεφτοπούλα... εἶνε τσοπανῆσια, βλάχικα. Και περὶ του: «... και κυνηγᾶν τὸ Ζαχαριὰ, τὸ βλαχο-Μπαρ-μπατσαῖνη...» αὐτὸ πᾶσι του δρόμου κλπ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Αλβέρτος Γκός

Είς τον Πατέρα μου, την ζωήν και το έργον, ενός ξένου συναδέλφου του...

ΕΙΣ τών καλλιτέρων τεχνουργιων της Γαλλίας, ο Etienne Chatles. Αμιλων εις εν αρθρον του περι του Έλβετου ζωγράφου Albert Gos, αποκαλει αυτον «άνθρωπον του βουνου». Και πραγματικως, ο καλλιτεχνης απο των νεατικων του χρονων εσησε την φοιλεαν του εις την Γενεσην, και εκειθεν απηροχοτο προς τα υφη, προς τας χιονοσκεπεις Άλπεις, εμεινεν εκει ολοκληρους εβδομαδας και μηνας, εμελετα κάθε πετραν, κάθε γωνιαν, κάθε σύννεφον διερχόμενον εξ αυτων και απ' ου εν μέσω της μεγαλοπρεπούς φύσεως και της απολύτου ησυχίας εειργασθη επί πολλά ετη απαρτηρης, ανευ διδασκαλου, ανευ μεθόδου, και ανευ βοηθειας η επιτροπης τινος, απ' ου ανεκάλυψε και ηγήνησε κάθε μυστήριον των μεγαλοπρεπων της Έλβετίας Άλπεων, απ' ου ανεπνευσε, απ' ου ελάτρευσε την ατμοσφαιραν των, την ζωήν των, την ψυχην των, ηχησεν ολίγον κατ' ολίγον να διδη τας εντυπώσεις του, να εξηγή την λατρείαν του, τον θυυμασμόν του εις τον κόσμο της τέχνης δι' έργων οντως θαυμασιών. Ο Γκός εινε άλλος Σεγκαντινί, Ισως έμβριθετέρος, Ισως περισσότερον ψυχολόγος. Τα έργα του κομοιοι τας αιθούσας τών μουσειων της Εύρώπης.

A. ΓΚΟΣ

Αναγνώσασα πολλά περι της ζωής και Ιδίως περι του έργου του καλλιτέχνη, θα προσπαθήσω σήμερα να γράψω ο,τι περι αυτού γνωρίζω, θέλουσα να παρουσιάσω εις τους φίλους της καλλιτεχνίας ένα αληθή ερμηνευτήν του μεγαλείου της φύσεως.

Ο Αλβέρτος Γκός εγεννήθη κατά το 1852 εις Γενεήν. Έκει έκαμα τας εγκυκλοπαιδικάς του σπουδάς, και νεαρώτατος εισήλθεν εις το Ώδειον δεξιας Ιδαιτέρας κλίσιν προς το βιολλι, εις το οποίον ελαβε δεκαοκταετής το πρώτον βραβείον. Άλλος όμως ήτο ο προσορισμός του καλλιτέχνη, άλλη τέχνη περιέμενεν αυτόν. Και προς την τέχνην αυτήν τον ώδήγησεν η προς την φύσιν αγάπη του, η ένστικτός λατρεία του προς τας Άλπεις της πατρίδος του. Νυμφευθείς μόλις εικοσιεταετής την κόρην των άνεμων του, την Δοα Jane Monperat, πρώτης τάξεως κλειδοκυμβάλιστριαν, εξησεν έκτοτε όπως κας αληθής άνθρωπος, πās λάτρης της άρετης και του ώραιου, εις τους κόλπους της πολυμελούς οικογενείας του, προσπαθήσας πάντοτε δια παντός μέσου να καταστήσῃ εύτυχεις τους περι

αυτον. Χαρακτήρ γλυκύτατος, απλούστατος και συνάμα προικισμένος δια αιδής δελήσεως, δέν απεγοητευθή εκ των άποτυχιών άτινες παρεκολούθησαν τα πρώτα καλλιτεχνικά του βήματα, δέν απεθαυρόνθη εκ των κακιών των συναδέλφων του, εκ των διαφόρων πολέμων. Έξηκολούθησεν εργαζόμενος, παρατηρών, έρευνών. Κάθε νέον έργον του, κάθε γραμμή του, του διδει σήμερα την δόξαν την οποίαν άνειρεύθη. Παρ' όλα τα πενήκοντα επά ετη του, παρ' όλους τους κόπους τους οποίους υπέστη κατά το διάστημα αυτών, κρημή ακόμη εις τον ώμον του τον σάκκον με τας άποσκευάς του, και το βιβλίον του, και άσκαπής, ως άρεσκέται να βαδίξῃ απο κορυφής εις κορυφήν, άνεργηται πρώτον προς τα πραγματικά ύψη, και έπειτα προς τα ιδεώδη δια των ήχων του όργάνου του επί του οποίου πάντοτε ερμηνεύει τας ψυχικάς του έντυπώσεις, ούτω δέ εν έκστάσει λαμβάνει τους χρωστήρας του και δια χρωμάτων και γραμμών άφίνει επί του πίνακος ο,τι προηγουμένος έπαιξεν, ο,τι είδεν, ο,τι ήσθάνθη. Όταν δέ επιστρέψῃ εις το εργαστήριόν του, κατοπιν μιάς τριακούς εκδρομής, φέρει πάντοτε μαζί του εν νέον άριστούργημα.

Την λατρείαν του ταύτην προς την φύσιν ο Γκός κατώρθωσε να την έμνεύσῃ και εις όλην την οικογένειαν του, η οποία θεωρεί το βουνόν, ως ένα των καλλιτέρων διδασκαλων της ανθρωπότητος, ως ένα των δαμαστών του ανθρώπινου χαρακτήρος. Παραδέχομαι πάντα ένθουσιασμόν δια την ζωήν και την ατμοσφαιραν του βουνου, διότι, αν και πολύ ολίγον χρόνον εξησα εις ύψη, η ψυχή μου ήγάπησε πολύ την ζωογόνον και μεγαλοπρεπή επιρροήν των.

Ο Αλβέρτος Γκός όμολογεί ότι η μουσική ήσπρηεν ο μεγαλειότερος βοηθός του εις την τέχνην του. «Έάν ήδυνήθη να ζωγραφίσω τας Άλπεις» λέγει εις μίαν μελέτην του, «εάν ήδυνήθη να εισδύσω μέχρι της ψυχής των, τούτο όφειλω εις το βιολί μου, έκτεινο μου έδωκε την αληθή έμνευσιν, τον αληθή ήχον των χρωμάτων τα όποια έβλεπα. «Avant de peindre mes tableaux, je les ai tous joués».

Ο Γκός δέν εινε απο τους ζωγράφους οι όποιοι ταξιδεύουν πολύ, δέν ζητεί νέας γραμμάς και νέους όρίζοντας, διότι εις την πατρίδα του, εύρίσκει το ιδανικόν του, και μένει εκει ίνα πάλλη πάντοτε νέους όμνους προς τας Άλπεις, καθ' όλας τας ώρας του έτους, καθ' όλας τας ώρας της ήμέρας. Εινε δέ ο κατ' έξοχην ζωγράφος του μεγαλοπρεπούς Σεργέν, και εις την Άγγλιαν εινε γνωστός υπό το όνομα: Ο ζωγράφος του «Cervin». ΕΛΠΙΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ο κ. Καλομοίρης, περαστικός απο τας Άθήνας, ήλθε μίαν ήμέραν εις τα γραφεία των Παναθηναίων και με τον άγνώτερον ένθουσιασμόν μάς ειπε, ότι θέλει να δώσῃ μίαν συναυλιαν υπέρ της προτομής του Σολωμου, που θιά στήσουν δι' έράνου τα Παναθήναια». Η εποχή, —13 Ιουνίου— ήτο πολύ προχωρημένη. Δύο πράγματα μάς έκαμαν να μη διστάσωμεν ούτε στιγμή: το ν' ακούσωμεν τας έμνευσίμας συνθέσεις του μουσουργού, το να τελειώνη μίαν ώραν άρχιτερα η προτομή—τόσα χρόνια τώρα!—Κι' εδέχθημεν προθυμότατα.

Όπως ειπα, η άπόρητη ζέση έμπόδισε τον κόσμο να έλθη και η συναυλία—αφού επληρώθησαν δι' έξοδα Δρ. 83,—άπέδωσε Δρ. 1,80. Οι ολίγοι έκλεκτοι άκροαται ήσαν αληθινά ένθουσιασμένοι με την τέχνην του συνθέτου και την έκτέλεσιν της κ. Αύρας Θεοδοροπούλου, της Δδοας Σμαράγδρας Γεννάδη και του κ. Ι. Άγ- λοπούλου.

Δέν γράφομεν κριτικήν. Η ουνεργάτις μας κ. Αύρα Θεοδοροπούλου παρουσιάζει εις το τεύχος αυτό με

Ιδιαίτεραν μελέτην, βαθεία χαρακτηριστικήν, τον Έλ- ληνα συνθέτη. Έμεις έδω ήθέλαμεν να τονίσωμεν και άλλο χρονογραφικώς: την άπουσίαν του διευθυν- τοϋ του Ώδειου απο την συναυλιαν. Ο κ. Γεώργιος Νάζος ευγένεστατα παρεχώρησε την αίθουσαν δωρεάν άλλα δέν επέτησε το πόδι του. Ίσως μάς ειπούν ότι δέν έννόησε την αξίαν του καλλιτέχνη που έστά- γαζε την ήμέραν έκεινην το Ώδειον. Το δεχόμεθα. Και τότε δέν έχομεν τίποτε να προσθέσωμεν. Φαντασθήτε να ειχε κανεις την άπαίτησιν απομένα να φθάσω με τα χέρια μου τα κεραμίδια του σπιτιού μου.

Ο κ. Καλομοίρης επίμησε το Ώδειον με την συναυ- λιαν του και τιμή και την Έλλάδα. Και η Έλλάς τιμή τον καλλιτέχνην. Αυτό άρκει και εις τον μουσικόν και εις ήμας. Κ. Μ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Απο ένα χρονογράφημα του κ. Νισράνα «Το Γυνα- κειον ένδυμα» δημοσιευθη εις το «Νέον Άστρ» εξ άφορμής της ύποβόλης σχετικού νομοσχεδιου εις την Βουλήν του Έλληνα:

«Δέν είμαι καθόλου σύμφωνος με τους εισηγητάς του νόμου περι γυναικειον ένδύματος εις την Βουλήν του Έλληνα. Το να συζητηθή σοβαρώς και να ψηφισθή νόμος όρίζων το μήκος της φούστας των γυναικών, κανονίζων τας περιστάσεις, κατά τας όποιάς δικαιούν- ται να φέρουν κορσέν, άπαγορεύων τα ένδύματα, τα προσαρμοζόμενα επί του σώματος και αναδεικνύοντα τας γραμμάς του, προγράφων τας δαντέλλας, τα δια- φανή ύράσματα, τα καντά μανίκια, τα έκτραχλισμένα περικόρμια και πάν ό,τι, κατά το γράμμα του νόμου, δύναται να έλκύση άσεβή βλέμματα επί μιάς γυναικός, μου φαίνεται τερατώδες.

«Ειδικώς δια τας γυναίκας, ο περιορισμός της ελευ- θερίας του ένδύματος αποτελεί σοβαράν προσβολήν των νόμων και των συμφερόντων της δημιουργίας. Αι γυναίκες έχου καθήκον απέναντι της φύσεως και της δημιουργίας ναρέσουν και όσον το δυνατόν ν' αρέσουν περισσότερο. Το ένστικτον της φιλαρεσκείας δέν εινε τόσο ματαιον, όσον νομιζεται, ενεφρτυεθη δέ εις τας ψυχάς των γυναικών δια να εξυπηρετη ώρισμένας ανάγκας της δημιουργίας. Όπως εινε γνωστόν, η Φύσις εις μέν τα φυτά έδωκε τα χρώματα και τας λάμψεις, αι όποια προσκαλουν τα έντομα, τα μεταφέροντα τον εξοτα απο τα άρρενα εις τα θήλα. Επίσης εις ώρι- σμένα ζώα έδωκε τα πολυτελή πτερώματα και τα θέλ- γητρα της φωνής.

«Είς άλλα pálin περιορίσθη να χαρίση, εις ώρισμένας εποχάς, ειδικά άρώματα, έλκυστικά και παραγωγά της έρωτικης διαθέσεως. Γενικώς δέ έδέσπεισεν—όσον άφο- ρά τα άρρενα—το μέγα θέλγητρον της δυνάμεως, το προσελκύνον τα θήλα προς το ισχυρότερον άρρεν, το έγγικότερον δια την καλήν ποιότητα των επιγόνων. Ο πολιτισμός όμως απέμακρυνε τόσο πολύ τον άνθρω- πον απο την φύσιν, ώστε να μην εινε εύκολον να εξακρι- βώσῃ κανεις σήμερα ποια εινε τα φυσικά μέσα της έρωτικης έπιλογής εις το ανθρώπινον ειδος. Μεταξύ όμως αυτών ώρισμένως εινε και το ένδυμα, δημιούρ- γημα του πολιτισμοϋ, το όποιον ήλθε να παίξῃ πολλα- πλοην ρόλον εις την ζωήν της ανθρωπότητος.

Το ανθρώπινον θήλυ, εις τον άγωνα της προσελκύ- σεως του άρρενος, εκλεψεν δια τα μέσα και δια τα τεχνάσματα, τα όποια συνήντησεν εις την γύρω του έρωτικην ζωήν. Έπηρεν απο τα άνθη τα χρώματα και τα σχήματα, εις όλην την απεριόριστον ποικιλίαν, και έδανεισθη ακόμη δια τα φίλτρα των άρωματικών των χυμών. Έπηρεν απο τα ζώα και απο τα πετεινά του ούρανού δια τα σχήματα και δια τας ιδιότητες της αναβολής των. Έμμήθη την πολυτέλειαν όλης της φύσεως. Έγεινεν άνθος, ζώον, πτηνόν, έντομον, έρρε-

τόν. Απο όλην αυτήν την σοφήν ληηλασίαν απέτέλεσε την μεγάλην σύνθεσιν η όποια λέγεται γυναικειον ένδυμα, αποτελεί δέ μίαν ώραιαν τέχνην ακόμη, ακο- λουθούσαν και αυτήν τας άκμάς και τας παρακμάς των άλλων τεχνών».

ΟΔΗ η Προβηγκία έτρεξε εις τας έορτάς του δημο- τικου ποιητου της Μιστραλ. 20,000 θεαται παρε- κολουθησαν την παροιασιν της Μισρέιλ. Ο ποιητης συγκινημένος παρεστη εις τα αποκαλυπτήρια του άν- δριάντος του. Διαφοροι επιτροπαι έφθασαν απο ξενας χώρας να χαιρετήσουν τον ποιητη της Μαγιαν και έπι τρεις ήμέρας η πατρις του έορταζε την μεγάλην έορτην του πνεύματος. Παντου όπου ένεφανίζετο ο Μιστραλ, το πλήθος ένθουσιασμένο τον έπευφήμει. Ήτον άληθινή αποθέωσις.

ΤΗΝ 29ην Μαίον ο Μιστραλ ήνοιξε τας πύλας του Μουσείου Arlaten. Το μουσειον αυτό ίδρυσε ο ποιη- τής χάρις εις το βραβείον Νόμπελ, όπου του ειχε δοθη προ έτων. Είμαι η αναπαράστασις της παιλαιάς Προβηγκίας. Κάθε άντικείμενον χαρακτηριστικόν της προβηγκιανής ζωής το συνέλεξε ο ποιητης με αγάπη και καλαισθησίαν εις τας αιθούσας αυτάς. Φορέματα, έπιπλα, έργαλατα ποιημενικά, νομισματα, κοσμήματα, πανοπλία, αποτελουν ένα γραφικόν και ένδιαφέρον σύνολον.

Είς μίαν αίθουσαν Chambro espousivo τέσσερες γυναίκες άρλεξιαναι φέρουν δώρα συμβολικά εις μίαν λεχώ. Είς άλλην αίθουσαν αναπαράστασις της βρα- δειάς των Χριστουγέννων εις ένα άγροτικόν προβηγκι- ανόν σπίτι.

Είς τον Μιστραλ άφιτερώθη δλόκληρος αίθουσα. Είς τους τοίχους αι κυριώτεραι οικονογραφιαί των έργων του και φωτογραφιαί του ποιητου. Είς υαλίνους θήκας τα βιβλία του και άλλα πράγματα που του άνήκον.

Ο κ. Άνρ Ντοβραι γράφει εις τον «Ερμήν της Γαλλίας» αγαμηήσεις και σκέψεις δια τον αποθα- νόντα Άγγλον συγγραφέα Μέρντιθ. Ο Μέρντιθ δέν έφοβετο τον θάνατον. «Είμαι απλόστατα, έλεγε, το πιασ μέρος της θύρας...» Με το έργον που έδωκε και με την υπερήφανον φιλολογικήν ζωήν που εξησε, χω- ρις ύποχωρήσεις και χωρις πνευμα έμπορικόν, το όνομά του ήτο παντού σεβαστόν. Είς την τέχνην παρουσιάζη πολέμους του αίσθηματολογικου υπερορμαντισμοϋ και του άκρου ούτιλιταρισμοϋ. Και τας ιδέας του τας έκφρά- ζει με ύφος ιδικόν του, άτομικόν. Αναγκάζει τον άνα- γνώστη να σταματήσῃ, να σκεφθῃ. Ολίγοι εινε οι θαυμασταί του. Και προκαλει την εύκολον κριτικήν της εικωνείας των και παραγωνρίζεται απο το πλήθος. Τέλειος διμλητής ένέκλειε μέσα εις την φράσιν του την χαράν και το γέλιο. Έβλεπε την ζωήν με μάτια πάντα νεανικά. Κανένα παράπονον, καμία μομφη δια την παραγωγιμισθείσαν επί πολλά ετη αξίαν του. Αυτή η νεότης που εκλειε πάντα μέσα του, ήτο καθρεπτι- σμένη εις το πρόσωπόν του. Ένομιζεις ότι έβλεπες άρχαιον άγαλμα άγνωστου ποιητου η ρήτορος άπ' εκείνα που βλέπομεν εις τα μουσεια.

Αγαπή την φύσιν και απ' αυτήν άντλεί και προ- δίδει ζωήν εις τα έργα του. Δέν αισθάνομαι ποτε μόνος. Έχω τα βιβλία μου, έχω τας σκέψεις μου έπειτα πώς να αισθανθώ μόνος όταν έχω γύρω μου την Φύσιν, με τα πτηνά, τα ζώα, τα έντομα, τα δάση και τα δένδρα της, όπου εύρίσκω πάντα πιστους συν- τράφους».

ΕΙΣ τεύχος της συλλογής της «Ίσιδος» του γνωστου Έπαιρισινου περιδικου, το όποιον διευθύνει ο όμο- γενής κ. Παρθένης, υπό το φιλολογικόν ψευδώνυμον

Ary René d'Yvermont, έδημοσιεύθη μία ώραία και βαθεία και πρωτότυπος μελέτη του κ. G. Polti υπό τόν τίτλον «Τò πνεύμα της ειδωλολατρείας», περιέχουσα καινά δόγματα και νέας θεωρίας περί της σχέσεως της έσωτερικής τών μυθολογιών τών διαφόρων λαών, σπηριζόμενα επί πλουσιαιτάτου ύλικού ιστορικού, φυσιολογικού, έθνολογικού και φιλοσοφικού, τò όποιον άκροσθώς μόν αναφέρεται, κατάπληξιν όμως κάμνει εις τόν αναγνώστην.

Ο κ. Κρουμβάχερ, ό σοφός έλληνοιστής του Μονάχου, έδημοσίευσεν εις την Internationale Wochenschrift μελέτην περί του νέου λεξικού της 'Ελληνικής γλώσσης, σχετικήν με τò άρθρον του κ. Χατζιδάκι επί του αυτού ζητήματος, τò δημοσιευθέν εις προηγούμενον τεύχος τών «Παναθηναίων». Ο κ. Κρουμβάχερ διδει διαφόρους πρακτικωτάτας και πολύ όρθάς συμβουλίας ώς πρός την μεθόδον και την οργάνωσιν της εργασίας. Τò σύστημα της διά προκηρύξεως διαγωνισμών περισυλλογής ύλικού γλωσσολογικού έκ τών διαφόρων μερών της 'Ελλάδος, άν και πολλούς απέδειχθη ώφελιμώτατον, εις την περίστασιν αυτήν εύρίσκει, ότι μάλλον έμπορεί να φέρη εις έσφαλμένα συμπεράσματα, διότι τò άποτέλεσμα της συλλογής έξ έκάστου μέρους δέν δά εις πάντοτε άνάλογον μέ τόν γλωσσικόν πλουτόν, τόν όποιον δύναται να περιέχη τò μέρος αυτό, άλλα με τόν ζήλον, τò ενδιαφέρον και την ικανότητα του συλλέκτου. Διά τούτο, μόνον άν άνατεθή ή έγγραφία αυτή επί ώρισμένη άμοιβή, εις ειδικούς άποστελλομένους εις τά διάφορα μέρη της 'Ελλάδος, δύναται να έχη έλπίδας έπιτυχίας. Ο κ. Κρουμβάχερ έξετάζει εις όλας του τάς λεπτομερείας τò ζήτημα αι δέ σοφαί του ύποδείξεις είναι άξιαι μεγίστης προσοχής παρά τών έχόντων την πρωτοβουλίαν του 'Ελληνικού Λεξικού.

Ο ΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Κατά τούς θερινούς μήνας Ιούνιον, Ιούλιον, Αύγουστον, Σεπτέμβριον τά «Παναθήνια» εκδίδονται όπως κατ' έτος εις τεύχη μηνιαία διπλά.

Ο θίασος Κυβέλης-Φύρστ μελετά την «Ραχήλ», τò νέον δράμα του κ. Γρ. Ξενοπούλου. Όπως ή «Φωτεινή Σάντρη» και ή Στέλλα Βιολάντη», αι δύο μεγάλοι του έπιτυχία εις τò θέατρον, και ή «Ραχήλ» εινε υποθέσεως Ζακυνθινής και έχει ως θέμα ένα έρωτα μεταξύ 'Εβραιοπούλας και Χριστιανού, ό όποιος τελειώνει τραγικώς κατά την εποχην της εξεγέρσεως τών έν Κερκύρα και Ζακύνθω Χριστιανών εναντίον τών 'Εβραίων (1891). Η «Ραχήλ» λέγεται τò ώραιότερον δράμα του κ. Ξενοπούλου.

Τελευταίως εις τò Παρίσι εις ένα πλειστηριασμόν μία μικρά εικών του Γκρεξ τò «Εανθό Παιδί» έπληρώθη 78.000 φράγκα. Τò «Πορτραίτο άγνώστου» του Φραγκονάρ 71.000 φράγκα.

Ένας Άγγλος δημοσιογράφος έλεγεν εις τόν ήγεμόνα του Μαυροβούνιου ότι τò Μαυροβούνιον δέν έχει έμπορικώς σχέσεις με τò έξωτερικόν.

- Και όμως έχομε ώραιότατα είδη έξαγωγής.
- Σάν παιά, Ύψηλότατε;
- Τις κόρες μου, άπήνησε γελών ό ήγεμών.

Σκέψις της κ. Όρέλ ως άπάντησις εις μίαν έρευναν, άν πρέπη να ύπανδρευέται κανείς νέος:

Πρέπει να ύπανδρευώμεθα νέοι, διότι τò μέλλον τότε μόνον άνοίγεται και μάς δείχνει όλα του τά μονοπάτια, όταν τò έρωτόν δυό μαζί. Η ηλικία της γυναι-

κός δέν ενδιαφέρει πολύ εις τò ζήτημα του γάμου, διότι ή ελικρινής γυναίκα έχει πάντοτε την ίδίαν ηλικίαν. Πάντοτε ήμπορεί ν' άγαπήση. Ο ελικρινής άνδρας ό όποιος συνείδισε να λαμβάνη χωρίς να δίδη, χωρίς να δίδεται τελείως, εινε δυνατόν να μην αισθάνεται πλέον τò ύπεροχον αυτό δώρον.

Ο Σύνδεσμος τών 'Ελλήνων Βιομηχάνων και Βιοτεχνών έξήτησε δι' έγκυκλιού τας γνώμας διαφόρων σωματείων, σκοπεύων την σύγκλησιν Πανελληνίου Συνεδρίου τών γεωργικών έμπορικών και βιομηχανικών σωματείων κατά τόν προσεχή Νοέμβριον, διά να μελετηθή τò ζήτημα συστάσεως Ύπουργείου γεωργίας, βιομηχανίας, έμπορίου και συγκοινωνίας, ως μετά μέσον αναπτύξεως τών έθνικών παραγωγικών δυνάμεων.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τη πρωτοβουλία τών «Παναθηναίων»

— άδεία του Ύπουργείου —

Έκ προηγούμενων εισφορών . . .	Δρ. 2.456.55
Μαρία Κοταπούλη	» 10.—
Άπό συναυλίαν Μ. Καλομοίρη * . . .	» 1.80
	Δρ. 2.468.35

* Ίδε σχετικά εις την σελ. 174.

Τò άπαιτούμενον όλικόν ποσόν είναι 3,500 περίπου. Ύπολείπονται περί τας 1,100. Και τò ύπενθυμιζόμεν εις όλους. Όλοι έξησαν και ζούν με τούς στίχους του ύμνητοϋ της έλευθερίας.

Αί εισφοραί στέλλονται εις τά γραφεία τών «Παναθηναίων», όδός 'Αριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τò Παρόν και τò Μέλλον του 'Ελλην. Έθνους, Πέτρου Άξιωτίδη. Άθήναι, τυπ. «Κράτους», Δοχ. 5.

Τά Μοιραία, στίχοι Γ. Θ. Σημηριώτη. Σμύρνη. Φρ. 5.

Εύφραλος, Σπυριδωνος Παγανέλη. Άθήναι, εκδοσις Β', τυπογρ. «Νομικής».

Ο 'Επικάμιοσ εν τῷ Πτωχοκομίσῳ, Σπυριδωνος Παγανέλη. Άθήναι, τυπογρ. έφημερ. 'Αθήναι».

Οί Γελοιοποιοί, Μ. Zamacois, Μετάφρ. Λέοντος Δ. Μακά. Άθήναι, τυπ. «Εστία» Μάισονερ και Καργαδούρη. Δρ. 3.50.

Τεσσαρακονταετηρίς της καθηγησίας Κ. Σ. Κόντου, φιλολογικαι διατριβαί υπό τών μαθητών και θανμαστών αυτού προσφερόμεναι. Άθήναι τύποις Π. Δ. Σακελλαριου.

An independent Examination of the Assuan and Elephantine Aramaic Papyri, L. Belleli. London, Luzac & Co 7/6.

Les Bandeaux d'or, Anthologie 3ème Année. Paris fr. 2.50.

Portraits d'hrrie: Baudelaire, par Gaston Syffert. Paris fr. 0.25.